

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Ivo Polanský

**Vybrané problémy dokazování v trestním
řízení**

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Tematický okruh: Trestní právo procesní

Datum vypracování práce: 1. 11. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci s tématem “*Vybrané problémy dokazování v trestním řízení*” zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, a to způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 350 139 znaků včetně mezer.

Praha, 1. 11. 2018

.....

Mgr. Ivo Polanský

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za vedení a konzultaci této rigorózní práce.

V Praze dne 1. 11. 2018

.....
Mgr. Ivo Polanský

Obsah

ÚVOD.....	1
1. HISTORIE DOKAZOVÁNÍ.....	3
1.1 Historie dokazování v českých zemích.....	3
2. TEORIE DOKAZOVÁNÍ.....	11
2.1 Podstata dokazování.....	13
2.2 Základní právní úprava	14
2.3 Vybrané základní pojmy	15
2.4 Význam dokazování.....	17
2.5 Obsah a forma dokazování	19
3. ÚSTAVNÍ LIMITY, ZÁSADY A SOUVISEJÍCÍ JUDIKATURA.....	20
3.1 Ústavní limity	20
3.2 Spravedlivý proces.....	21
3.3 Ústavní zásady z pohledu judikatury.....	24
3.3.1 Zásada zákonnosti.....	24
3.3.2 Stíhání jen ze zákonných důvodů	25
3.3.3 Právo na obhajobu a právo dát vyslyšet svědky.....	26
3.3.4 Právo být seznámen s důvody obvinění	28
3.3.5 Právo odepřít výpověď'	29
3.3.6 Právo osobně se účastnit úkonů trestního řízení, rychlost tohoto řízení ..	30
3.3.7 Presumpce nevinny	31
3.3.8 Pouze soud rozhoduje o vině a trestu	32
3.3.9 Rovnost stran a kontradiktornost	33
3.3.10 Další ústavně chráněná práva a svobody.....	34
3.3.11 Význam Ústavních limitů	36
3.3.12 Spravedlivý proces v kontextu teorie plodů z otráveného stromu	38
4. ZÁKLADNÍ ZÁSADY	41
4.1 Základní zásady	41
4.1.1 Zásada zákonnosti a zásada stíhání jen ze zákonných důvodů.....	42
4.1.2 Zásada presumpce nevinny	44

4.1.3 Zásada vyhledávací.....	45
4.1.4 Zásada materiální pravdy.....	47
4.1.5 Zásada volného hodnocení důkazů.....	49
4.1.6 Zásada obžalovací neboli akuzační princip.....	51
4.1.7 Zásada bezprostřednosti a ústnosti.....	52
4.1.8 Zásada přiměřenosti.....	56
5. PRÁVNÍ ÚPRAVA DOKAZOVÁNÍ.....	57
5.1 Procesně právní úprava důkazu, přímé a nepřímé důkazy.....	61
5.2 Jednotlivé důkazní prostředky.....	64
5.2.1 Výpověď obviněného.....	64
5.2.2 Svědecká výpověď.....	66
5.2.3 Odborné vyjádření a znalecký posudek.....	67
5.2.4 Důkazy listinné.....	70
5.2.5 Ohledání osob a věcí.....	71
5.3 Zvláštní způsoby dokazování.....	74
5.3.1 Konfrontace.....	75
5.3.2 Rekognice.....	76
5.3.3 Vyšetřovací pokus.....	77
5.3.4 Rekonstrukce.....	78
5.3.5 Prověrka na místě.....	80
5.4 Operativně pátrací prostředky.....	81
6. JEDNOTLIVÉ FÁZE DOKAZOVÁNÍ.....	84
6.1 Vyhledání důkazů.....	85
6.2 Opatřování důkazů.....	89
6.3 Prověřování a hodnocení důkazů.....	90
7. PRŮBĚH DOKAZOVÁNÍ.....	91
7.1 Dokazování ve fázi prověřování.....	91
7.2 Dokazování ve fázi vyšetřování.....	93
7.3 Zkrácené přípravném řízení a dokazování.....	94
7.4 Dokazování při předběžném projednání obžaloby.....	95
7.5 Dokazování v hlavním líčení.....	96
7.5.1 Výslech obžalovaného.....	98
7.5.2 Výslech svědka.....	100

7.5.3 Provádění znaleckých posudků	105
7.5.4 Věcné a listinné důkazy a jejich provedení.....	108
7.5.5 Hodnocení důkazů a závěr hlavního líčení	112
7.6 Dokazování v odvolacím řízení	116
7.7 Dokazování ve vykonávacím řízení	117
7.7.1 Některé případy dokazování ve vykonávacím řízení.....	119
7.8 Dokazování v řízení o mimořádných opravných prostředcích	120
8. SPECIFIKACE POJMU PRAVDA A SKUTEČNOST	123
8.1 Některé další názory k materiální pravdě	127
ZÁVĚR	133
SUMMARY	137
SEZNAM ZKRATEK	140
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	141
ABSTRAKT/ABSTRACT.....	153
NÁZEV RIGORÓZNÍ PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE/KLÍČOVÁ SLOVA/KEY WORDS.....	156

Úvod

Zvolené téma jsem si vybral a zpracoval proto, že je nepochybně stále velice aktuální. Jeho aktuálnost též zvyšuje současná situace v České republice v oblasti trestní legislativy a praxe, neboť v posledních letech probíhá, resp. již z poloviny proběhla, reforma českého trestního práva, tedy prozatím trestního práva hmotného (zákon č.40/2009 Sb.). Přesto, že tedy již byla přijata a je účinná od roku 2010 rekodifikace trestního práva hmotného, nebyl přijat nový trestní řád. To i přesto, že komplexní, celková rekodifikace v tomto smyslu by byla jistě logičtější a více žádoucí. Současnou dobu lze tedy charakterizovat jakou období poloviční rekodifikace trestního práva. Právě proto, že avizované práce na reformě trestního procesního práva probíhají, a ještě nepochybně řadu let probíhat budou, rozhodl jsem se navzdory tomu zde zpracovat některá vybraná témata vztahující se k procesu dokazování.

Problematika dokazování je esenciální součástí trestního procesu. Její nezbytnost a nezastupitelnost vyplývá již z toho, že vedle rozhodování je dokazování nejdůležitější procesní činnost, kterou provádějí OČTŘ a na které se podílejí další subjekty, které se trestního řízení účastní. Navíc jeho nezbytnost vyplývá z toho, že pouze dokazováním je možno spolehlivě zjistit skutkový stav věci, tedy základ, který je naprosto nezbytný pro rozhodování OČTŘ při vedení trestního procesu, o jeho postupu a pochopitelně též při rozhodování o výsledku. Je to právě dokazování, které zároveň umožňuje OČTŘ splnit účel trestního řízení, tak jak má na mysli ustanovení § 1 TrŘ. V průběhu dokazování se též promítá zásadní vliv a působení základních zásad trestního řízení, tak jak je upravuje především § 2 TrŘ.

Dokazování je tedy zvláštní zákonem upravený postup, jehož prostřednictvím OČTŘ vlastně rekonstruuji uplynulé události tak, aby mohl být zjištěn určitý skutek či skutky, které jsou předmětem pak konkrétního trestního řízení.

Práce je pojata tak, aby ve svém záběru zachytila proces dokazování v českých podmínkách, počínaje jeho historickými kořeny, až do současnosti. Za tímto účelem je práce rozdělena do několika kapitol.

V kapitole první, v krátkém exkurzu věnuji pozornost historii dokazování v českých zemích.

V kapitole druhé je zařazena teorie dokazování, neboť tento fenomén trestního práva procesního má v teorii trestního práva své svébytné a nezastupitelné postavení. Má svoji podstatu, zvláštní část právní úpravy a své pojmosloví. To jsem se proto snažil zachytit v samostatné kapitole.

V kapitole třetí jsem zpracoval ústavní limity, zásady a související judikaturu. Celé trestní řízení a pochopitelné též dokazování se pohybuje a musí pohybovat v rámci ústavních limitů. Ty tvoří Ústava, Listina, ale i mezinárodní smlouvy, kterými je ve smyslu čl. 10 Ústavy Česká republika vázána.

V kapitole čtvrté věnuji pozornost základním zásadám. Jednak všem základním zásadám, které má na mysli ustanovení § 2 TrŘ., zvláště pak ale těm základním zásadám, které přímo ovlivňují proces trestního dokazování.

V kapitole pět, jak již bylo výše zmíněné, je zpracována právní úprava dokazování. Kromě obecné procesně právní úpravy vztahující se k důkazům, jsou zde jednotlivé podkapitoly věnované konkrétním důkazním prostředkům.

V kapitole šest jde o jednotlivé fáze dokazování. V této kapitole je pak zvláště věnována pozornost rozdílným možnostem, jimiž disponují OČTŘ a také ale obhajoba při vyhledávání důkazů.

V kapitole sedm jsem zpracoval průběh dokazování. Důraz byl kladen na jednotlivé fáze trestního řízení a dokazování v nich. Samostatnou podkapitolou jsou pak některé nejvýznamnější důkazní prostředky. Krátce jsem též věnoval pozornost dokazování v odvolacím a vykonávacím řízení. Stranou jsem nenechal ani mimořádné opravné prostředky a dokazování v jejich rámci prováděné.

V kapitole osm jsem zařadil některé úvahy týkající se právně-filozofické problematiky, která je signifikantní pro dokazování samotné. Jde především o pojem pravdy, skutečnosti, a také komentování některých dalších názorů, které se k dokazování vztahují.

Na závěr shrnuji své analytické poznatky a některé věcné připomínky, které jsem učinil v rámci jednotlivých kapitol. Pokusil jsem se ve smyslu přístupu *de lege ferenda* též navrhnout určité, hypoteticky možné návrhy a jsem přesvědčen, že někdy by mohly sloužit pro případné rekodifikační úpravy trestního řádu. Snažil jsem se tedy zamyslet nad některými otázkami, kterými by se nepochybně měl zabývat též zákonodárce.

1. Historie dokazování

V úvodu je třeba položit si otázku, proč zkoumat dějiny dokazování a co vlastně lze analýzou historického vývoje tohoto našeho předmětu zkoumání získat. Případně které nové poznatky a jak lze využít v současné době. K tomu je třeba zmínit, že chceme-li bezpečně pochopit přítomnost, musíme nutně znát minulost.¹ Na podporu této teze bych rád zmínil názor excelentního filozofa a logika minulého století Karla Poppera. Ten k historické metodě a jejímu užití uvedl, že „z mnoha metod, které lze použít-vždy ovšem v závislosti na zkoumaném problému-je to historická metoda. Spočívá jednoduše v pokusech zjistit, co si o zkoumaném problému mysleli a říkali jiní lidé, proč se jím museli zabývat, jak jej formulovali, jak se jej pokoušeli řešit. Je to součást obecné metody racionální diskuze. Ignorujeme-li co si myslí jiní lidé nebo co si v minulosti mysleli, pak musí racionální diskuse skončit, a každý z nás si může spokojeně povídat sám se sebou.“² Nelze ale tvrdit, že v případě, kdy dojde k takzvanému osvětlení minulosti, dojde také k úplnému vysvětlení zkoumaného problému. Nelze totiž propadnout iluzi, že minulost sama nám ukáže smysluplné a komplexní řešení aktuálního problému. Nicméně každý zná rčení „*Historia magistra vitae*“ a právě toto úsloví bezpochyby inspirovalo řadu filozofů i právníků, protože člověk je dle Heideggera „vždy inspirován z minulosti“. Právě tato myšlenka nepochybně vede mnohé autory při zpracování aktuální problematiky k historickému exkurzu, v našem případě vztahujícímu se k problematice dokazování. Nebude se jednat o komplexní zpracování historie daného právního institutu, ale jde o to, aby byla poskytnuta určitá cílená opora další argumentace při hodnocení současného stavu, případně úvah o možnosti směřování dalšího vývoje.³

1.1 Historie dokazování v českých zemích

V historických počátcích dokazování se často setkáváme s praktikami, kde do sporu mezi stranami měla vstoupit tzv. *vis maior* tedy vyšší moc, která teprve měla umožnit rozhodujícímu subjektu o věci rozhodnout. Takové praktiky na našem území můžeme vysledovat až do doby předkřesťanské, kdy se strana

¹ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 17 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

² POPPER, Karl R. *Logika vědeckého bádání*. Praha: OIKOYMENH, 1997. Oikúmené. 18 s. ISBN 80-86005-45-3.

³ BLOCH, M. *Obrana historie anebo historik a jeho řemeslo*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967 20-33 s. ISBN 978-80-257-04-03

dovolávala svědectví nadpřirozených sil. Tyto praktiky se nazývaly jako tzv. kletvy. S příchodem křesťanství můžeme zaznamenat přechod k přísahám. I tyto přísahy spočívaly v dovolávání se nadpřirozených sil a to tím, že se při přísaze osoba dotýkala různých náboženských předmětů, ať už relikvií či bible. Princip takové přísahy spočíval v tom, že v případě, kdy by taková přísaha byla pronesena křivě, bude osoba potrestána v posmrtném životě. Přímou delegaci rozhodnutí v konkrétním případě z lidského soudu na nadpřirozenou moc pak představovaly boží soudy, označované také jako ordály.⁴

Středověká právní úprava nepoužívala pojem důkaz, nýbrž pojem průvod, resp. prostředky průvodní. Za nejstarší tyto prostředky můžeme označit očisty, tedy boží soudy a ordály. Na jejich základě pak došlo k rozhodnutí trestní pře, a to přesto, že se nepochybně jedná o iracionální “důkazní prostředek“. V tomto směru může být považováno za pokrokové římské a kanonické právo, respektive jejich proces. Oproti předchozímu stavu lze totiž zřetelně pozorovat snahu zjistit pravdu. Ponechme stranou způsob, jakým byl zjišťován stav věci a zda byl takový stav opravdu pravdivý. Ale rozhodně je možné dospět k závěru, že i v takovém procesu byla přítomna myšlenka pravdy, respektive úmysl dobrat se určité její podoby.⁵ Přestože je pravdou, že z dobových důkazů není patrné, zda by tato myšlenka byla představována jako základní idea procesu, lze i tak toto zjištění považovat za vcelku cenné.

Přestože jak již bylo zmíněno výše, ordály představovaly zcela bez pochyb iracionální “důkazní prostředek“, který sice neměl a ani nemohl mít potřebnou vypovídající hodnotu, lze jejich užívání datovat až do 17. století. I když je pravdou, že od 14. století byly ordály využívány spíše výjimečně. V českých zemích se s první odmítavou reakcí setkáme v synodálním statutu Jana IV. z Dražic vydaného roku 1312, kterou do svých prvních statut zahrnul také v té době ještě biskup Arnošt z Pardubic roku 1343. Jan IV. v tomto statutu zapověděl spoluúčast kněží při ordálu vody a železa.⁶ Definitivně byla na našem území tato metoda dokazování zrušena až v Obnoveném řízení zemském (1627) a (1628).

⁴ MARKOV, J. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení XII-XVII. století*. Praha: Academia 1967 s. 104.

⁵ BÍLÝ, J. *Pravda v dějinách, In teologické texty 1993*, Praha, 1993 s. 44, dostupné též z <https://www.teologicketexty.cz/casopis/1993-2/Pravda-v-dejinach/44>

⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Biskup Jan IV. z Dražic, 1301-1343*. Praha: Univerzita Karlova, 1991. 58-59 s. ISBN 8070666110.

V minulosti byla využívána celá řada ordálů, ale mezi ty nejfrekventovaněji užívané patřil ordál ohněm a ordál vodou. Zkouška ohněm spočíval v tom, že obviněný stoupal bosou nohou na rozžhavené železo, nebo měl přejít určitou vzdálenost po žhavém uhlí, případně vzít do ruky rozžhavený kus železa či jej olíznout jazykem. V jiném případě měl obviněný přiložit na rozžhavené železo dva prsty, ty mu pak byly zavázány a obvaz zapečetěn. Pokud se rána do sedmi dnů zahojila, byl obviněný nevinen. Obecně se za důkaz o nevině považovala situace, kdy nedošlo k žádnému popálení, nebo skutečnost, že se rány po popálení velmi brzy zahojily.⁷ Ordál vodou byl v českých zemích prováděn tak, že byl obviněný svázán a umístěn na hladinu vody, pokud se obviněný potopil, voda jej přijala jako čistého a byl tedy nevinný. Naopak případy, kdy voda dotyčného nepřijala, byly považovány za důkaz o vině obviněného.⁸

Vedle těchto důkazních prostředků se v historii používaly též tzv. přísahy. Ty ale musely být v některých případech složeny jak žalovaným, tak i žalobcem. Právě tyto přísahy přetrvaly v důkazním řízení nejdéle. Za nejvíce relevantní pak byla považována přísaha rozhodovací. Ta byla soudem použita v situaci, kdy ostatní důkazní prostředky a důkazy z nich vygenerované nepostačovaly k tomu, aby ve věci mohlo být spolehlivě rozhodnuto. Pokud se tedy soud nacházel v takovéto situaci, uložil jedné či oběma stranám tzv. přísahu těžkú, hróznú, strašlivú. Věc pak mohla být dále ještě ztížena tím, že se přísaha neuložila pouze těmto stranám, ale že si strana musela sehnat další tzv. přísežníky. Jednalo se o pomocníky, kteří na podporu tvrzení strany museli vykonat stejnou přísahu. Pokud tito pomocníci ve své přísaze neuspěli, bylo na to nahlíženo stejně, jako kdyby neuspěla sama strana. Na základě výsledku těchto přísah pak teprve mohlo být ve věci vyneseno rozhodnutí.⁹

V období 16. století bylo již pevně ustáleno pojetí svědka v novodobém smyslu. A to i přesto, že svědecká výpověď byla různě vážena v závislosti na společenském postavení.¹⁰ Dle zákoníku Práva městská Království českého z roku 1579, který byl sepsán Pavlem Kristiánem z Koldína, byl za svědka považován ten,

⁷ SCHELLE, K., KUČHTA, J. *Boží soudy jako důkazní prostředek v českém procesním právu za feudalismu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1981 s. 109-112

⁸ SCHELLE, K., KUČHTA, J. *Boží soudy jako důkazní prostředek v českém procesním právu za feudalismu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1981 s. 114-122

⁹ SCHELLE, K., KUČHTA, J. *Boží soudy jako důkazní prostředek v českém procesním právu za feudalismu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1981 s. 124-130

¹⁰ KLABOUC, J. *Staré české soudnictví (jak se soudovalo)*. Praha: Orbis 1967 s. 318-322.

*„kterýž něco zná a svědčí, a o řeči nebo skutku zběhlém, jak se co zběhlo oznamuje vypravuje a svědectví o tom co viděl nebo slyšel aneb čehož vpravdě povědom jest vydává“.*¹¹

Zajistit svědky, respektive je ocházet bylo možno až po podání obžaloby. Pokud došlo k zajištění svědka ještě před podáním obžaloby, bylo to považováno za urážku osoby, proti které tato aktivita směřovala. Pouze v situacích, kdy existovalo nebezpečí z prodlení, například z důvodu nemoci či hrozícího úmrtí, nebo se svědek chystal k výkonu vojenské služby, bylo možno připustit provedení výslechu svědka předem. Následné hodnocení svědecké výpovědi se ovšem v jistých intencích ztotožňovalo s hodnocením dnešním. Soudy přihlížely především k osobním vlastnostem svědka a k poměru, jaký měl ke stranám sporu. Zkoumána byla ale i vnitřní souladnost jeho výpovědi.¹² Pokud se tedy ve svědecké výpovědi objevily neshody, ztrácela daná výpověď na věrohodnosti. Důvěryhodnost se snižovala také v případě, kdy o téže skutečnosti vypovídalo více svědků, jejichž výpovědi se svým obsahem neshodovaly. Z pohledu důkazní hodnoty svědeckých výpovědí, měly největší význam ty výpovědi, kde informace do vědomí přineslo smyslové vnímání. Jako méně cenné pak byly považovány výpovědi, ve kterých svědek uvedl, že se něco domnívá, anebo že o určitých skutečnostech pouze slyšel. Nejnižší validitou se pak vyznačovala svědectví, ve kterých svědek uvedl, že danou skutečnost zná celá země, nebo ji v povědomí má celé město. V starém soudnictví ale výslech svědka nebyl jediným užívaným důkazním prostředkem. Soudy totiž dále také využívaly například listiny a jako výjimečný důkazní prostředek bylo užíváno ohledání místa. V některých případech se dokonce přistupovalo i k tzv. znaleckému dobrozdání, jehož význam se pak zvyšoval v souvislosti se zpracováním znaleckého posudku v občanském státě.

Z pohledu středověkého procesu, ale bylo za jedinou skutečnou jistotu považováno přiznání obžalovaného. Právě proto, že doznání bylo považováno za průvod zcela dostačující ke spolehlivému rozhodnutí o vině a trestu, bylo takové doznání často vynuceno útrpným právem, tedy torturou. Takové doznání nesloužilo k prokázání konkrétních skutečností, ale pouze k prokázání viny, kdy doznání bylo

¹¹ SCHELLE, K. *Zákoník českého městského práva Pavla Kristiána z Koldína "Práva městská království českého" z roku 1579 v československé historické literatuře. In Městské právo v 16.-18. století v Evropě.* 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1982. s. 341-345.

¹² FRANCEK, J. *Hrdelní soudnictví v Čechách v 16.-18. století. In česká města v 16.-18. století.* Praha: Historický ústav ČSAV, 1991. 121 s. 92 a násl. ISBN 978-80-8526-80-5.

přímým výsledkem užití útrpného práva. Je tedy patrné, že doznání mělo pouze subjektivně formální povahu. Nedocházelo tedy ke skutečnému uvážení okolností, které se podařilo skutečně prokázat. Doznání na našem i německém území, jako důkazní prostředek dominovalo spolu se svědectvím. Nicméně v případech, kdy se pak rozhodovalo u uplatnění útrpného práva se pak užívalo i důkazů nepřímých, mluvíme o tzv. indiciích.

Obnovené řízení zemské, které bylo uvazovacím patentem Ferdinanda II. z 10. května 1627 prohlášeno za zákon v Čechách a v roce 1628 na Moravě¹³, zadávalo tehdejší orgánům činným v trestním řízení, zajistit osobu pachatele nejen na dožádání eventuálního poškozeného, ale okamžitě po obdržení informace o tom, že byl spáchán trestný čin. To nepochybně představovalo zásadní změnu a zkvalitnění průběhu celého procesu a možnosti dalšího dokazování, neboť předchozí úprava umožňovala takové zajištění pouze v případech, kdy došlo k deliktu směřovanému proti panovníkovi, zemskému míru a víře. Trestní řízení v tomto období bylo řízeno principem vyhledávacím a vycházelo se z presumpce viny obžalovaného. Opak, tedy svou nevinu měl pak obžalovaný prokázat právě před soudem.¹⁴ Ta byla ale často prokazována právě prostřednictvím tortury. Samotné mučení pak nesloužilo pouze k doznání viny, ale mělo mít i podpůrný účinek k prevenci a potírání jiné kriminality, jelikož se krom doznání obžalovaného často vyžadovalo také přiznání k jiným trestným činům, anebo eventuálně také udání jiných pachatelů či spolupachatelů. Mohlo se též jednat i o prozrazení úkrytu odcizených věci či dalších bližších okolností.

V průběhu historického vývoje ale měla aplikace útrpného práva stále více odpůrců. Ti si patrně uvědomovali, že důkazní hodnota takového doznání není zdaleka dostačující. Ze zákonodárců patřil k největším odpůrcům Pavel Kristián z Koldína. Byl si totiž patrně vědom, že torturou nejen že byla způsobována bolest, která sama o sobě byla způsobilá donutit obžalovaného k nepravdivému doznání, ale také docházelo ke ztrátě na cti, což v té době mělo právní následky. Proto zejména například u vysoce postavených a významných osob mohl být “pouhý“ trest smrti tou více akceptovatelnou variantou. S ohledem na nejistotu, kterou do důkazního řízení vnášelo právě útrpné právo, bylo jeho užívání značně omezeno. Postupem času byli z provádění tortury zcela vyjmuti příslušníci vyšších stavů,

¹³ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. 49 a násl. ISBN 80-85903-01-6.

¹⁴ MATOUŠ, Václav. *Ortel podle práva*. Rychnov nad Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor, 1997. 57-62 s. ISBN 80-86076-01-6.

ovšem s možností některých výjimek. Dále se tortura nevztahovala na muže do 18 let, ženy do 15 let a též také na všechny lidi, kteří přesáhli hranici 60 let.¹⁵

Rovněž je třeba zmínit, že v souvislosti s použitím útrpného práva byla soudcům ponechána značná volnost, kdy na základě jejich uvážení bylo možné od provedení tortury upustit. Samotné aplikaci útrpného práva pak předcházely tzv. pohružky. Jednalo se o pohružky mučení, které se daly užít i vůči osobám, které by jinak byly z tortury vyjmuty. Při použití pohružky bylo postupováno tak, že vyslychaná osoba byla odvedena do prostor, kde obvykle tortura probíhala a byl jí představen kat spolu s mučícími nástroji. Celkově bylo s vyslychanou osobou nakládáno tak, aby jí byl vnuknut pocit skutečné tortury. Tedy byla simulována situace aplikace tortury. Tato metoda pak měla dvě fáze. V té sekundární se pohružka prováděla již přímo za asistence osoby provádějící torturu, avšak bez použití příslušného mučícího nástroje. Jednalo se například o položení nástroje k tělu vyslychaného, nebo připoutání palečnice k údům.¹⁶

Taktéž samotná tortura pak byla dle *Nového práva útrpného a hrdelního Josefa I.* rozřazena do několika stupňů. Prvním stupněm byla vazba neboli tzv. šněrování, kdy obviněnému byly omotány ruce provazem, a to od loktu až k zápěstí. Následně došlo k utahování toto provazu dřevěným roubíkem tak, aby došlo k jeho zarytí do svalstva. V druhém stupni se užívala palečnice. Palečnice bylo zařízení, které bylo tvořeno dvěma kusy plochého železa a šroubovacím mechanismem, palce vyslychané osoby se pak vložily do mezery mezi kusy železa, kdy za pomoci šroubovacího mechanismu docházelo ke stahování železných ploch, a tedy následnému drcení. Ve třetím stupni se užívaly tzv. španělské boty, toto zařízení bylo tvořeno dvoudílným krytem holení s ostrými hroty na vnitřní straně, “bota“ se přiložila na holeně vyslychaného a utáhla či zarazila. V předposledním stupni bylo využíván žebřík. Na něm bylo tělo dotyčné osoby napínáno tak, že došlo k dislokaci ramenního kloubu a mnohdy také k potrhání kůže a svalových tkání. Pro poslední, tedy pátý stupeň bylo užíváno pálení, což bylo vlastně pokračování čtvrtého stupně tortury. Vyslychaná osoba byla totiž po provedení tortury žebříkem pálena

¹⁵ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 13-14 s. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

¹⁶ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 14 s. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

v místech levého a pravého boku, puchýře vzniklé tímto popálením byly pak následně drásány.¹⁷

Lze tedy dospět k závěru, že hlavním skutečným smyslem a cílem tortury bylo získat doznání obviněného. Jelikož takové doznání, branné též jako korunní důkaz, pak nahrazovalo veškeré ostatní provedené i neprovedené důkazy. To bez ohledu na to, jaké informace tyto ostatní důkazy přinesly či mohly přinést a jaké skutečnosti bylo možné skrze ně ověřit. Přiznání se pak sepsalo krevními písaři do kronik, které nám právě ve vztahu k tomuto období přinesly cenné informace nejen o dokazování, ale o trestním, respektive právním procesu vůbec.¹⁸

Můžeme tedy shrnout, že tortura byla prakticky nejvíce užívaným, důkazním prostředkem feudálního procesu. O jejím uložení rozhodoval soud rozsudkem, proti němuž ale bylo možno se odvolat. I když se mohla vztahovat i na příslušníky šlechtické třídy, její užití nejčastěji pocítovali příslušníci nižších společenských vrstev. Samotné dokazování torturou tedy spočívalo v úmyslném mučení obžalovaného, které se provádělo nástroji speciálně k tomu určenými, například palečnicí, španělskou botou, skřipcem atp. V průběhu 18. století však eskalovala kritika vůči útrpnému právu, zejména pak byla velmi často konfrontována důkazní hodnota informace získané prostřednictvím tortury. Zrušení nakonec přinesl trestní zákoník Marie Terezie neboli *Constitutio Criminalis Theresiana* z roku 1768, respektive jeho novela z roku 1776.¹⁹ Tento trestní kodex také přinesl změnu v principech dokazování a zavedl tzv. formální důkazní teorii. Tato teorie vycházela z myšlenky, že každý konkrétní důkaz má jasně stanovenou a předepsanou důkazní hodnotu, tedy bylo zákonem regulováno i to, jakou důkazní sílu je třeba jednotlivým důkazům přisoudit a jak je hodnotit.²⁰

V 19. století pak v důsledku revolucí v rámci Rakouského císařství dochází k poměrně častým změnám trestního procesního řádu, který například v roce 1850 zakotvil zásadu volného hodnocení důkazů, nicméně ta byla v novém procesním řádu z roku 1853 opět omezena. Trestní řízení se tak opět stalo procesem spíše inkvizičním. Návrat k zásadám předchozí právní úpravy přinesl Dr. Julius Glaser

¹⁷ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 14 s. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

¹⁸ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 14-15 s. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

¹⁹ SCHELLE, Karel. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 81 s. ISBN 978-80-7380-043-7.

²⁰ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 15-16 s. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

v trestním řádu, tedy zákon č. 119/1873 ř.z., ze dne 23. 5. 1873. Tato úprava byla opět založena na zásadě volného hodnocení důkazů, ale také zásadě bezprostřednosti, nebo veřejnosti. Na svou dobu se bezpochyby jednalo o velice moderní a pokrokový trestní kodex, který upravoval například znalecké posudky, výslechy znalců, výslechy obviněných, ale i další procesně-právní instituty. Přesto, že byl tento trestní řád několikrát novelizován, jeho základní skladba vytrvala až do roku 1950, kdy byl Gloserův trestní řád nahrazen zákonem novým, a sice zákonem č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním. Ten byl poté v roce 1961 nahrazen zákonem č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním neboli trestní řád, který je, přestože byla přijata rekonstrukce hmotného trestního práva a jeho rekonstrukce je již řadu let avizována, stále platný a účinný.²¹

Z historického vývoje právního procesu a dokazování je možné usoudit, že již ve starověku existovala snaha, která směřovala ke zjištění určité pravdy o věci. Pro tento závěr není důležitý způsob, jakým se původně dokazování provádělo. Některé dobové metody, jako například ordály, byly nepochybně iracionálním důkazním prostředkem, ale i tímto z nich získaným "důkazem" se měla zjišťovat určitá pravda o věci. Zjištění pravdy o věci bylo sice přesunuto do iracionální polohy, ale výsledek byl považován za jednoznačný a pravdivý.

Budeme-li ale uvažovat o dobových prostředcích v kontextu dnešního právního procesu, nepochybně dospějeme k závěru, že tehdejší prostředky dokazování jako ordály, přísahy i tortura, byly pro poznání pravdy o věci naprosto nedostačující.

Při celkovém pohledu na historický vývoj je možno konstatovat, že především v rámci středověkého, ale také novověkého procesu dochází ke značnému vývoji procesního uvažování tehdejších právníků a trestního procesu vůbec. Z dochovaných materiálů je totiž zřejmé, že tito právníci si již v té době uvědomovali, že v procesu dokazování, respektive celém právním procesu je třeba postupovat pečlivě tak, aby mohlo být dosaženo sledovaného cíle. Pokrokovost středověkého procesu lze také spatřovat v tom, že výsledky dokazování v něm prováděné byly oproti předchozímu stavu vývoje tohoto právního institutu daleko

²¹ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo procesní*. Vyd. 3., přeprac. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2012. Právo (Key Publishing). 112 s. ISBN 978-80-7418-160-3.

blíže k pravdě, a tedy též také ke skutečnosti. Už jen proto, že byly připuštěny a patrně i hodnoceny některé racionální důkazy.²²

Požadavek zjištění pravdy o věci byl tedy přítomen, avšak skryt pod nánosem dobových způsobů chování lidí vyplývajících z tehdejších poměrů.²³ Proces dokazování od jeho počátku provází snaha poznat určitou pravdu o věci a odhalit pachatele protiprávního činu. Pravda, respektive poznání pravdy o věci možná nebyla primárním cílem, ale nepochybně se podílela na objasnění právních sporů, které byly řešeny. Historický vývoj samotný nám ukazuje, že ony absurdní důkazní prostředky, byly pro neschopnost odhalit skutečnou objektivní pravdu o věci, nahrazeny prostředky jinými. Přesto základní myšlenka důkazního práva, tedy konat právní proces a rozhodnout v něm za pomoci důkazů, a tak zjistit pravdu o věci, přetrvala. Nepochybně jde o ideu, která spojuje historický právní proces s moderním trestním řízením a právním procesem vůbec.²⁴

2. Teorie dokazování

Doktrína označuje proces dokazování jako postup orgánů činných v trestním řízení (dále OČTŘ), jenž je regulován zákonem, a jehož záměrem je zajistit těmto orgánům spolehlivé poznání skutečností, které jsou nezbytné pro samotné rozhodnutí o věci. V průběhu tohoto procesu se uskutečňuje jeden ze stěžejních a základních úkolů OČTŘ v trestním řízení. Totiž pouze prostřednictvím dokazování mohou, a též musí zjistit, zákonem požadovaný, skutkový stav určité trestní věci. Je vedeno, nebo by alespoň mělo být, podle zásad fair procesu a sloužit k přijetí konkrétních skutkových a právních závěrů. Tedy takových, které by vždy směřovaly ke spravedlivému výsledku. Nepochybně tento tzv. fair proces je *conditio sine qua non*, tedy nezbytnou podmínkou, resp. předpokladem spravedlivého rozhodnutí.²⁵ Lze se domnívat, že nejen prostřednictvím dokazování provedeného v souladu se zákonem, ale také veskrze jeho spravedlivé, nestranné uskutečňování, je možné dospět ke skutkovému základu, nezbytnému pro

²² BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 50 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

²³ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 53 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

²⁴ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 53-55 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

²⁵ *Trestně právní a kriminalistické aspekty dokazování: sborník vědeckých sdělení z 1. ročníku mezinárodní vědecké konference*: Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015-. ISBN 978-80-7408-112-5.

spravedlivé rozhodnutí o věci v trestním řízení. Nicméně nikdo ani OČTŘ, ať by se sebevíce snažily o objektivizaci svého přístupu a závěrů, nemohou se vyhnout větší či menší dávce subjektivismu, která nepochybně provází veškeré lidské počínání. V některých případech nás totiž praxe stále utvrzuje v tom, že nejen policejní orgán, ale i státní zástupci a bohužel v některých případech také soudci, si již na počátku řízení vytvoří vlastní závěry o skutkových okolnostech případu, skutkovém ději a z jejich pohledu vlastně tak i pravdě o věci. Pro tyto aplikátory práva je “pravda o věci“ patrná již na počátku řízení, a tedy již v raném stádiu trestního řízení přizpůsobují svou další aktivitu právě svým prvotním hypotézám. V této souvislosti bych rád zmínil citát vynikajícího středověkého právníka a také bývalého papeže Řehoře I. Velikého. Ten ve svém díle Job uvedl, že „*Světská moc, i když dobrá, je neustále vystavena pokušení sebepřeceňování. Kdo vidí, že může víc než druzí, snadno usoudí, že proto také víc ví.*“²⁶

Je totiž zjevné, že OČTŘ představující veřejnou moc, mají v trestním řízení nepochybně výrazně silnější postavení nežli osoba, proti které se řízení vede. Proto také trestní řád obsahuje mechanismy, které mají za úkol tuto nerovnováhu zmírňovat. Jedná se například o zásadu presumpce neviny dle ustanovení § 2 odst. 2 TrŘ., zásadu kontradiktornosti řízení dle ust. § 215 odst. 2 TrŘ., nebo povinnost OČTŘ zkoumat stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti které se trestní řízení vede podle ust. § 2 odst. 5 TrŘ.

Odborná literatura někdy celkem přiléhavě poznamenává, že zákonná ustanovení o dokazování představují vlastně návod pro racionální postup OČTŘ v trestním řízení při vytváření skutkového podkladu, který tyto orgány potřebují pro svá rozhodnutí. Dodržováním těchto ustanovení se pak zároveň poskytuje záruka zákonnosti procesu, který je veden proti obviněnému, potažmo obžalovanému při uplatňování jeho práv. Současně jde o nezbytnou podmínku přípustnosti použití každého důkazu.²⁷ Dokazování se provádí vlastně ve všech stádiích trestního řízení. Každé toto stadium má určité zvláštnosti, což je důsledkem rozdílného významu

²⁶ BÍLÝ, Jiří. *Moc a právo v evropské politické tradici*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 39 s. ISBN 80-86432-69-6.

²⁷ *Trestně právní a kriminalistické aspekty dokazování: sborník vědeckých sdělení z 1. ročníku mezinárodní vědecké konference*: Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015-. ISBN 978-80-7408-112-5.

jednotlivých stadií trestního řízení. Je třeba ale zmínit, že některé principy jsou pro všechna stadia společné.²⁸

2.1 Podstata dokazování

Podstatou dokazování je vyhledat důkazy o některých vybraných skutečnostech, jejich následné provedení a vyhodnocení poznatků z tohoto procesu získaných. Jinak řečeno, v procesu dokazování jde o poznání určité historicky společenské události, kterou představuje skutkový stav věci, a kdy na jeho základě a v souladu se svým postavením, posláním a příslušnou právní úpravou, mohou OČTŘ ve věci přijmout svá rozhodnutí.²⁹ Dokazováním se tedy opatřují spolehlivé informace o v historii nastalých událostech, díky kterým se poté za pomoci metody logického výkladu odvozuje závěr o samotném předmětu dokazování. K tomu pak jednotlivým subjektům slouží konkrétní důkazní prostředky.³⁰ Dokazování v trestním řízení je vlastně proces poznávání těch skutečností, chceme-li okolností, které jsou relevantních pro rozhodnutí ve věci. Při procesu poznávání skutečnosti rozhodující subjekt, tedy člověk či lidé, zkoumají konkrétní historickou skutečnost, tak, aby v souladu se zákonem stanovenými předpisy mohlo být ve věci autoritativně rozhodnuto. Tedy zcela zřejmě se jedná o lidskou činnost, která je založena na smyslovém vnímání, respektive poznávání a uchopení reality vnějšího světa. Taková činnost se vždy uskutečňuje prostřednictvím člověka a v rámci jeho kauzálně a společensky omezených možností.³¹ Jedná se o intelektuální činnost orgánů činných v trestním řízení, v tomto ohledu lze jistě akceptovat výroky J. Fialy, že „každý proces je nutně volní a intelektuální činností orgánů“.³² Je možno též zmínit tezi profesorky Dorotíkové, která k procesu dokazování uvádí, že poznávající subjekt usiluje rozpoznat pravý smysl věci, který však nikdy není obecným smyslem, ale pouze smyslem pro jedince či skupinu.³³ V tomto směru ale otázkou stále zůstává, zdali podle zákona provedené dokazování vytváří spolehlivý

²⁸ FENYK, Jaroslav, Tomáš GŘIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 927 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

²⁹ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 177-179 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

³⁰ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. 1459 s. ISBN 978-80-7400-059-1.

³¹ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 180 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

³² FIALA, J. *Pojem důkazu ve smyslu procesním*. In Stát a právo 13. Problémy dokazování Praha: Academia, 1967, s.8.

³³ *Trestně právní a kriminalistické aspekty dokazování: sborník vědeckých sdělení z 1. ročníku mezinárodní vědecké konference*: Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015-. ISBN 978-80-7408-112-5.

podklad pro rozhodnutí o věci, respektive zda byla ve věci skutečně zjištěna pravda. O problematice pojmu „pravdy“ a pojmu materiální pravdy v právním, respektive trestním procesu bude ještě dále pojednáno, a to v závěrečných kapitolách této práce.

Dokazování je proces, jenž umožňuje zjistit skutkový stav věci potřebný pro samotné rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení a taktéž pro jejich další postup. To vše takovým způsobem, který umožňuje zajistit naplnění účelu trestního řízení. K tomuto je třeba zmínit, že podle prof. Šámala je *„účelem trestního řízení v souladu se zákonem odhalit pachatele skutku, který naplňuje znaky trestného činu podle hmotného trestního práva, vyšetřit tento skutek a postavit obviněného před soud, který rozhodne o jeho vině či nevině, v případě, že ho shledá vinným, uloží mu trest nebo ochranné opatření (nebo obojí), popřípadě upustí od potrestání, a zajistí výkon trestu i ochranného opatření, pokud byly uloženy.“*³⁴ S tímto názorem se nelze zcela ztotožnit. Primárním účelem trestního řízení by mělo být zjištění skutečného stavu projednávané věci, tedy poznání skutečné pravdy o věci. Měl by být zjištěn stav, který by rozhodujícímu subjektu umožnil poznat skutečnost, tedy pravdu o věci a teprve na základě takového poznání by mělo být o věci v souladu se zákonem rozhodnuto.³⁵ Spíše by dokazování tedy mělo být postupem, který OČTŘ umožní zajistit skutkový podklad pro poznání pravdy o věci, aby tak OČTŘ mohly spolehlivě přijmout svá navazující rozhodnutí. Vlastní výsledek trestního řízení stejně jako samotné dosažení účelu trestního řízení pak závisí především a zejména na úplnosti a kvalitě provedeného dokazování. Zejména proto proces dokazování představuje, vedle samotného rozhodování o věci, bezesporu tu nejvýznamnější činnost v trestním procesu. Při ní pak OČTŘ za součinnosti stran zjišťují skutkový stav věci, o kterém nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 TrŘ.). Následně pak na základě těchto svých skutkových zjištění přijmou svá rozhodnutí.

2.2 Základní právní úprava

Základní právní úprava dokazování, byla zákonodárcem zakotvena v hlavě páté trestního řádu, konkrétně v § 89-118 TrŘ. Je to ale zejména ustanovení § 89 odst. 1, 2 TrŘ., které má svojí úpravou klíčový význam pro zmíněný proces

³⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1308-1312 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

³⁵ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 179 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

dokazování v trestním řízení. Tato pravidla stanovená v hlavě páté trestního řádu se aplikují ve všech stádiích trestního řízení. Též při všech úkonech prováděných OČTŘ, jestliže se v rámci nich provádí dokazování a není-li zákonem jejich postup omezen na jiné úkony nebo na možnost provedení jiných důkazů.³⁶ Nejedná se ale o vyčerpávající úpravu, jelikož další ustanovení týkající se dokazování nalezneme hned v úvodu trestního řádu, a sice v § 2, kde jsou skrze některé základní zásady též formulována základní pravidla dokazování. Dokazování je vždy těmito zásadami uvedenými v § 2 TrŘ. zásadním způsobem ovlivňováno. Dále je pak dokazování upraveno některými ustanoveními specificky pro jednotlivá stadia trestního procesu a dále pak ustanoveními trestního řádu, které regulují některé procesní úkony bezprostředně související s dokazováním. Jedná se například o ustanovení § 85b TrŘ. provedení domovní prohlídky, nebo ust. § 78 a 79 TrŘ. o vydání a odnětí věci důležité pro trestní řízení.

Dokazování lze zpravidla provádět až poté, kdy bylo zahájeno trestní stíhání dané osoby. Důvodem je to, že jen tak může ať už fyzická nebo právnická osoba plně uplatňovat svá práva. Výjimkou jsou důkazy získané před zahájením trestního stíhání díky provedení tzv. neodkladných a neopakovatelných úkonů. Zákon poskytuje demonstrativní výčet okolností, které mají být dokazovány, a to konkrétně v § 89 odst. 1 TrŘ. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny dokazovat 3 základní okruhy skutečností. První jsou okolnosti důležité pro rozhodnutí ve věci samé. Druhou jsou okolnosti důležité pro postup trestního řízení a ve třetím okruhu se jedná o okolnosti, které vedly ke spáchání trestné činnosti či umožnily její spáchání. Krom toho jsou to také ještě okolnosti rozhodné pro uplatnění nároku na náhradu škody. U všech těchto bodů budou předmětem dokazování také okolnosti, které jsou rozhodující pro určení hodnověrnosti získaných důkazů.³⁷ Pro důležitost této problematiky je jí v podrobnostech věnována samostatná pozornost v kapitole pět.

2.3 Vybrané základní pojmy

Průběh dokazování je také možné charakterizovat jako proces, kdy příslušný subjekt pracuje s důkazními prostředky a poté je dále zkoumá. Je proto důležité

³⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1310-1320 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

³⁷ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). 871 a násl. ISBN 978-80-7552-600-7.

nezaměňovat pojem důkazu s důkazním prostředkem. Přesto se v odborné literatuře často setkáváme s tím, že autoři užívají důkaz a předmět důkazu jako synonyma. Tato záměna se na první pohled nemusí zdát ve vztahu k trestnímu řízení jako zcela významná a podstatná. Nicméně pokud by v praxi docházelo k časté záměně těchto pojmů, tak nepochybně hrozí nebezpečí, že již pouhou existencí důkazního prostředku by se tvrzení o určité skutečnosti mohlo považovat za prokázané. Takovou záměnu ale jistě v žádném případě nelze akceptovat.³⁸

Důkazními prostředky jsou například výsledky lidí, znalecké posudky, ohledání určitého místa nebo předmětu, obsahy listin atp. (§ 89 odst. 2 TrŘ.). Při dokazování jsou tedy zkoumány nosiče, nebo nositelé informací. Závěrem procesního dokazování je opatření konkrétního důkazu. Jedná se o tu konkrétní věc, která slouží k prokázání určité skutečnosti, avšak její existence sama o sobě takové poznání nepřináší.³⁹ Až prostřednictvím procesu posuzování důkazního prostředku a jeho hodnocení v souvislosti s dalšími fakty, okolnostmi, skutečnostmi, můžeme dospět k závěru, že byl skutečně obstarána indicie o určitém tvrzení. Pokud by totiž na výše nastíněný způsob argumentace přistoupil subjekt, jenž o věci rozhoduje, docházelo by nepochybně ne k zjištění skutečného stavu, respektive pravdy o věci, ale k pouhé domněnce o ní. Rozhodnutí by bylo postaveno na nesprávném skutkovém základu a takové rozhodnutí by se jen stěží dalo označit za spravedlivé.⁴⁰

V platném znění procesních předpisů ovšem nenalezneme výklad pojmů jako je důkaz, důkazní prostředek, důkazní skutečnost, předmět důkazu. Je nepochybně žádoucí tyto pojmy, které jsou užívány v souvislosti s důkazním řízením, užívat přesně. Tedy tak, aby nedocházelo k nepřesnému výkladu nebo jejich záměně, tak jak se to v některých případech děje například u důkazu a důkazního prostředku. Nicméně právní nauka se výkladem těchto pojmů poměrně obsáhle zabývá. Pojem důkaz můžeme vyložit jako informace plynoucí z procesních úkonů. Jejich prostřednictvím se poznávají skutečnosti a rozhodovací subjekt se tedy přesvědčuje o skutečnostech důležitých buďto pro rozhodnutí samé,

³⁸ FIALA, J. *Pojem důkazu ve smyslu procesním*. In *Stát a právo 13. Problémy dokazování* Praha: Academia, 1967, s.13.

³⁹ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 181 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

⁴⁰ CÍSAŘOVÁ, D.: *Předmět dokazování*, In *Stát a právo 13- Problémy dokazování*. Praha: Academia, 1967, s71.

nebo pro správný postup v trestním řízení.⁴¹ Důkazní prostředek, jak již bylo pojednáno výše, je zdroj, ze kterého poznávací subjekt konkrétní důkaz čerpá. Jedná se tedy o pramen, prostřednictvím kterého subjekt nabývá potřebných poznatků. Předmět důkazů, je okolnost či skutečnost esenciální pro trestní řízení. Tu je nezbytné spolehlivě zjistit a prověřit, protože zpravidla na ní bude záviset, ať již přímo nebo nepřímo konečné rozhodnutí ve věci samé. Je to určitá skutečnost, nebo okolnost právně relevantní pro konkrétní projednávanou věc. Vyhledávání důkazů je specifická aktivita, typická zejména pro trestní řízení, kdy se zajišťují konkrétní právně relevantní okolnosti pro účely jejich provedení a následné hodnocení. Provádění důkazů je procesní činnost, kterou se zákonem regulovaným postupem zjišťuje předmět důkazu. Hodnocení důkazu je pak závěrečný rozumový a myšlenkový postup, kterým subjekt hodnotí závažnost, upotřebitelnost, zákonnost a též také pravdivost každého důkazu.⁴² Pravidla a předpisy, které regulují tuto činnost orgánů činných v trestním řízení pak nazýváme jako důkazní právo.

2.4 Význam dokazování

Výše bylo pojednáno o smyslu trestního řízení jako takovém. Ke správnému pochopení smyslu trestního procesu je nepochybně nezbytné, aby byl, pokud možno správně definován účel a smysl procesu dokazování. Zákonou dikci, že účelem dokazování je zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v takovém rozsahu, který je nezbytný k vynesení rozhodnutí, nelze považovat za zcela vyhovující.

Význam a smysl dokazování můžeme spatřovat také v tom, že subjekt rekonstruuje skutečnost v historii nastalou tak, aby poznání této skutečnosti bylo skutečně tím jejím pravým odrazem. Je třeba zvláště zdůraznit, že na procesu dokazování se podílí řada činitelů. Přesto by se nemělo ale jednat pouze o jakousi přibližnou, či hypotetickou rekonstrukci skutečnosti v minulosti nastalé, ale pokud možno o její skutečný a pravdivý odraz. Nicméně stávající právní úprava reguluje proces dokazování tím způsobem, že OČTŘ nemusí dospět k úplné jistotě, respektive pravdě ve věci, ale postačuje taková míra pravděpodobnosti, která se dle pravidel lidské zkušenosti jeví být dostatečnou, aby odůvodnila rozhodování soudu

⁴¹ srov. FIALA, J. *Pojem důkazu ve smyslu procesním*. In Stát a právo 13. Problémy dokazování Praha: Academia, 1967, s.13.

⁴² BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 177 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

a přesvědčení soudce o jejich pravdivosti a spravedlnosti.⁴³ Takový postup OČTŘ a rozhodnutí na jeho základě přijatá, ale jistě ve svém důsledku nemusí být vždy a ve všech případech natolik objektivní, aby na jejich základě byl přijat spravedlivý výsledek.

Jelikož jak již bylo naznačeno, tak veřejná moc, kterou představují OČTŘ, má nepochybně mnohem silnější postavení nežli osoba, proti které se trestní řízení vede. Proto jsou známé, v zákoně upravené mechanismy, které mají za úkol tuto disproporci eliminovat, nebo alespoň zmírňovat. Jako příklad lze uvést zásadu presumpce nevinny podle ust. § 2 odst. 2 TrŘ., nebo povinnost OČTŘ zkoumat stejně pečlivě okolnosti svědčící v prospěch i neprospěch obviněného (ust. § 2 odst. 5 věta třetí TrŘ.). Rovné postavení stran by mělo být především zajišťováno zásadou kontradiktornosti. Právě snaha zákonodárce o posílení kontradiktornosti trestního procesu vedla k tomu, že její prvky našly své nezastupitelné místo v novelizované úpravě trestního řádu. V trestním procesu postupují OČTŘ z moci úřední dle ust. § 2 odst. 4 TrŘ. a jejich snahou by mělo být skutečně dosáhnout stavu poznání projednávané věci, tak jak jim ukládá ustanovení § 2 odst. 5 TrŘ. věta první, věta třetí, věta předposlední a pochopitelně též věta poslední. Představitelé OČTŘ, by si měli být vědomi toho, že mají výhodu v tom, jakými možnostmi a prostředky jsou vybaveni, a že některými z nich druhá strana ani nemůže či nesmí disponovat. Jako příklad lze uvést právo autoritativního rozhodování o postupu v procesu. Zmiňované výhody jsou také ale částečně vyrovnávány tím, že ve výsledku je to OČTŘ, který přebírá tíhu konečného rozhodnutí spolu se všemi důsledky.⁴⁴

Právní řízení a proces dokazování jsou v kontextu ostatních společenských činností "zvláštní". To nejen například svým charakterem, nebo metodami a postupy, které jsou pro ně mnohdy specifické, ale především svým výsledkem. Právní rozhodnutí vydaná na základě provedení dokazování se prakticky vždy dotýkají zájmů, chování a postavení lidí, mnohdy ale také zásadním způsobem zasáhnou do jejich osudu. Proto má dokazování svou nezastupitelnou úlohu a poslání v právním procesu. Také proto musí být zvláště kladen důraz na preciznost

⁴³ Fryšták M., *Trestní právo procesní*. 3. přeprac. vyd. Ostrava: Key publishing s.r.o. 2012. 66-70 s. ISBN 978-80-7418-160-3.

⁴⁴ BRUNA, Eduard. Kontradiktornost v našem trestním řízení. In *Straus J., E. Trestně právní a kriminalistické aspekty dokazování. Sborník vědeckých prací z 2 ročníku mezinárodní vědecké konference*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, z. ú, 2016. 6 s. ISBN 978-80-7408-134-7.

zjištění pravdy o věci, tedy alespoň té, která je označována jako materiální. To je totiž stěžejním podkladem pro samotné rozhodnutí.⁴⁵

Z ustálené judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu ČR lze dovodit, že aby mohl být vynesena odsuzující výrok, musí být v důkazním řízení dosaženo nejvyššího možného stupně jistoty ve vztahu ke skutku, nebo osobě pachatele, který lze od lidského poznání vyžadovat. Jestliže není dosaženo takového stupně jistoty, musí soudy v souladu se zásadou *in dubio pro reo*, která vyplývá ze zásady presumpce nevinny ust. § 2 odst. 2 TrŘ., rozhodovat ve prospěch obviněného. Stejně tak by měl soud rozhodnout v případě, kdy na základě provedeného dokazování, dospěje k několika přibližně stejně pravděpodobným skutkovým verzím.⁴⁶ Nicméně to ale neznamená, že zásadu *in dubio pro reo* lze vykládat tak, že „že by jakékoli nepodstatné nejasnosti ohledně skutkového děje, plynoucí zejména z drobných rozporů ve výpovědích svědků, musely vždy nutně vést ke zproštění obžaloby. Není porušením presumpce nevinny, jestliže obecný soud srozumitelným a logickým způsobem vysvětlí, proč výpovědi svědka či obžalovaného uvěřil či nikoli; rozpory ve výpovědích lze překlenout v rámci hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 tr. řádu.“⁴⁷ Procesem dokazování je tedy zjišťován skutkový stav konkrétní věci, který bude posléze sloužit k přijetí skutkových, ale i právních závěrů. Jak již bylo řečeno, aby trestní řízení mohlo dospět ke spravedlivému výsledku, tak dokazování musí proběhnout v souladu se zásadami tzv. fair procesu. Ke správnému, resp. spravedlivému rozhodnutí tedy lze dospět pouze tak, že při procesu dokazování budou kladeny vysoké nároky na jeho kvalitu a tento proces proběhne v souladu se základními zásadami a příslušnou právní úpravou. Jen tak mohou OČTŘ v trestním řízení dospět k zákonnému, přesvědčivému a spravedlivému rozhodnutí.

2.5 Obsah a forma dokazování

Obsah a forma dokazování neboli způsob dokazování jsou v mnohém závislé na konkrétním stádiu trestního procesu a jsou definovány základními zásadami trestního řízení. To především těmi, které se k procesu dokazování přímo vztahují. Pokud je přípravné řízení v trestním procesu neveřejné, nepřímé, a

⁴⁵ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 16 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

⁴⁶ srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 7. 2015, SbNU 135/78, sp.zn. I. ÚS 1095/15.

⁴⁷ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 12. 7. 2012, SbNU 6/66, sp.zn. III: ÚS 1806/09.

převážně písemné, pak řízení před soudem je naopak, krom výjimek, ovládáno zásadou veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti. To má a mělo by mít vliv například na způsob provádění důkazů v konkrétním stádiu trestního řízení a též na jejich důkazní hodnotu. V duchu kontinentální inkviziční tradice, česká právní úprava připouštěla a stále v některých případech ještě připouští, při určitém omezení, vyhledávání a provádění důkazů použitelných před soudem, jenž byly získány hluboko v přípravné části trestního řízení. Lze uvést např. neodkladné a neopakovatelné úkony. Nicméně po novele trestního řádu číslo 265/2001 Sb. byl učiněn zásadní průlom do této praxe. To proto, že těžiště dokazování bylo přeneseno z přípravného řízení na řízení před soudem. To ve svém důsledku pak nepochybně ovlivňuje procesní hodnotu důkazů.⁴⁸

Se zřetelem k významu dokazování je nauka o důkazech jednou z nejvýznamnějších složek nauky o trestním procesu. Také proto bývá často předmětem odborných diskusí a judikatury. To zejména v souvislosti se zkoumáním dodržování zásad práva na spravedlivý proces.⁴⁹

3. Ústavní limity, zásady a související judikatura

3.1 Ústavní limity

Je logické, že též proces dokazování má své ústavní limity, které jsou odrazem požadavku ochrany základních lidských práv a svobod. Ty mají při dokazování svůj neodmyslitelný a zásadní význam. Jak uvádí čl. 1 Listiny, „*lidé jsou svobodní a rovní si v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcižitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné*“.⁵⁰ Nicméně ani tato práva a svobody nemají absolutní povahu, lze je za splnění určitých podmínek omezit. Zákonný rámec pro omezení základních práv a svobod je stanoven v čl. 4 Listiny. Tato obecná ustanovení jsou pak dále konkretizována u každého článku upravující jednotlivá práva a svobody. Z jednotlivých ustanovení je zřejmé, že provádět zásahy do základních práv je možné pouze na základě zákona a je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu různých, právě v Listině

⁴⁸ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 17-18 s. Edice EUpres. ISBN 978-80-7408-175-0.

⁴⁹ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 33 s. Edice EUpres. ISBN 978-80-7408-175-0.

⁵⁰ Zákon číslo 2/1993 *Listina základních práv a svobod*.

uvedených, hodnot. Může se jednat například o bezpečnost, zdraví, ochrana majetku, ochranu veřejného pořádku atd. Ve čtvrtém článku Listiny, respektive v jeho 2, 3 a 4 odstavci jsou obsažena již výše zmíněna obecná dodatková pravidla, která stanoví možné omezení jednotlivých základních práv a svobod.⁵¹

V rámci dokazování musí být dodržována základní práva a svobody, jenž se uplatňují přímo na základě jednotlivých zákonných ustanovení Listiny, Ústavy, nebo mezinárodní smlouvy. Nicméně ochrana těchto práv není absolutní a pokud dojde k omezení těchto práv zákonem předvídaným způsobem, tak nedochází k nezákonnému porušení základních práv. Každý, kdo se pak cítí být poškozen či jinak omezen na svých právech a svobodách, má právo se domáhat toho, aby došlo ke sjednání nápravy. Přesto je nepochybně třeba, aby byla též v rámci procesu dokazování základní práva důsledně chráněna a vymáhána prostřednictvím nezávislé soudní moci. Skutečnost, že většina práv upravených Listinou má relativní charakter je z výše uvedeného zřejmé. Přesto ale výjimku z tohoto vytváří některá vybraná ustanovení Listiny, která mají absolutní povahu. Jedná se například o způsobilost k právům podle čl. 5, zákaz mučení nebo jiného krutého, nelidského, ponižujícího zacházení dle čl. 7 odst. 2, právo občanů ČR na svobodný vstup na území státu (čl. 14 odst. 4), svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání (čl. 15 odst. 1) a pro problematiku dokazování stěžejní právo na soudní a jinou právní ochranu dle čl. 36 a následující Listiny.⁵²

3.2 Spravedlivý proces

Někdy se v odborné literatuře můžeme setkat s názorem, že nezbytným předpokladem pro splnění účelu a smyslu dokazování, ale i celého trestního řízení je požadavek, aby tento proces proběhl v mezích spravedlivého procesu. Uplatnění tzv. spravedlivého procesu, a to i v rámci procesu dokazování je garantováno článkem 36. a násl. Listiny. Tato ustanovení jsou do značné míry inspirována článkem 6 Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva). Tento článek dle názorů značné části odborné veřejnosti vymezuje pojem spravedlivý proces a jeho jednotlivé složky, které jsou dále rozvíjeny především judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, ale i Ústavním soudem

⁵¹ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 961 s. ISBN 978-80-7380-140-3.

⁵² PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). 518-520 s. ISBN 978-80-7502-084-0.

ČR.⁵³ Tento článek Úmluvy též zahrnuje zejména právo každého, aby jeho právní věc byla projednána spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem. Dále tento článek zakotvuje zásadu, že rozsudek musí být vyhlášen vždy veřejně a zdůrazňuje také princip presumpce nevinoty. Poslední odstavec čl. 6 Úmluvy upravuje minimální práva obviněného z trestného činu, jako jsou například právo mít přiměřený čas a prostor k přípravě obhajoby, právo na obhájce a bezplatnou obhajobu, právo vyslyšet, respektive dát vyslyšet svědky proti sobě.⁵⁴ K tomuto je ale nutno dodat, že v českém právním řádu, ale i odborné literatuře, se často setkáváme u pojmu spravedlivý proces se záměnou slov fair a spravedlivý. Nicméně oba tyto pojmy mají rozdílný obsah. To, co je v českém právním řádu a odborné literatuře nazýváno jako spravedlivý proces, je v právních řádech jiných zemí nazýváno jako fair trial, tedy “fér proces“, ovšem bez jakýchkoli pokusů tento pojem předkládat do národních jazyků. Díky nepřesnému výkladu se pak v praxi můžeme setkat s tím, že je od tohoto instrumentu očekáváno zcela něco jiného, než ve skutečnosti může nabídnout nebo zajistit. Přestože nepochybně má v konečném důsledku vést proces ke spravedlivému rozhodnutí, resp. spravedlnosti, není možné ho s ní zcela ztotožňovat. Jelikož spravedlnost sama o sobě představuje určitou specifickou hodnotu, kdežto *fair trial* je pouze prostředkem, jak takového spravedlivého rozhodnutí dosáhnout. Příkladem lze uvést judikaturu Spolkového ústavního soudu, „kdy vyvozuje z čl. 2 odst. 1 ve spojení s principy právního státu nárok na faktové řízení jako obecné procesuální základní právo, které soudce zavazuje vést tak, jak od něj strany civilního procesu mohou očekávat. Zejména se soudce nesmí chovat rozporuplně, ze svých vlastních nebo jemu přičitatelných chyb a opomenutí vyvozovat procesní nevýhody pro strany a je povinen brát ohledy na účastníky řízení a jejich konkrétní situaci. Právo na fair proces zakazuje neúnosným, věcně neospravedlnitelným způsobem zatěžovat přístup k soudům a v procesním řádu poskytnutým instancím. Soudům není bráněno v tom, aby v zájmu urychlení řízení nutily účastníky řízení k rychlému vedení řízení. Nicméně požadavky kladené na

⁵³ REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002. Výběrové texty. 135 s. ISBN 80-86199-57-6.

⁵⁴ Sdělení číslo 209/1992 Sb. *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a protokolů na tuto úmluvu navazujících*.

*účastníky řízení musí být v rozumném poměru k celkovému trvání řízení. Kromě toho musí též soudy brát ohledy na veškeré zájmy, které jsou řízením dotčeny.*⁵⁵

K pojmu spravedlnosti, a jejího naplňování v právním procesu podle citované monografie vede cesta, resp. možnost, jak za současných podmínek v právní úpravě lze dospět k jeho naplňování, a tedy prosazení pojmu spravedlnosti do praxe. V tomto směru bude vodítkem ke správnému postupu především rigorózní dodržování a velmi důsledné naplňování základních ustanovení Listiny a mezinárodních úmluv, které se k těmto právům vztahují, a kterými je Česká republika vázána ve smyslu čl. 10a a 10 Ústavy. Stejně tak musí být důsledně dodržovány dikce a smyslu zákonné úpravy hmotného, ale i procesního práva, a to tak jak ji zákonodárce upravil a co touto její podobou zamýšlel. Též musí být tyto kategoricky uváděny do současné právní praxe.⁵⁶ Jelikož pak sama ta skutečnost, že tyto elementární zásady zakotvené v ústavních zákonech, tedy v zákonech nejvyšší právní síly, budou striktně a naprosto důsledně dodržovány, stejně tak jako ostatní zákonná ustanovení nižší právní síly, jenž tyto zásady konkretizují pro podmínky jednotlivých typů právních procesů, by pak v dostatečné míře odůvodňovaly přijetí takového závěru, že „*dochází k naplňování ideje spravedlnosti v konkrétně historických podmínkách právního procesu u nás. Každodenní praxe nás o tom ale ještě stále a v každém případě též bezesbýtku nepřesvědčuje.*“⁵⁷

Právo na soudní a jinou právní ochranu dle čl. 36 a násl. Listiny, lze zřejmě považovat za *fair proces* podle článku 6. Úmluvy. Tato ustanovení poskytují ochranu základním právům, která jednotlivci přísluší při uplatňování či ochraně jeho jiných subjektivních práv. Jsou to základní procesní práva, které jednotlivcům garantují určitý procedurální standard ochrany jeho zájmů a práv nejen před soudy, ale i před jinými orgány veřejné moci. Tato procesní pravidla zavazují stát k tomu, aby při aplikaci hmotného i procesního práva postupoval striktně v souladu s nimi. Je třeba zmínit, že se jedná o práva lidská, která náležejí všem osobám bez rozdílu a jsou zaručena jak pro státní občany, tak i pro cizince. S výjimkou čl. 36 odst. 4

⁵⁵ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 125-127 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

⁵⁶ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 126 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

⁵⁷ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 127 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

Listiny, se všech práv zahrnutých do její hlavy páté, lze domáhat přímo s odvoláním na ni. Záruky tzv. *fair* procesu ale neobsahuje pouze Listina a Úmluva, nýbrž také Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, a nakonec také trestní řád. Právě díky tomu, že tyto atributy jsou obsaženy nejen v trestním řádu, ale i Ústavě, Listině a mezinárodních smlouvách, je tak zvlášť zdůrazněn jejich význam.⁵⁸

3.3 Ústavní zásady z pohledu judikatury

Základní principy trestního řízení, a tedy rovněž dokazování vychází z výslovně stanovené ústavní ochrany. Veškerá ústavně zaručená práva, která souvisejí s dokazováním jsou převážně procesního charakteru. Ať již jednotlivě nebo ve svém souhrnu, naplňují podmínky zákonného postupu, jenž je zásadním předpokladem ústavně konformního procesu. Jedině tak lze dospět k zákonnému a také spravedlivému rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že se jedná o práva přímo aplikovatelná na základě Listiny, jsou proto také často předmětem dalších rozborů a výkladu Ústavního ale i obecných soudů. Veškeré zásady upravené v trestním řádu *de facto* naplňují obsahově ústavní rámec trestního řízení. Tyto zásady jsou zejména obsaženy jednak v ustanovení § 2 TrŘ., další nad jejich rámec ještě zdůrazňuje nauka trestního práva procesního. Přitom některé z nich skutečně ve vzájemné vztahu působí v rámci celého trestního procesu a některé do jeho průběhu vstupují a ovlivňují jen určitou jeho část. Pokud tedy vycházíme z této úvahy, je vhodné následující zásady a jejich uspořádání tomuto přizpůsobit. Proto nejprve bude věnována pozornost zásadám, které provázejí celé trestní řízení. Ty jsou aplikované zároveň v jejich ústavním rámci a na ně navazují ty zásady výše uvedené, které celé trestní řízení neprovázejí.

3.3.1 Zásada zákonnosti

Zásada zákonnosti vyjádřená jako *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*. Znamená, že jedině zákon určuje a vymezuje, která činnost je trestná a jakým trestem je možné ji postihnout (čl. 39 a 40 odst. 6 Listiny, § 12 odst. 1 TrZ.).

Podle Ústavního soudu „z ústavního principu *nullum crimen, nulla poena sine lege* (čl. 39 Listiny) jednoznačně plyne, že skutek, za nějž je pachatel potrestán, musí být trestný“.⁵⁹ S tím nelze než souhlasit. Avšak mohou nastat situace, kdy

⁵⁸ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 20 s. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

⁵⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 2. 2011, SbNU 16/60, sp.zn. III. ÚS 2523/10-3.

určité jednání by naplňovalo znaky trestného činu, jenž jsou uvedeny v zákoně, nicméně o trestný čin nepůjde. To proto, že jednak chybí protiprávnost (okolnosti vylučující protiprávnost), a dále míra společenské škodlivosti je natolik malá, že jednání nebude posuzováno v rovině trestně-právní. Pokud jde o omezení základních práv jednotlivců v důsledku trestních sankcí, tak to by mělo být proporcionální a souladné s účelem trestního práva. Obecně uznávaný princip subsidiarity trestní represe totiž vyžaduje, aby prostředky trestního práva byly v právním státě používány pouze tam, kde nepostačí ochrana poskytovaná jinými právními odvětvími. Tímto principem se musí řídit především zákonodárce, avšak uplatní se i při aplikaci trestního zákona v praxi orgánů činných v trestním řízení. Taková potřeba nastává především tehdy, jestliže se v daném individuálním případě vyskytnou mimořádné skutkové okolnosti, které způsobují, že stupeň trestního bezpráví je extrémně nízký, takže nejsou naplněny definiční znaky trestného činu. Nelze vyloučit mimořádné případy, kdy skutkové okolnosti činu jsou zcela atypické a kdy je nezbytné, aby spodní hranici škodlivosti určil sám orgán činný v trestním řízení, aby tak zabránil očividně nespravedlivému trestnímu postihu.⁶⁰ Jestliže tedy „orgán činný v trestním řízení v konkrétním případě, v němž škodlivost činu zjevně nedosahuje spodního prahu trestního bezpráví, neaplikuje princip subsidiarity trestní represe, ačkoliv skutkové okolnosti naznačují, že k tomu byly splněny podmínky, porušuje ústavní princip *nullum crimen, nulla poena sine lege* (čl. 39 Listiny). Nedostatečné objasnění relevantních skutkových okolností a nedostatečné zdůvodnění toho, proč princip subsidiarity trestní represe nebyl aplikován, může porušovat zásadu spravedlivého procesu (čl. 36 Listiny).“⁶¹

3.3.2 Stíhání jen ze zákonných důvodů

Nikoho nelze trestně stíhat nebo jej zbavit osobní svobody jinak než za splnění podmínek stanovených zákonem (čl. 8 odst. 2 Listiny, čl. 5 odst. 1 Úmluvy, § 2 odst. 1 a § 2 odst. 8 TrŘ.).

Tato zásada je procesním vyjádřením zásady zákonnosti obsažené v ustanovení § 12 odst. 1 TrZ. Procesní podmínky řízení vyjádřené příslušnou právní úpravou a respektující citovaná ustanovení Listiny a zákona, jsou nepřekročitelnou hranicí, ve které se musí odehrávat trestní proces. Prokázání viny obviněného je možné pouze na základě nepochybně zjištěných skutečností a za

⁶⁰ srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 2. 2011, SbNU 16/60, sp.zn. III. ÚS 2523/10-3.

⁶¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 2. 2011, SbNU 16/60, sp.zn. III. ÚS 2523/10-3.

použití procesních prostředků, které trestní řád umožňuje použít. Důkaz získaný nezákonným donucením je absolutně neúčinný a v trestním řízení jej nelze použít (§ 89 odst. 3 TrŘ.). Z toho vyplývá, že obecné soudy jsou též povinny zabývat se všemi okolnostmi, které zákonnost použitého důkazu zpochybňují. To platí o to více v případě důkazu, jenž je pro posouzení viny podstatný a nenahraditelný.⁶²

Též je třeba, aby „zákonné důvody, pro něž může být kdokoliv postupem orgánů státu omezen na osobní svobodě, je nutné vždy vykládat restriktivně. Pouze zákonem, a nikoliv jeho výkladem, lze rozšířit důvody pro omezení osobní svobody. To je odůvodněno jednak přednostní a nezastupitelnou hodnotou práva každého na osobní svobodu, a dále tím, že omezení osobní svobody vazbou v trestním řízení má vždy povahu předběžného opatření k umožnění provedení řádného a spravedlivého trestního řízení, a nikoliv převážně povahu preventivní a vůbec povahu satisfakční či represivní. Vzhledem k tomu, že ze zákonného ustanovení [§ 68 odst. 3 písm. e) tr. ř.] vyplývá nutnost brát v úvahu při rozhodování o vazbě jen takové pokračování trestné činnosti, které následuje po zahájení trestního stíhání, není z hlediska shora uvedených ústavněprávních zásad možné tyto hranice překračovat.“⁶³

3.3.3 Právo na obhajobu a právo dát vyslýchat svědky

Právo vyslýchat, anebo dát vyslýchat svědky proti sobě, a tak dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě (čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy)⁶⁴ Podstatou tohoto ustanovení je to, že obviněný, resp. obžalovaný musí mít možnost kontradiktorním způsobem přezkoumat důkazy proti němu směřující. Jde tedy o to, aby obžalovaný měl dostatečnou možnost vyvrátit skutečnosti, které jsou mu kladeny za vinu. To například tím, že bude mít možnost “vyslechnout“ svědky vypovídající v jeho neprospěch. Pokud by tedy soud rozhodl o vině obžalovaného výlučně na základě výpovědi svědka či svědků, které obžalovaný neměl možnost “vyslechnout“, tak dojde k porušení, resp. omezení práva na obhajobu obžalovaného. Takový postup by ale byl v rozporu s předmětným ustanovením Úmluvy.

Obsahem třetího odstavce čl. 40 Listiny je řada procesních práv obviněného bezprostředně garantujících některé atributy práva na obhajobu. Jedná se o právo

⁶² srov. Nález Ústavního soudu ČRze dne 11. 6. 2002, SbNU 69/26, sp.zn. II. ÚS 291/2000.

⁶³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 5. 2004, SbNU 73/33, sp.zn. II. ÚS 198/04.

⁶⁴ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 1394 s. ISBN 978-80-7380-140-3.

na poskytnutí času a možnosti obhajoby, právo na obhajobu jako takové, tzn. tedy jak osobní, tak i prostřednictvím obhájce, dále právo na ustanovení obhájce soudem a právo na bezplatnou pomoc obhájce v zákonem stanovených případech. V otázce naplnění podmínek pro užití institutu bezplatné obhajoby můžeme sledovat odlišný přístup Ústavního soudu a soudů obecných. „*Ústavnímu soudu je známa rozhodovací praxe obecných soudů, které pro posuzování nutných výdajů při rozhodování o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, prominutí soudních poplatků apod. považují za "oprávněné výdaje" (ve smyslu výdaje nutného) pouze ty, které bezprostředně slouží k úhradě základních životních potřeb (ubytování, ošacení, strava, léky), popř. k jejich úhradě je žadatel povinen (exekuce, výživné apod.). Ústavní soud však nesdílí toto restriktivní pojetí "oprávněných výdajů", neboť je dle jeho názoru třeba posuzovat lidský život a osobnost člověka výrazně komplexněji, mimo jiné i pod zorným úhlem práva na soukromí.*“⁶⁵

S odkazem na třetí odstavec čl. 40 Listiny je možno uvést další úvahu. Například k poskytnutí času pro přípravu obhajoby pak Ústavní soud uvádí, že „*obviněný má právo nejenom na to, aby mu byl poskytnut čas, ale také možnost k přípravě obhajoby, kdy tuto možnost nutno chápat i tak, že obviněný v průběhu i trestního řízení proti své osobě vedeného před soudy má právo vědět, jakým směrem se ubírají úvahy i odvolacího soudu při jeho rozhodování o tom, kterém konkrétním trestném činu (všech znacích jeho skutkové podstaty)*“.⁶⁶ Jedná se tedy o to, aby obviněnému, potažmo obžalovanému, byla skutečně dána reálná možnost svou obhajobu vést především ve vztahu k tomu, co obžalovanému kladeno za vinu, a to i z hlediska obsahu jednotlivých skutkových podstat toho kterého trestného činu.

Právo hájit se sám, nebo prostřednictvím obhájce vychází přímo z Úmluvy, konkrétně čl. 6 odst. 3 písm. b), c). Ústavní soud na toto ustanovení bezprostředně navázal ve svém rozhodnutí ze dne 28. 1. 2004 (Nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 41/02), které stanoví, „*že každý, kdo je obviněn z trestného činu má mj. právo na přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby a právo obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru. Uvedená ustanovení zakotvují některé základní procesní záruky práva na spravedlivé řízení, které jsou nepominutelnou součástí pojmu právního státu. Právo na obhajobu je jedním z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž se trestní řízení vede a směřuje k*

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 4. 2010. SbNU 77/5, sp.zn. I. ÚS 22/10.

⁶⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 12. 2001. SbNU 197/24, sp.zn. III.ÚS 377/01.

dosažení spravedlivého rozhodnutí, vydaného nejen v zájmu trestně stíhané osoby, ale nepochybně také v zájmu demokratického právního státu, založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy ČR). Stát proto musí zajistit takové podmínky, aby uvedené principy bylo možné realizovat cestou příslušných procesních záruk postavení obhájce i obviněného.“⁶⁷

Častou procesní vadou je, že zejména v počátečních stádiích trestního procesu obviněný neměl obhájce, ačkoliv ho dle zákona měl mít. Běžně se v praxi můžeme setkat s tím, že obviněný neměl obhájce při provedení výslechu. K tomu je třeba dodat, že *„provedení výslechu obviněného bez přítomnosti obhájce bezprostředně po sdělení obvinění je v případech nutné obhajoby porušením práva na obhajobu.“*⁶⁸ K tomuto právu se bezprostředně váže již výše uvedené právo na bezplatnou pomoc obhájce v zákonem stanovených případech.

Z výše uvedeného vyplývá, že ústavní ochrany požívá proces vedený nezávislým a nestranným soudem, který k rozhodování o věci přidělen dle předem stanovených zákonných pravidel, a který je k rozhodování o dané věci místně i věcně příslušný. O věci by mělo být v zásadě jednáno veřejně s výjimkou zákonem stanovených případů, kdy může být veřejnost vyloučena. Rozsudek musí být vyhlášen vždy veřejně. Proces by měl proběhnout bez zbytečných průtahů a za přítomnost zúčastněných subjektů. Obviněný, resp. obžalovaný musí být obeznámen se všemi skutečnostmi, které mu jsou kladeny za vinu, má právo navrhnout důkazy a k provedeným důkazům se vyjádřit. Naproti tomu má též právo nevyprávět neboli odepřít výpověď. Tohoto práva nemůže být nikdy za žádných okolností zbaven. Též má zaručeno právo na právní pomoc a v případech kdy neovládá jazyk ve kterém se řízení vede má právo na tlumočníka.

3.3.4 Právo být seznámen s důvody obvinění

Každý má právo být seznámen s důvody obvinění spolu s právem na obhajobu a obhájce včetně práva na přiměřený čas pro přípravu obhajoby (čl. 6 odst. 3 Úmluvy, čl. 40 odst. 3 Listiny, § 2 odst. 13, § 33 odst. 1, § 35 až 41, § 91, § 198 odst. 1 TrŘ.). Sdělením obvinění je totiž též uskutečněna zásada řádného a zákonného procesu vyjádřená v čl. 8 odst. 2 Listiny a též v ustanovení § 2 odst. 1 TrŘ. Sdělením obvinění je taktéž určen předmět trestního řízení, neboť obžalobu je

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 1. 2004. SbNU 10/32, sp.zn. Pl. ÚS 41/02.

⁶⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 5. 1997. SbNU 59/8, sp.zn. IV: ÚS 153/96.

možno podat jen pro skutek, pro nějž bylo sděleno obvinění (§ 176 odst. 2 TrŘ.). Soud tedy může rozhodovat jen o skutku či skutcích, které jsou uvedeny v žalobním návrhu (§ 220 odst. 1 TrŘ.). Sdělení obvinění má také významný vliv na výkon oprávnění obhájce (§165 TrŘ.). Bezprostředně tak souvisí s právem na obhajobu (§ 33 TrŘ.), jelikož *„reálná a efektivní obhajoba může být jenom taková, kterou lze uplatnit již od počátku trestního řízení, tedy od sdělení obvinění a vztáhnout jí takto ke konkrétnímu skutku. Sdělením obvinění a dalším postupem od této skutečnosti odvozeným je realizována zásada řádného zákonného procesu vyjádřená čl. 8 odst. 2 Listiny spočívající v tom, že nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který zákon stanoví. Procesní podmínky řízení před soudy vyjádřené příslušnou právní úpravou založenou na ústavním základě jsou nepřekročitelnou hranicí, ve které se musí odehrávat i trestní proces, a to způsobem, který respektuje principy procesu spravedlivého.“*⁶⁹

3.3.5 Právo odepřít výpověď

Obviněný má právo odepřít výpověď, nikdo nemůže být nucen vypovídat proti své osobě, a tak podporovat tvrzení obžaloby (čl. 40 odst. 4 Listiny, čl. 6 Úmluvy, § 33 odst. 1 TrŘ., § 92 odst. 1, § 93 odst. 2 TrŘ.). K právu odepřít výpověď Ústavní soud uvádí, že *„Ústavní právo obviněného odepřít výpověď, obsažené v článku 40 odst. 3 Listiny a v § 92 odst. 1 tr. ř., je nepochybně velmi významnou garancí spravedlivého procesu. Orgány činné v trestním řízení musí toto právo obviněného bezpodmínečně respektovat. Na druhé straně toto právo nikterak neomezuje orgány činné v trestním řízení ve využití všech zákonných postupů, kterými má být dosaženo účelu trestního řízení jak v procesu dokazování, tak při aplikaci zajišťovacích opatření.“*⁷⁰ Právo odepřít výpověď bezprostředně souvisí se zákazem donucování k výpovědi. Nikdo nemůže být donucen vypovídat proti sobě samému, a tak podporovat své vlastní obvinění. Mluvíme o tzv. zákazu sebeobviňování, *„Ústavní soud ve své judikatuře poukázal na existenci ústavně zaručeného práva nebýt donucován k sebeobviňování, tedy předložit proti sobě důkaz pod donucením (srov. např. Pl. ÚS 29/00, II. ÚS 118/01, III. ÚS 561/04, II. ÚS 552/05 a další).“*⁷¹ Tyto nálezy Ústavního soudu tedy dostatečně interpretují zákaz sebeobviňování vyplývající z čl. 37 odst. 1 a čl. 40 odst. 4 Listiny. *„Z této judikatury*

⁶⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 2. 2002, SbNU 12/25, sp.zn. III. ÚS 356/01.

⁷⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne ze dne 15. 9. 2005, SbNU 21/38, sp.zn. III. ÚS 424/05.

⁷¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 2. 2006, SbNU 41/40, sp.zn. I ÚS 671/05.

*vyplývá, že podle tohoto nezbytného komponentu základního práva na obhajobu nikdo nesmí být nucen k tomu, aby orgánům veřejné moci dodával důkazy proti sobě či jakákoliv sebeusvědčující prohlášení. Je to naopak veřejná žaloba, kdo má povinnost tvrdit a prokazovat obviněnému jeho vinu bez ohledu na jeho aktivitu a postoj. Je tedy ústavně nepřijatelné, aby orgány činné v trestním řízení po někom požadovaly pod jakoukoliv sankcí předložení důkazu, jehož může být použito proti němu samému k usvědčení ze spáchání trestného činu.*⁷²

3.3.6 Právo osobně se účastnit úkonů trestního řízení, rychlost tohoto řízení

Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti, a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, přičemž trestní řízení je ovládáno zásadou ústnosti a veřejnost je možné vyloučit pouze v případech stanovených zákonem (čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 6 Úmluvy, § 2 odst. 4, 10, 11, 33 odst. 1 a § 219 TrŘ.).

Není výjimkou, že v rámci trestního řízení nastane situace, že některý z úkonů proběhne bez účasti obviněného či obžalovaného. V případě, kdy k tomu tento obviněný dal souhlas se nejedná o porušení jeho základních práv. Nicméně v praxi se často můžeme setkat se situací, kdy veřejné zasedání proběhne bez účasti obviněného i přesto, že tento obviněný předložil řádnou omluvu s žádostí o odročení. Takové jednání je pak v rozporu s čl. 38 odst. 2 Listiny, jinak řečeno „*Pokud byl obviněný podle § 233 odst. 1 trestního řádu pouze vyrozuměn o veřejném zasedání, avšak zaslal soudu řádnou omluvu s žádostí o odročení veřejného zasedání a sdělil, že na své účasti trvá a nesouhlasí s jednáním v jeho nepřítomnosti, je třeba obviněnému účast na veřejném zasedání umožnit.*“⁷³ Soudy se tedy dopustí závažného pochybení, pokud v rámci příprav veřejného zasedání sice předvolají obviněného k veřejnému zasedání, jehož účast při něm byla podle povahy věci nutná, ale zároveň mu fakticky neumožní, aby se mohl tohoto zasedání zúčastnit. Zvláště pak pokud obviněný předloží důvodnou žádost o odročení veřejného zasedání, je soud nepochybně povinen, této včas předložené žádosti obviněného vyhovět. Pokud by pak soud přesto konal veřejné zasedání v nepřítomnosti obviněného, došlo by ke krácení jeho práv na obhajobu.⁷⁴

⁷² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 1. 2006, SbNU 12/40, sp.zn. II. ÚS 552/05.

⁷³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 9. 2009, SbNU 164/54, sp.zn. II. ÚS 2152/08.

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 1. 1968, Rt 20/1968, sp.zn. 5 Tz 49/67.

V závislosti na délce řízení, ale také na základě dalších jiných aspektů je možné požadovat, aby byla trestní věc zastavena z důvodů nepřiměřených průtahů v řízení. Obecná hranice pro délku trestního procesu v trestním řádu stanovena není a lze se domnívat, že takovou lhůtu ani přesně vymezit nelze. Nakonec v tomto ohledu není ani judikatura zcela jednotná. Přesto rozhodnutí ESLP a tuzemských soudů definují pravidla, na jejichž základě se bude posuzovat, zdali je délka trestního řízení přiměřeně dlouhá či nikoliv. Doba řízení tedy nelze vyjádřit numericky, jelikož je podmíněna objektivně charakterem projednávané věci a je třeba ji zkoumat ve světle konkrétních okolností případu, s přihlédnutím jednak ke složitosti věci, dále chování stěžovatele a chování příslušných orgánů. V případě trestního procesu pak může být významný pro posouzení přiměřenosti jeho délky například počet spoluobviněných, teritoriální a časový rozsah trestné činnosti, či přítomnost mezinárodního prvku. Soudu pak nelze přičítat k tíži prodloužení délky řízení, dané uplatňováním procesních práv stěžovatelem. Konečně je třeba také zkoumat, zda orgány činné v trestním řízení konaly v dané věci plynule, a tedy zda jim průtahy v řízení lze přičítat či nikoliv. Přesto *„při konstatování závažných průtahů ve věci nelze přistoupit k nutnosti zastavení trestního stíhání, neboť by tím došlo k porušení práv a zájmů poškozených v řízení, i samotných obviněných, a to v případech, kdy obviněný by chtěl dosáhnout pro něj příznivějšího výsledku trestního řízení, tedy zproštění obžaloby.“*⁷⁵

3.3.7 Presumpce nevinny

Presumpce nevinny, podle které každý, proti komu je vedeno trestní stíhání, je považován za nevinného do okamžiku, dokud nebyla pravomocným odsuzujícím rozsudkem vyslovena jeho vina (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 TrŘ.) Druhý odstavec čl. 40 Listiny tedy zakotvuje základní zásadu, podle které každý, kdo je trestně stíhán, musí být považován za nevinného, dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla vyslovena jeho vina. Nejen OČTŘ, ale i jiné osoby jsou povinny tuto zásadu respektovat, to znamená, že před vynesemím rozsudku nelze v žádném případě uvést že určitá osoba spáchala trestný čin. K tomu Ústavní soud uvádí, že *„Přestože čl. 40 odst. 2 Listiny hovoří o osobě, proti níž "je vedeno trestní řízení", musí stát ctít presumpci nevinny i před tím, než vůči dotčenému jednotlivci takové řízení zahájí. Jinými slovy, stát nemůže s nikým jednat jako s osobou vinnou z trestného činu, pokud o vině pravomocně nerozhodl soud. Pokud se totiž nevína*

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. 3 Tdo 110/2002.

*presumuje po zahájení trestního řízení kdy, již zpravidla byly zjištěny skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, tím spíše je třeba nevinu presumovat tehdy, dokud žádné takové skutečnosti předepsaným způsobem zjištěny nebyly. Navíc je třeba vykládat čl. 40 odst. 2 Listiny ve světle čl. 40 odst. 1 Listiny, podle něhož "jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy". Tento soud samozřejmě musí respektovat záruky stanovené v hlavě páté Listiny, proto o vině může rozhodnout jen zákonný soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny.*⁷⁶ Zásada presumpce nevinu tedy vyjadřuje z hlediska zákona objektivní situaci, že vina obviněného, resp. obžalovaného by měla být zcela jednoznačně a objektivně prokázána, a to bez jakýchkoli pochybností. Právě tím je propojena i s dalšími zásadami, zejména pak s požadavkem na pravdivého zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 TrŘ.), nebo zásada *in dubio pro reo*, tedy v pochybnostech ve prospěch obviněného, která ze zásady presumpce nevinu přímo vyplývá.

3.3.8 Pouze soud rozhoduje o vině a trestu

O vině a trestu za trestné činy rozhoduje pouze soud (čl. 90 Ústavy, čl. 40 Listiny, a to na základě obžaloby (§ 2 odst. 8 TrŘ.-akuzačního principu, § 176 a 180 odst. 1 TrŘ.). Základní procesní práva, jak již bylo zmíněno výše, jsou upravena především v čl. 40 Listiny. Právě tento článek v sobě koncentruje ty základní, elementární zásady trestního řízení v demokratickém právním státě. V odstavci prvním Listina věnuje speciální ústavní základy postupu státu v trestním řízení, nicméně výhrada, že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy je též zakotvena v čl. 90 Ústavy. Z čehož vyplývá, že žádný jiný orgán tedy nemá oprávnění rozhodovat o vině a trestu za trestné činy. Nicméně v trestním řízení je povinností soudu nejen rozhodovat o vině a trestu, ale též je jeho úkolem poskytovat zákonem stanoveným způsobem ochranu právům (čl. 90 Ústavy). „*Soud je tedy arbitrem a není možné, aby byl zároveň pomocníkem, který upraví nebo doplní podání státního zástupce tak, aby mu mohl vyhovět, nebo aby za tím účelem napravil vadný postup kteréhokoliv z orgánů veřejné žaloby (srov. sp. zn. II. ÚS 93/04 in Sbírka nálezů a usnesení. Sv. 33. N. 75. str. 239).*“⁷⁷ Tento náleží Ústavního soudu je tedy ve vztahu k dokazování zvláště cenný.

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. 1. 2016, SbNU 15/80, sp.zn. I. ÚS 1965/15-1.

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 3. 2007, SbNU 56/44, sp.zn. II. ÚS 336/06-1.

3.3.9 Rovnost stran a kontradiktornost

Strany řízení jsou si rovny ve svých právech. V kontradiktorním řízení platí zásada rovnosti zbraní (čl. 96 odst. 2 Ústavy, čl. 37 odst. 3 Listiny, § 2 odst. 5, § 215 odst. 1 a 2 TrŘ.). Všichni účastníci jsou si v řízení rovni, tedy kontradiktorní řízení podléhá zásadě „rovnosti zbraní“, jedná se o vyjádření obecného principu procesní rovnosti účastníků řízení. Jinak řečeno pro všechny účastníky v řízení by měla platit stejná pravidla. Tento požadavek ve své judikatuře shrnul také Ústavní soud, a to například v nálezu (44/2014 Sb., sp.zn. Pl. ÚS 49/10). V tomto nálezu Ústavní soud uvádí, že „rovností zbraní“, nebo tako „rovnost v příležitostech“ znamená, že každé procesní straně by měla být dána přiměřená možnost provádět úkony sloužící k obhajobě, a to za takových podmínek, jež nestaví jednu ze stran řízení do podstatně výhodnější situace či naopak.⁷⁸ Dle Ústavního soudu ale zásada rovnosti účastníků není absolutní. Rovnost procesní totiž nelze vykládat tak, že by zákonodárce neměl možnost stanovit rozdílný rozsah procesních práv či povinností. Měl by ale respektovat totožný rozsah procesních práv a povinností u řízení, které mají stejný předmět řízení.⁷⁹

K zásadě kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní je třeba ještě zmínit, že vyplývají z principu spravedlivého procesu, obsaženého v čl. 6 Úmluvy, jsou sice významnými, avšak nikoliv jedinými zásadami trestního řízení. Za určitých okolností mohou kolidovat s jinými uznávanými a legitimními zásadami trestního řízení, např. se zásadou vyhledávací, zásadou hospodárnosti a zásadou rychlosti řízení, a proto mohou být, za dodržení principu proporcionality, v některých stádiích trestního řízení zejména pak v přípravném řízení, dočasně omezeny. Zásady kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní platí pro trestní proces jako celek, avšak neuplatňují se ve všech stádiích trestního řízení a při všech procesních úkonech stejně intenzivně. Nejúplněji se totiž tyto zásady „*prosazují v hlavním líčení, event. ve veřejném zasedání soudu, v nichž se rozhoduje o nejdůležitějších meritorních otázkách trestního řízení, tj. o vině a o trestu. V těchto procesních formách lze vytvořit reálné předpoklady (procesní, organizační i faktické) pro široké a reálné uplatnění těchto zásad. Naproti tomu při provádění úkonů v přípravném řízení nelze zásady kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní vždy plně*

⁷⁸ srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 1. 2014. SbNU 44/2014. sp.zn. Pl. ÚS 49/10.

⁷⁹ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). 714 s. ISBN 978-80-7502-084-0.

*uplatnit, pokud by jimi byly popřeny jiné legitimní zájmy, zejména zájem státu na efektivitě trestního stíhání.*⁸⁰

3.3.10 Další ústavně chráněná práva a svobody

V rámci trestního řízení, nebo v souvislosti s ním může také dojít k porušení nebo ohrožení dalších ústavně zaručených práv a svobod, například též i jiných osob. Příkladem je situace, která se týká např. rodinných příslušníků (pochopitelně těch, kteří s ním sdílí obydlí) obviněného, při omezení jeho práva na nedotknutelnost obydlí. Porušení tohoto práva znamená zásadní zásah do osobní sféry tohoto jednotlivce, do jeho domovní svobody, mnohdy ale také i do svobod výše jmenovaných osob. Proto je omezení tohoto práva možné pouze za splnění ústavně daných podmínek. Mimo Listiny poskytuje ochranu tomuto právu i Úmluva v čl. 8. Ten stanoví, že každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Obdobně vymezuje zákonnou ochranu těchto práv i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.⁸¹ Listina pak k nedotknutelnosti obydlí uvádí, že je nedotknutelné a nelze do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Z tohoto důvodu jsou vcelku striktně vymezeny důvody pro uskutečnění domovní prohlídky v čl. 12 odst. 2 Listiny. Přípustný zásah bude tedy takový, který je nezbytný k naplnění účelu trestního řízení, zejména například pro zajištění důkazů. V trestním řízení může být nedotknutelnost obydlí prolomena užitím institutu domovní prohlídky dle § 82 až 83 TrŘ. ale též užitím tzv. operativně pátracích prostředků, například sledování osob a věcí dle § 158d TrŘ. Naopak se tato ústavní ochrana nevztahuje na jiné nebytové prostory a pozemky a jejich prohlídku nebo vstup do nich (srov. §82 odst. 2, § 83a, 83c TrŘ.).

Mezi další takto ústavně chráněná práva (čl. 13 Listiny) patří právo na ochranu listovního tajemství a tajemství jiných písemností a záznamů. To ať uchovávaných v soukromí nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem. Stejně tak je zaručeno tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.⁸² Dle trestního řádu jsou průlomky do tohoto ústavně zaručeného práva upraveny v ustanoveních § 86 až 87c TrŘ., tedy ustanovení upravující zadržení a otevření zásilek, a dále pak v ustanoveních o odposlechu a

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 6. 2004, SbNU 80/33, sp.zn. III. ÚS 239/04.

⁸¹ Sdělení číslo 209/1992 Sb., *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8.*

⁸² Zákon číslo 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod.*

záznamu telekomunikačního provozu dle § 88 a 88a TrŘ.⁸³ K problematice odposlechů a jejich použitelnosti při dokazování v trestní řízení se v posledních letech vztahuje čím dál tím více kritiky. Obecně platí, že pokud nebyl důkaz, resp. informace o něm obsažená, získán co do jednotlivých dílčích komponentů (fází) procesu dokazování procesně přípustným způsobem, musí být soudem vyloučen z předmětu úvah směřujících ke zjištění skutkového základu věci.⁸⁴

Právě požadavek nové právní úpravy odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu je v poslední době, i vzhledem k chystané rekonstrukci, velmi diskutované téma. Zejména by pak měla být pozornost věnována jasné zákonné úpravě tzv. prostorového odposlechu. Současnou úpravu totiž lze z hlediska použité terminologie, v kontextu moderních informačních technologií, považovat za zastaralou a tím i do jisté míry neoperativní.⁸⁵ V zákonném ustanovení § 88 TrŘ. je totiž upraven pouze odposlech telekomunikačního provozu. Tedy předmětné ustanovení se netýká tzv. prostorového odposlechu. Ke škodě věci trestní řád tento odposlech přímo neupravuje. Orgány činné v trestním řízení si tak v těchto případech “vypomáhají“ ustanovením § 158 odst. 3 TrŘ. To je ale zaměřeno na jiné případy. Proto lze patrně konstatovat, že veškeré typy a druhy odposlechu by měly být v zákoně upraveny na stejném místě.⁸⁶

Postup, kdy OČTŘ využijí odposlech a záznam telekomunikačního provozu je výslovně podmíněný tím, že konkrétní údaje je možno použít jen k objasnění skutečností relevantních pro trestní řízení. Rozhodnutí o tom, zdali byly splněny tyto podmínky náleží předsedovi senátu a v přípravném řízení pak soudci. Ti rozhodují o nařízení, podle kterého dojde k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Pokud je obsah rozhodnutí jen obecného a neurčitého vymezení, při současné absenci konkrétnějších údajů, může být prohlášeno za nezákonné. Pokud by došlo na základě takového rozhodnutí ke sdělení konkrétních údajů, představovalo by to, ve vztahu k dotčeným uživatelům služeb elektronických komunikací zásah do jejich základního práva na soukromí v podobě práva na informační sebeurčení ve smyslu čl. 10 odst. 3 a čl. 13 Listiny a čl. 8 Úmluvy. Do

⁸³ Zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁸⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14.07.2010, SbNU 144/58, sp. zn. IV.ÚS 1235/09

⁸⁵ JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Vydání první-Praha: Leges, 2018. 22 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

⁸⁶ JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Vydání první-Praha: Leges, 2018. 23 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

tohoto ustanovení zákonodárce především nikterak nepromítl požadavek proporcionality zásahu do základního práva s ohledem na sledovaný účel, neboť přístup k údajům reguloval v podstatě jako běžný prostředek opatřování důkazů pro účely trestního procesu vedeného pro jakýkoliv závažný trestný čin. Takováto restrikce práv, přitom vzhledem k závažnosti takového druhu zásahu do základních práv jednotlivce ob stojí pouze tehdy, budou-li respektovány podmínky vyplývající z principu proporcionality. To znamená, že přístup OČTŘ v trestním procesu k údajům a informacím o uskutečněném telekomunikačním provozu přichází v úvahu jedině za předpokladu, že účelu trestního řízení nelze dosáhnout jinak, a že právní úprava zahrnuje dostatečné garance, aby nedošlo k užití těchto informací k jinému než zákonem presumovanému účelu, a že omezení práva jednotlivce na informační sebeurčení není nepřiměřené, a to s ohledem na význam konkrétních společenských vztahů, zájmů a hodnot, které jsou objektem trestného činu, pro který je vedeno trestní řízení. Tato omezení trestní řád dostatečně nereflktuje, přitom tento nedostatek ani nelze odstranit v rámci zákonem stanovené soudní kontroly. Soudy při svém rozhodování o nařízení sdělení určitých údajů sice mohou poskytnout ochranu základnímu právu na informační sebeurčení s ohledem na skutkové okolnosti konkrétní věci, svojí judikaturou však nemohou suplovat absenci dostatečně určité právní regulace, jež je dle čl. 4 odst. 2 Listiny předpokladem takového omezení základních práv a svobod v obecné rovině.⁸⁷

3.3.11 Význam Ústavních limitů

Dodržování zákonných a ústavních předpisů vlastně představuje návod pro racionální postup všech OČTŘ v trestním procesu při zjišťování skutkového podkladu, který je nezbytný pro rozhodnutí. Jejich dodržováním je vlastně poskytována jednak záruka, že trestní řízení proběhne v souladu se zákonem, současně se jedná o nezbytnou podmínku přípustnosti užití všech takto získaných důkazů.

Z pohledu Ústavního práva, ale i práva jednoduchého, není otázkou pouze to, zda soudy získaly skutkový podklad pro svá rozhodnutí ve věci zákonným, resp. ústavně konformním způsobem. V praxi totiž často řešeným problémem je také otázka, jak soudy nashromážděné důkazy hodnotily. Obecné soudy by měly hodnotit důkazy dle svého vnitřního přesvědčení založeném na pečlivém uvážení

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 12. 2011, SbNU 43/2012, sp.zn. Pl. ÚS 24/11.

všech okolností případu jak jednotlivě, tak v jejich souhrnu (§ 2 odst. 6 TrŘ.). Soudy by měly vůči obviněnému postupovat především nestranně. To znamená že z jejich postupu nesmí být patrné, že určitým způsobem presumují výsledek řízení na základě negativního hodnocení stíhané osoby. Typicky se může jednat například o situaci, kdy soud vyvodí určité skutkové závěry ze skutečností, které bezprostředně souvisí s povahovými rysy obviněného. Ty ale pro posouzení jak skutkové, tak právní otázky nemají žádný význam.⁸⁸ Stejně tak by soud neměl uzavřít okruh důkazů pouze s odkazem na předchozí kriminální minulost obviněného. Takový postup by znamenal nepochybně zaujatost vůči osobě obviněného, čímž by došlo k porušení práva na nestranný a nezávislý soud.⁸⁹

Jako základní vodítko pro výklad zákonných a ústavních limitů trestního řízení slouží teze na základě které, můžeme říci, že nedílnou součástí, v tomto případě pojetí demokratického právního státu, je naprosté respektování ústavně zaručených práv a svobod. Tato známá charakteristika definuje jejich specifické postavení. Co se týče základních práv a svobod, tak tato práva nejsou odvozena od státní moci. Stát je neuděluje člověku legislativním aktem, ale jedná se o přirozená práva náležící jedinci od jeho narození. Tato teze vychází z přirozenoprávní koncepce základních práv a stát pouze tato práva uznává a zaručuje jejich ochranu. Ústavní limity jsou pro dokazování v trestním řízení, ale i celý trestní proces významné proto, že trestní právo disponuje celou řadou institutů, které značným způsobem do zmiňovaných práv zasahují. Ovšem jak již bylo pojednáno výše, tyto zásahy do základních práv člověka musí probíhat v mezích tzv. ústavního rámce. Je třeba říci, že z povahy těchto práv vyplývá, že jejich subjektem jsou především fyzické osoby. Pokud to však povaha věci umožňuje, tak do této oblasti patří též osoby právnické, konec konců v některých případech takto vystupuje též stát v postavení zvláštní právnické osoby.⁹⁰

S ohledem na charakter a význam základních práv a svobod je bezpochyby nezbytné, aby jim byla veřejnou mocí zaručena, pokud možno absolutní, efektivní a spolehlivá ochrana. Jejich dodržování by mělo být vždy zajištěno. Tuto ochranu

⁸⁸ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 20-23 s. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

⁸⁹ srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. 4. 2015, SbNU 66/77, sp.zn. I. ÚS 2726/14-1.

⁹⁰ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 23 a násl. s. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

skýtají nejen obyčejné zákony, ale též je poskytována prostřednictvím ústavních zákonů a mezinárodních smluv. Jejich ochranou a výkladem se pak zabývá především Ústavní soud s tím, že jejich dodržování by mělo být po obecných soudech důsledně vyžadováno. Tato práva vychází především z mezinárodních smluv a jsou dále konkretizována v Listině.

Jak bylo zmíněno v předchozích částech práce, tak zákonná úprava podle čl. 36 až 40 Listiny, spolu s článkem 6 odst. 3 Úmluvy, představuje požadavek tzv. spravedlivého procesu, respektive fair procesu. Takový proces je nepochybně předpokladem spravedlivého rozhodnutí, a právě zákonnost a spravedlivost takového procesu je určena mantinely stanovenými nejen v zákonné, ale především v ústavní a mezinárodní úpravě, též ale i v judikatuře. Lze uzavřít, že právo na spravedlivý proces, někdy také nazýváno jako právo na spravedlivé soudní řízení, je jeden ze základních pilířů právních řádů všech demokratických právních států, který svým občanům, a nejen jim, garantuje nestrannou a nezávislou soudní pomoc. Právo na spravedlivý proces řadíme mezi základní lidská práva, a proto jeho porušení je postižitelné jak na zákonné, tak ústavní úrovni. V rámci dokazování v trestním řízení nám toto právo mimo jiné rovněž garantuje možnost užití všech institutů a záruk, které nám trestní řád a jeho ústavní rámec nabízí.⁹¹

3.3.12 Spravedlivý proces v kontextu teorie plodů z otráveného stromu

V současné době je stále více diskutovaným tématem problematika použitelnosti důkazů, které byly získány prostřednictvím důkazů nezákonných. V této souvislosti se odborná veřejnost stále více zabývá americkou doktrínou plodů z otráveného stromu. Ta je v posledním období stále více rozebírána též v kontextu trestního práva České republiky. Je tomu tak patrně také proto, že Nejvyšší soud ČR nedávno vrátil do “hry“ odposlechy, které předtím byly soudem druhého stupně označeny za nezákonné.⁹² V dané kauze je nejčastějším argumentem nezákonnosti některých odposlechů právě doktrína plodů z otráveného stromu. Prostřednictvím dané doktríny je řešena otázka použitelnosti důkazů tzv. derivovaných. Je-li tedy primární důkaz shledán za nezákonný, není možné v soudním řízení použít nejen tento nezákonný důkaz, ale ani další důkazy, které

⁹¹ MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Lidská práva. 27-33 a 69 s. ISBN 978-80-735-774-83.

⁹² NAVRÁTILOVÁ, J. In: JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Vydání první-Praha: Leges, 2018. 225 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

byly získány na základě důkazu primárního. To de facto znamená, že nezákonným způsobem získaný důkaz nelze použít k získávání dalších důkazů, plody z otráveného stromu jsou totiž vždy otrávené. Nejsou tudíž připuštěny ty důkazy, jejichž existence byla zjištěna prostřednictvím důkazu nezákonného. Na tomto místě je ale třeba upozornit, že předmětná doktrína nepatří do kontinentálního práva a jak bylo naznačeno výše, tak pohled české právní teorie na tuto doktrínu není jednotný.

Odborná veřejnost i judikatura nám tedy v současné době poskytuje různé pohledy na předmětnou problematiku. V zásadě lze pak rozlišit dva hlavní názory. Jednak ten, že ne každá nezákonnost zakládá též i nepřipustnost důkazu, a existují tak, resp. jsou použitelné některé plody z otráveného stromu. Tento názor zastává také například soudce ÚS J. Musil. Ten tvrdí, „že tímto způsobem absolutně formulovaný úsudek, bez jakékoliv specifikace, je však prakticky bezcenný, už jen proto, že pomyslný stupeň toxicity vadných postupů se pohybuje na škále, od naprosté neškodnosti až po totální a bezpodmínečné znehodnocení důkazu“.⁹³ Dále například podle A. Netta použitelnost v zásadě všech důkazů vychází vlastně z našeho trestního řádu. Ten sice otázku plodů z otráveného stromu výslovně neřeší, nicméně skutečnost, že plody z otráveného stromu jsou vlastně přípustné dovozuje z ust. § 89 odst. 2 TrŘ. To stanoví, že „za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci“. Tuto myšlenku pak vlastně potvrzuje prof. Šámal, který uvádí, že žádný druh důkazního prostředku není možné předem vyloučit. Ovšem vyjma těch případů, ve kterých přímo ze zákona vyplývá nepřipustnost určitého důkazního prostředku, postupu či úkonu.⁹⁴

Druhým názorem k předmětné doktríně jsou ty, které stanoví, že každý důkaz získaný porušením základního procesního práva, tedy i důkaz z něj odvozený je v zásadě neúčinný. Mezi zastánce tohoto názoru patří například J. Herczeg. Ten jako příklad uvádí absolutní nemožnost v trestním řízení použít jako důkaz vynucené doznání. Přes nesoulad těchto dvou základních pohledů na předmětnou problematiku, lze v jejich nahlížení nalézt jisté průsečíky. Například valná část odborné veřejnosti se shodne na tom, že by vždy měla být porovnána hodnota důkazu a hodnota práva, které bylo nezákonným postupem při získávání důkazu porušeno. Tento závěr koresponduje i se závěry učiněnými v komentáři k trestnímu

⁹³ NAVRÁTILOVÁ, J. In: JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Vydání první-Praha: Leges, 2018. 227 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

⁹⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. In: JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Vydání první-Praha: Leges, 2018. 227 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

řádu, kde je uvedeno, že je nutné při posuzování zákonnosti důkazu postupovat vždy diferenciovaně a s ohledem na konkrétní povahu a závažnost vady vzniklé při dokazování.⁹⁵ Nelze tedy učinit kategorický závěr, že veškeré důkazy získané nezákonným způsobem, nebo takto odvozené jsou “otrávené“, tedy v trestním řízení nepoužitelné.⁹⁶

O teorii plodů z otráveného stromu dnes již pojednává judikatura Ústavního soudu ČR. Ta vychází ze dvou základních teorií. Jsou to teorie konfliktu zájmů a hodnot a test proporcionality. První zmíněná zkoumá účinnost na podkladě hodnoty důkazů, jeho zákonnost, pravdivost, v neposlední řadě též věrohodnost důkazu. Tato teorie požaduje hodnocení těchto jednotlivých stránek v jasně stanoveném pořadí. Jako první se hodnotí závažnost důkazu. V případě, že důkaz není závažný je OČTŘ vyloučen z dalšího hodnocení. V pořadí druhá se hodnotí zákonnost důkazu. Zde se rozumí to, zda byl důkaz získán příslušným orgánem a postupem, který byl v souladu s právními předpisy. V případě, kdy dojde ze strany OČTŘ k porušení, je takový důkaz nezákonný. To ale neznamená, že takový důkaz musí být vždy neúčinný, bude totiž záležet na tom, v jakém stupni bude konkrétní vada vlastně závažná. Pravdivost, resp. věrohodnost bude pak poslední zkoumanou hodnotou.

Podle teorie konfliktu zájmů a hodnot je třeba posuzovat, zda je přednější zájem zajištění ochrany lidských práv a svobod, nebo trestní postih pachatele trestného činu.⁹⁷ Pro takové posouzení bude základním kritériem závažnost trestného činu a druh porušeného práva spolu se stupněm jeho narušení.⁹⁸

Současná judikatura se však opírá o druhou teorii a tou je test proporcionality. Tento test porovnává míry zásahu do práv osob a možnost splnění daného účelu, také ale zohledňuje závažnost trestného činu, ke kterému se dokazování vztahuje. Test proporcionality se provádí ve třech základních krocích. Prvním krokem je hodnocení vhodnosti zásahu. Posuzuje se tedy možnost splnění sledovaného účelu. Zásah nezpůsobilý dosažení sledovaného cíle je považován za projev svévole OČTŘ. Druhým krokem testu proporcionality je potřebnost zásahu,

⁹⁵ DRAŠTÍK, A., FENYK, J., a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwers, 2017, s. 804, 877, 878, 1196. ISBN 978-80-7552-600-7.

⁹⁶ NAVRÁTILOVÁ, J. In: JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces.* Vydání první-Praha: Leges, 2018. 228 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

⁹⁷ NAVRÁTILOVÁ, J. In: JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces.* Vydání první-Praha: Leges, 2018. 229 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

⁹⁸ NETT, A. *Plody z otráveného stromu. 1 vydání.* Brno: Masarykova univerzita, 1997, 42 s. ISBN 802-10-1524-1.

tedy zkoumá se, zda je konkrétní zásah skutečně nezbytně nutný a zda se nedá sledovaného cíle dosáhnout jinak. Přednost dostane takové jednání, které do práv a svobod osob zasahuje menší měrou. Krokem třetím je hodnocení přiměřenosti v užším smyslu. V tomto kroku se navzájem poměřuje újma na právech a veřejný zájem na takovém zásahu. Újma nesmí být nepřiměřená ve vztahu k zamýšlenému cíli.⁹⁹ OČTŘ tak musí vždy zkoumat specifika každého jednotlivého případu. V případě kolize jednotlivých ústavně garantovaných práv je pak namístě přistoupit k aplikaci testu proporcionality.¹⁰⁰

Na základě výše zmíněných názorů části odborné veřejnosti a též je to zřejmé z výkladových pravidel judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu ČR, lze konstatovat, že v současné době je přípustné tzv. plody z otráveného stromu v trestním procesu použít jako důkazy. Připuštění těchto důkazů je ale možné pouze po zohlednění všech okolností případu.¹⁰¹ Česká republika prozatím nepřevzala striktně americkou doktrínu „fruits of poisonous tree“. Nicméně v současné době je zřejmý určitý vývoj v postoji k teorii plodů z otráveného stromu, a proto je otázkou, co v tomto ohledu do budoucna přinese rozhodovací praxe, především pak ale jaké změny v tomto ohledu přinese řadu let avizovaný nový trestní řád.

4. Základní zásady

4.1 Základní zásady

Proces dokazování v trestním řízení by se měl řídit, resp. by měl být prováděn v souladu se základními zásadami trestního procesu dle ustanovení § 2 TrŘ. V tomto ustanovení jsou vytyčeny určité právní ideje, na jejichž základě je trestní řízení vybudováno jakožto celek. Tento systém je třeba chápat a užívat jako vnitřně jednotný komplex, jelikož tvoří ucelenou soustavu, kde jednotlivé základní zásady spolu úzce souvisí, a tedy na sebe také navazují. Zmíněný systém odpovídá úkolům trestního řízení, a proto je možné tyto úkoly splnit jen při dodržování a naplňování jednotlivých základních zásad v rámci vymezeném trestním řádem.¹⁰² Ve vztahu k dokazování se jedná zejména o zásadu stíhání jen ze zákonných důvodů, zásadu presumpce neviny, zásadu materiální pravdy, zásadu vyhledávací,

⁹⁹ NAVRÁTILOVÁ, J. In: JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Vydání první-Praha: Leges, 2018. 230 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

¹⁰⁰ Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 6. 2015, SbNU 122/77, sp.zn. Pl. ÚS 21/14-1.

¹⁰¹ NAVRÁTILOVÁ, J. In: JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Vydání první-Praha: Leges, 2018. 230 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

¹⁰² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 19 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

zásadu bezprostřednosti a ústnosti, zásadu volného hodnocení důkazů, zásadu obžalovací nebo také zásadu přiměřenosti. Jedná se o určité vůdčí právní ideje a principy, jimiž je ovládáno nejen dokazování, ale celé trestní řízení. Jejich vůdčí postavení jim přiznává sám zákon. S těmito základními myšlenkami je možno se setkat nejen v trestním právu, ale v celém právním systému. Jsou projevem právně-politického a právně-filozofického přístupu k trestnímu řízení. V důsledku své povahy jsou základem, na kterém je vybudována organizace trestního řízení a úprava činnosti jeho orgánů. Vyjadřují mínění zákonodárce o nejúčelnějším uspořádání trestního procesu.¹⁰³ Význam základních zásad trestního procesu se v poslední době navíc zvyšuje. To proto, že dle ustálené judikatury Ústavního soudu ČR, lze za ústavně konformní trestní, resp. soudní řízení považovat pouze takové, ve kterém obecné soudy zcela respektují platné zásady procesního práva.¹⁰⁴ K jejich uplatňování by mělo docházet v průběhu celého trestního řízení. K tomu je ale nutno poznamenat, že základní zásady nejsou dogmatem a je možné v zájmu řádného fungování trestního procesu, je-li to účelné, učinit výjimky.¹⁰⁵ Základní zásady vystihují podstatu českého trestního řízení a umožňují nám chápat nejen smysl trestního řádu jako celku, ale umožňují nám též chápat i jeho jednotlivé instituty. Znalost právní úpravy těchto zásad napomáhá korektnímu výkladu a aplikaci jednotlivých ustanovení trestního řádu.¹⁰⁶

4.1.1 Zásada zákonnosti a zásada stíhání jen ze zákonných důvodů

Tyto zásady spolu bezprostředně souvisí, jelikož zásada stíhání jen ze zákonných důvodů ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 TrŘ. je procesním vyjádřením zásady zákonnosti obsažené v ustanovení § 12 odst. 1 TrZ. Zásada zákonnosti je obecně považována za základ, nebo také páteř trestního práva. Vychází z obecné právní zásady zákonnosti. Tento pojem je v návaznosti na pojem právního státu ústředním principem vztahu práva a státu.¹⁰⁷ Tato koncepce právního státu vyjadřuje primát práva nad státem, neboť právní stát je a musí být vázán právem.

¹⁰³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání.* Praha: Leges, 2018, 116 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁰⁴ JELÍNEK, Jiří, ed. *Základní zásady trestního řízení - vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2016, trestní sekce.* Praha: Leges, 2016. Teoretik. 10 s. ISBN 978-80-7502-155-7.

¹⁰⁵ JELÍNEK, Jiří, ed. *Základní zásady trestního řízení - vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2016, trestní sekce.* Praha: Leges, 2016. Teoretik. 10 s. ISBN 978-80-7502-155-7.

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 19 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 21 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

Tato zásada je vyjádřena v ustanovení § 12 odst. 1 TrZ. následovně: „*Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a uvádí trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit*“¹⁰⁸. Přímo tak navazuje na čl. 39 Listiny, jenž stanoví, že „*Jen zákon stanoví, jaké jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit*“.¹⁰⁹ Pokud tedy není možno učinit závěr, že jednání obviněného je *contra legem*, musí být jako důsledek zásady zákonnosti aplikováno ustanovení § 226 písm. b) TrŘ. o zproštění obviněného, resp. obžalovaného obžaloby. Pokud by došlo k takovému jednání, které by bylo obcházením zákona (*in fraudem legis*), není trestným činem, je nepostižitelné ve veřejnoprávních vztazích a nelze je tudíž sankcionovat prostředky trestního práva.¹¹⁰

Podle ustanovení § 2 odst. 1 TrŘ. nikdo nemůže být stíhán jako obviněný jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví tento zákon. Toto ustanovení trestního řádu navazuje na čl. 8 odst. 2 Listiny. Tato zásada je patrně nejdůležitější zásadou trestního řízení. To lze též dovodit z faktu, že byla zákonodárcem zařazena na první místo ustanovení, jenž základní zásady trestního řízení upravuje. Trestní stíhání je možno vést pouze v souladu se zákonem a to způsobem, který stanoví trestní řád. Usilování o zjištění pravdy za každou cenu, tedy i za cenu prolomení zákonných limitů, by vedlo pouze k nezákonnostem a svévoli OČTŘ, což je zcela nepřijatelné.¹¹¹ Zásadu řádného, zákonného procesu nelze tedy obětovat pouhé účelovosti a účelnosti trestního stíhání.¹¹²

Jedná se o zásadu obecného charakteru. Subjektem práva na řádný a zákonný proces je pak každá obviněná osoba, a to ať již osoba fyzická nebo právnická. Konkrétním výrazem obsahu a smyslu této zásady je dlouhá řada institutů trestního práva procesního, např. institut zahájení trestního stíhání podle ustanovení § 160 TrŘ. Toto ustanovení obsahuje podstatné náležitosti, které musí být, při zahájení trestního stíhání, splněny. Proto pokud má být zahájeno trestní stíhání, musí být v usnesení o jeho zahájení „*tvrzeny alespoň takové skutečnosti, které odpovídají všem zákonným znakům trestného činu, a obviněnému tak musí být z obsahu tohoto usnesení jednoznačně zřejmé, v jakých konkrétních skutečnostech*

¹⁰⁸ Zákon číslo 40/2009, Sb., Trestní zákoník.

¹⁰⁹ Zákon číslo 2/1993, Sb., Listina základních práv a svobod.

¹¹⁰ srov. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 11. 1. 2012, sp.zn. 3 To 94/2011.

¹¹¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 122 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹¹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 123 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

je spatřováno naplnění všech znaků trestného činu.“¹¹³ Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů také nalézá svůj význam v úpravě dokazování v trestním řízení. Jako příklad lze uvést třeba to, že soud nesmí přihlížet k důkazům získaným hrozbou nebo jiným nezákonným donucením, nebo též nesmí přijímat svědectví svědků, kteří nebyli řádně poučeni či přihlížet k věcným a listinným důkazům, které byly získány při nezákonné domovní prohlídce. Takovéto důkazy mohou být v trestním řízení postiženy sankcí absolutní neúčinnosti, a proto nemohou být použity. Soud k nim při svém rozhodování nebude a ani nemůže přihlížet.

4.1.2 Zásada presumpce nevinny

Tato zásada je vyjádřena v § 2 odst. 2 TrŘ. a přímo navazuje na čl. 40 Listiny a na čl. 6 Úmluvy.¹¹⁴ Obecně se jedná o zásadu, na základě které, je třeba obviněného po celou dobu řízení, dokud není vynesena odsuzující rozsudek, považovat za nevinného. Vyjadřuje požadavek, aby vina obviněného, resp. obžalovaného byla zcela prokázána v rámci dokazování provedeného v hlavním líčení. Díky tomu je také úzce spjata se zásadou pravdivého zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. To znamená, že v trestním řízení je třeba obviněnému vinu prokázat. Zákon tedy neukládá obviněnému povinnost dokazovat svou nevinu. Aby mohl být obžalovaný odsouzen, vina mu musí být dokázána. Neboť dokazovat nevinu je právem obviněného, nikoliv však jeho povinností. Proto například ze skutečnosti, že obviněný nenabídl důkazy o své nevině, nebo ji nedokázal, protože odmítl vypovídat, nebo záměrně vypovídal nepravdu, popíral určité skutečnosti nebo se například snažil svést vyslyšající na falešnou stopu, nelze vyvozovat závěry o jeho vině.¹¹⁵ Pokud vina nebyla prokázána, musí být obviněný, dle zákonného ustanovení § 226 písm. TrŘ. zproštěn. V souvislosti se zásadou presumpce nevinny byla vydána již celá řada judikatorních rozhodnutí, která tuto zásadu dále formulují a rozvíjejí. Například Ústavní soud v jednom ze svých rozhodnutí uvedl, že „*princip presumpce nevinny vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno. Existují-li přitom jakékoliv rozumné pochybnosti, nelze je vyložit v neprospěch obviněného, resp. obžalovaného, ale naopak je nutno je vyložit v jeho prospěch. Odsuzující výrok*

¹¹³ Usnesení Městského soudu v Praze 14. 12. 2015, sp.zn. 67 To 390/2015.

¹¹⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 22 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹¹⁵ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 123 a násl. s. ISBN 978-80-7502-278-3.

může mít zákonný podklad toliko tehdy, je-li v důkazním řízení dosaženo nejvyššího možného stupně jistoty ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, který lze od lidského poznání požadovat, a to alespoň na úrovni obecného pravidla "prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost".¹¹⁶ Zásada presumpce nevinny je nepochybně jednou z vůdčích zásad důkazního práva, ale vedle významu v dokazování má v trestním řízení i další, širší dopad. A to v souvislosti s vazbou obviněného nebo s ochranou pověsti obviněného před jeho odsouzením. Proto je naprosto nemyslitelné, aby například při vazebním zasedání, byl obviněný předveden ve vězeňském oděvu. Je třeba ještě také zmínit, že ze zásady presumpce nevinny vyplývají další, nejen pro proces dokazování důležitá pravidla, a sice pravidlo, resp. zásada *in dubio pro reo*. Dle této zásady musí být obviněnému vina prokázána nade vší rozumnou pochybnost, protože v případě, kdy o vině obžalovaného existují jakékoliv pochybnosti, musí být rozhodnuto v jeho prospěch. V kontextu se zásadou presumpce nevinny se tedy na obviněného, resp. obžalovaného, může začít pohlížet jako na vinného určitým trestním činem v okamžiku, kdy odsuzující rozsudek nabyl právní moci.

4.1.3 Zásada vyhledávací

Zásada vyhledávací je (stejně tak jako zásada materiální pravdy) upravena v § 2 odst. 5 konkrétně věta třetí TrŘ. Dle této zásady jsou orgány činné v trestním řízení povinny zajišťovat právně relevantní skutečnosti a vyhledat o nich důkazy i bez návrhu stran. *„Případná informace o trestných aktivitách svědka, je-li podstatná pro rozhodnutí o vině, musí být důsledně prověřena zcela ve smyslu zásady materiální pravdy a zásady vyhledávací dle § 2 odst. 5 tr. řádu.“*¹¹⁷ Zásada vyhledávací je bezesporu propojena se zásadou oficiality, respektive můžeme hovořit o tom, že zásada vyhledávací dále konkretizuje zásadu oficiality. *„Jestliže pro policejní orgán a státního zástupce znamená v přípravném řízení úřední povinnost vyhledávat z vlastní iniciativy a provádět důkazy, aby byl zjištěn skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti a i bez návrhu stran v tomto řízení objasnit všechny relevantní skutečnosti, bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch či neprospěch obviněného, tím spíše lze říci, že soud je touto zásadou oficiality rovněž vázán, neboť není možné pominout jeho právo provádět důkazy i bez návrhu stran vlastní aktivní činností, a to zejména v případě, že se ve vlastním skutkovém stavu*

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28.6.2012, SbNU 127/65, sp.zn. I.ÚS 3741/11-1.

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 11. 2009, SbNU 247/55, sp.zn. III. ÚS 2042/08.

*objeví důvodné pochybnosti, založené např. na důkazech, které je možné hodnotit (jednotlivě i v jejich vzájemných souvislostech) odlišně, z jiného úhlu pohledu, neboť v konečném důsledku je to vždy soud, který má odpovědnost za řádné zjištění skutkového stavu věci.*¹¹⁸ Společné oběma těmto zásadám je, že jsou projevem skutečnosti, a sice takové, že orgány činné v trestním řízení vykonávají svou činnost v zájmu celé společnosti. Nikoliv tedy pouze v zájmu jednotlivců, ať už by se jednalo o osoby poškozené trestným činem, či jiných osob, které by mohly mít zájem na trestním stíhání určité osoby. Přestože tyto zásady tedy mají společný základ, jejich základním rozdílem je jejich použití v rámci trestního procesu. Zatímco zásada oficiality se vztahuje na celé trestní řízení, tak zásada vyhledávací náleží pouze k řízení důkaznímu.¹¹⁹

Důležitým prvkem zásady vyhledávací je, že OČTŘ jsou povinny zjišťovat všechny skutečnosti, které jsou důležité pro trestní řízení. To znamená skutečnosti svědčící ve prospěch, ale i nepospěch obviněného, a to i bez návrhu stran. Bez návrhu stran, ale neznámá, že by tyto orgány neměly využívat důkazy, které byly vyhledány a provedeny jednou z procesních stran. Přesto můžeme tvrdit, že vyhledávání, opatřování a provádění důkazů je činnost prováděná především OČTŘ, avšak za součinnosti stran. V procesu dokazování jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem, může každá ze stran vyhledat důkaz, předložit jej nebo navrhnout jeho provedení. V případě, kdy takto navržený důkaz jednou ze stran trestního řízení soud neprovede, musí být toto odmítnutí řádně, logicky a přesvědčivě odůvodněno, respektive pokud obecný soud nevyhoví návrhu účastníka řízení na provedení důkazů, musí o vznesených návrzích rozhodnout a musí ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů je neprovedl, resp. je nepřevzal jako základ svých skutkových zjištění. V opačném případě se jedná o tzv. opomenuté důkazy, přičemž tato vada v řízení je porušením práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Neprovedení významného důkazu totiž vede k porušení zásady, že soud objasňuje i bez návrhu stran, stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i nepospěch obviněného. Právě ale takovéto, dle soudu nadbytečné důkazy, ať už navržené kteroukoliv stranou trestního řízení, mohou být často způsobilé, buďto odstranit důvodné pochybnosti o skutkovém stavu věci, nebo mohou naopak

¹¹⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 12. 2004, SbNU 196/35, sp.zn. II. ÚS 372/03.

¹¹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání.* Praha: Leges, 2018, 146-147 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

vyvrátit tvrzení kladené obviněnému, potažmo obžalovanému, za vinu. Přesto se nezřídka v praxi stále můžeme setkat s případy, kdy důkaz, který nalézací soud označil jako nadbytečný, byl následně soudem vyššího stupně nebo dokonce až Ústavním soudem, považován za zcela zásadní, a pro rozhodnutí v dané věci jako rozhodující. Proto v trestním procesu, kde je uplatňována zásada vyhledávací, která je někdy také nazývána jako zásada vyšetřovací nebo inkviziční, je soud povinen, aby věc náležitě vyšetřil, zjistil a posoudil. Na rozdíl od procesu civilního, kde civilní soud vychází především z návrhů, které mu předložily účastníci řízení. Právě tuto diferencovanost někteří procesualisté považují za rozhodující rozdíl obou procesů.¹²⁰

4.1.4 Zásada materiální pravdy

Dle zásady materiální pravdy, vyjádřené v § 2 odst. 5 TrŘ. je nezbytným předpokladem, pro naplnění smyslu a účelu trestního řízení, pravdivé zjištění všech skutečností nezbytných pro vynesení rozhodnutí o předmětu řízení. Aby ve věci mohlo být rozhodnuto, měly by OČTŘ proces dokazování vést takovým způsobem, který dospěje, pokud možno, k pravdivému poznání věci. Poznání materiální pravdy je jeden z cílů trestního řízení. Jelikož OČTŘ v součinnosti se stranami vyhledávají, opatřují a provádějí důkazy, a mimo jiné také touto činností nalézají “pravdu“, nebo o to alespoň usilují.“ *Při určení náležitého rozsahu prováděného dokazování v trestních věcech obecné soudy vycházejí zejména z tzv. zásady materiální pravdy; z jejího vymezení v § 2 odst. 5 trestního řádu též plyne, že rozsah dokazování nemůže být bezbřehý, soud nemusí vyhovět všem důkazním návrhům stran, a je limitován rozsahem "nezbytným pro rozhodnutí". Soudy přitom musí dbát zásady vyhledávací a objasňovat všechny okolnosti případu, jež jsou podstatné.*¹²¹

Jak je uvedeno výše, cílem dokazování je nepochybně nalézt pravdu, tedy alespoň tu materiální. Nejvhodnějším způsobem, jak tuto pravdu zjistit pak představuje zásada vyhledávací, taktéž vyjádřena v ust. § 2 odst. 5 věta třetí TrŘ., která zavazuje všechny OČTŘ. Zásada vyhledávací stanoví, že OČTŘ jsou povinny zjišťovat právně relevantní skutečnosti a vyhledat o nich důkazy i bez návrhu stran.¹²²

¹²⁰ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha, 2014. 57-61 s. ISBN 978-80-7201-940-3.

¹²¹ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 10. 201, sp.zn. II. ÚS 143/06.

¹²² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 201, 143 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

Zásada materiální pravdy neboli zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, byla v našem trestním řádu zakotvena zákonem č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád. Touto novelou trestního řádu byl nahrazen princip tzv. objektivní pravdy. Dle Šámala se jedná o jednu z nejvýraznějších změn v trestním řádu provedenou v průběhu devadesátých let minulého století.¹²³ Jako další významnou změnu lze považovat novelu zákonem č. 265/2001 Sb., jenž především v návaznosti na změny u zásady vyhledávací upravila i další formulace zásady zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností, a to tím způsobem, že by orgány činné v trestním řízení měly postupovat v „*souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí*“¹²⁴. Tato definice vyjadřuje vůli zákonodárce posílit postavení stran, zejména v řízení před soudem, protože strany v řízení před soudem nejen navrhují, ale též předkládají důkazy, které v zásadě i provádějí.¹²⁵ V souvislosti se zásadou materiální pravdy je třeba poznamenat, že řada odborníků z oblasti trestního práva se s touto zásadou plně neztotožňuje. Příkladem lze uvést názor profesora Jelínka. Podle jeho názoru i po úpravě textu zákona platí zásada, že orgány činné v trestním řízení mohou opírat svá rozhodnutí jenom o nepochybné zjištění skutečnosti „tj. o skutečný stav věci (objektivní pravdy)“.¹²⁶ Dle prof. Šámala „pokud by tomu tak bylo, nebylo by jistě přistoupeno ke změně znění § 2 odst. 5 TrŘ., který právě pojem skutečný stav věci nahradil pojmem zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.“¹²⁷

Přestože někteří odborníci uvádí, že zásada materiální pravdy je zcela novou zásadou a měla by být chápána jako jedna z nejdůležitějších nebo vůdčích zásad trestního řízení, je třeba říci že tento pojem v žádném případě není nový. Tato zásada se objevila v souvislosti s inkvizičním procesem jako právní institut, jenž svou podobu získal přibližně ve 13. století a byl kodifikován trestním kodexem

¹²³ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 33 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹²⁴ Zákon číslo 141/1961, Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹²⁵ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 34-35 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹²⁶ JELÍNEK, Jiří a Zdeněk SOVÁK. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami*. 7. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2017. 293 s. ISBN 80-7502-230-1.

¹²⁷ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 33-34 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

Karla V. *Constitutio criminalis Carolina*, a to již v roce 1532.¹²⁸ Přes všechny výhody, které dle odborné veřejnosti předmětná zásada skýtá, se jeví jako vhodnější užívání pojmu objektivní pravdy. To proto, že tato zásada zcela neodpovídá terminologii a požadavkům novodobého trestního procesu v moderním právním státě.¹²⁹ Problematikou materiální, ale i objektivní pravdy, se bude tato práce ještě dále zabývat ve svých dalších kapitolách.

4.1.5 Zásada volného hodnocení důkazů

Dle § 2 odst. 6 TrŘ. „orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu a to jednotlivě, ale i v jejich souhrnu.“¹³⁰ Toto ustanovení a ani žádné jiné v trestním řádu nestanoví, míru důkazů nezbytnou k prokázání určité skutečnosti. Nestanoví ani důkazní sílu, respektive míru věrohodnosti dílčích důkazů. Zásada volného hodnocení důkazů je protikladem v historii užívané tzv. zákonné teorie průvodní, která zavazovala soud do té míry, že měl určité okolnosti považovat za dokázané. O té skutečné, vrcholné formě teorie průvodní můžeme hovořit v souvislosti s přijetím *Constitutio criminalis Theresiana* 1786. Tereziánský kodex byl značně pokrokový v tom, že omezoval soudcovskou libovůli tím, že legálně rozšířil teorii průvodní o další část, a sice část negativní. V tomto zákoníku bylo též jasně popsáno, jakou váhu jednotlivé důkazy vlastně mají a striktním způsobem popisoval postup, jakým soud mohl získat přiznání. Průvodní teorie se tedy rozdělovala na negativní a pozitivní. U negativní zákonné teorie průvodní soudce nesměl pokládat okolnost za dokázanou, byla-li tu určitá, nejmenší míra důkazů. V pozitivní průvodní teorii naopak soudce musel určitou skutečnost pokládat za prokázanou, jestliže existovala jakákoliv míra důkazů.

U zásady volného hodnocení důkazů můžeme její podstatu spatřovat v tom, že OČTŘ nemají legálně upraveno, kolik důkazů je třeba provést, nebo jakou důkazní sílu, respektive váhu, dílčí důkazy mají. Ani to, jaký druh důkazního prostředku je třeba použít. Tato zásada by tedy měla nabádat OČTŘ, aby zohlednily okolnosti a jednotlivé zvláštnosti případu, aby tak zabránily samovolnému postupu

¹²⁸ JESTŘÁB, M. *Zásada objektivní pravdy v trestním řízení*. In *Acta universitatis Carolinae. Iuridica Monographia XXXV*, Praha: UK, 1981 s. 15.

¹²⁹ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010, 91-92 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

¹³⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 169 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

při hodnocení důkazů. „*Hodnocení důkazu je dovršením procesu dokazování. Rozumí se tím myšlenková činnost orgánů činných v trestním řízení, kterou tento orgán přisuzuje získanému důkazu určitou hodnotu, pokud jde o jeho relevanci pro rozhodnutí, pokud jde o jeho pravdivost a zákonnost.*“¹³¹ Tato zásada ale v žádném případě neznamená libovůli OČTŘ co do hodnocení důkazů a dalším rozhodování o nich. Neznamená to ani, že by si soud mohl libovolně selektovat, které důkazy provede a následně vyhodnotí a které ne. Často se v praxi můžeme také setkat s případy, kdy soud odmítne provést důkaz navržený obhajobou. Tento postup pak musí náležitě odůvodnit a popsat, stejně tak musí učinit při samotném hodnocení jednotlivých důkazů, aby tento jeho postup mohl být přezkoumatelný. To konkretizuje ustanovení § 125 odst. 1 TrŘ., zejména tedy alinea první „*Pokud rozsudek obsahuje odůvodnění, soud v něm stručně vyloží, které skutečnosti vzal za prokázané a o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů, zejména pokud si vzájemně odporují. Z odůvodnění musí být patrné, jak se soud vypořádal s obhajobou, proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů a jakými právními úvahami se řídil, když posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona v otázce viny a trestu.*“¹³² K tomu již dnes existuje ustálená judikatura Ústavního, ale i obecných soudů. Lze uvést například rozhodnutí Ústavního soudu, podle něhož „*Volné hodnocení důkazů podle § 2 odst. 6 trestního řádu neznamená libovůli, resp. svévoli orgánů činných v trestním řízení. Uplatnění této zásady je totiž neoddělitelně spjata s požadavkem transparentnosti rozhodování, spočívajícím v povinnosti důkazní postup vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit. Informace z hodnoceného důkazu přitom musí zůstat bez jakéhokoli zkreslení v procesu jeho hodnocení zachována a výlučně jen jako taková se může promítnout do konečného úsudku soudu. Není v souladu s požadavky § 125 odst. 1 trestního řádu, opomene-li obecný soud v odůvodnění rozsudku sebemeně vyložit, jak dospěl k závěru o spolehlivosti důkazního pramene. Je, přitom nezbytnou podmínkou spravedlivého trestního procesu, aby rozhodnutí způsobila omezit osobní svobodu byla vydávána za dosažení co nejvyšší možné jistoty ohledně závěru vyplývajícího z důkazu. Soud má povinnost dodržovat vysoký standard, pokud jde o samotnou vypovídací schopnost a hodnověrnost důkazu.*“¹³³ Zejména první věta

¹³¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 168-169 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹³² Zákon číslo 141/1961, Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹³³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 3. 2009, SbNU 65/52, sp. zn. III. ÚS 1104/08-1.

uvedeného rozhodnutí Ústavního soudu, stručně, ale úderně vystihuje negativní dopady, které projednávaná zásada má. Jenže zásada volného hodnocení důkazů především znamená, že soud zprostředkovaně poznává určité skutečnosti a při tomto procesu poznání vychází z uznání, že může jednotlivé skutečnosti, okolnosti a důkazy volně zhodnotit. K tomu je ale třeba říci, že volně rozhodně neznamená libovolně. Obecné soudy by v rámci hodnocení důkazů měly postupovat tak, aby se jejich skutková zjištění a z nich plynoucí právní závěry neocitly v tzv. extrémním rozporu s provedenými důkazy,¹³⁴ aby tak rozhodovací praxe obecných soudů nenesla prvky soudcovské libovůle.

4.1.6 Zásada obžalovací neboli akuzační princip

Tato zásada je vyjádřena v ustanovení § 2 odst. 8 TrŘ. a její podstatou je rozdělení procesních funkcí mezi různé procesní subjekty. Tedy na obžalobu, obhajobu a soud.¹³⁵ Jednání před soudem je *de facto* spor mezi obžalobou a obžalovaným (i jeho obhájcem) a tyto subjekty mají “rovnoprávné“ postavení. Rozdělení procesních funkcí se stalo markantním zejména po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., která do ustanovení § 2 odst. 8 TrŘ. přidala větu, podle které „veřejnou žalobou v řízení před soudem zastupuje státní zástupce“¹³⁶. Další novela č. 193/2012 Sb. pak do téhož ustanovení doplnila vedle obžaloby a návrhu na potrestání též i návrh na schválení dohody o prohlášení viny a přijetí trestu (dohoda o vině a trestu). Tyto návrhy je oprávněn podat pouze státní zástupce a jen na jejich základě je možné vést řízení před soudem.¹³⁷

Základem a podkladem soudního řízení je obžaloba. Bez její existence nemůže být soudní řízení zahájeno. Dalšími podklady jsou návrh na potrestání či návrh na schválení dohody o vině a trestu. Státní zástupce je někdy nazýván jako tzv. *dominus litis* tedy pán sporu.¹³⁸ Proto soud například „nemůže žádným způsobem zasahovat do práva prokurátora ako veřejného žalobcu. Nemůže

¹³⁴ BRUNOVÁ, M. *K volnému hodnocení nepřímých důkazů v kontextu práva na spravedlivý proces*. In: JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. 104 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

¹³⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 131-136 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹³⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 156 a násl. s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹³⁷ Zákon číslo 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 43 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹³⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 43 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

postupom podľa § 188 ods. 1 písm. f) Tr. por. nútiť prokurátora, aby podal obžalobu na ďalšie osoby.“¹³⁹ Soud tiež není oprávněn „vrátit věc státnímu zástupci k došetření, lze-li na podkladě již existujících důkazů, popřípadě dokazování, které není spojeno s výraznými obtížemi a není na újmu rychlosti řízení, učinit skutkové a právní závěry, které mu umožňují ve věci rozhodnout. Tak je tomu i tehdy, mohli skutečnosti, od nichž je odvislé rozhodnutí, zda skutek je či není trestným činem, posoudit jako předběžnou otázku podle § 9 odst. 1 TrŘ. Objasňování skutečností, které nejsou součástí skutku, pro který se řízení vede, nelze po státním zástupci postupem podle § 188 odst. 1 písm. e) tr.ř. požadovat.“¹⁴⁰

Nicméně i přesto, že státní zástupce může být považován za pána sporu, z ustanovení § 2 odst. 5 TrŘ. tiež jasně vyplývá, že státní zástupce má povinnost v řízení vystupovat nestranně, objektivně, nezaujatě a v žádném případě jednostranně. Proto je státní zástupce povinen v řízení před soudem, resp. v hlavním líčení tiež poukazovat na okolnosti, které svědčí ve prospěch obviněného a nabízet o nich důkazy.¹⁴¹

4.1.7 Zásada bezprostřednosti a ústnosti

V trestním řádu nalezneme tyto dvě zásady v ustanovení § 2 odst. 11 a 12. Zákonomodárce je patrně zakotvil tímto způsobem, jelikož spolu úzce souvisí a vzájemně se podmiňují. To je důvodem proč jejich obsah bývá často vykládán společně. Zásada ústnosti spočívá v tom, že soud rozhoduje na základě ústního přednesu stran a ústně provedených důkazů. Tato zásada vychází s čl. 96 odst. 2 Ústavy. Soud tedy řídí jednání ústně, stejně tak provádí styk se stranami a dalšími účastníky trestního řízení, v neposlední řadě soud musí ústně vyhlásit rozsudek (a to vždy). Obviněný, taktěž svědci i znalci musí v řízení před soudem vypovídat ústně. Listiny, kterými má být u soudu proveden důkaz, musí soud přečíst.¹⁴² Podle Šámala se „ústním provedením soudního procesu vytváří optimální předpoklady pro zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, pro naplnění zásady bezprostřednosti a pro uplatnění práv stran“.¹⁴³ Rozsah provádění

¹³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu v Bratislavě ze dne 27. 2. 1989, Rt 53/1990, sp.zn. 5 Tz 4/89.

¹⁴⁰ Usnesení Vrečního soudu v Olomouci ze dne 26. 10. 2006, sp.zn. 3 To 115/2006

¹⁴¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 158 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁴² NOVOTNÝ, František. *Trestní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-677-4.

¹⁴³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 50-54 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

důkazů v řízení před soudem prvního stupně se řídí především zásadami uvedenými v ustanovení § 2 odst. 5, 6, 11, 12 TrŘ., tj. „soud je povinen (při současném dodržení všech ostatních základních zásad trestního řízení uvedených v ustanovení § 2 tr. ř.) postupovat tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti a zároveň, aby byly dodrženy zásady ústnosti a bezprostřednosti (§ 2 odst. 11, 12 tr. ř.).“¹⁴⁴ Zásada ústnosti se uplatňuje zejména v řízení před soudem, avšak omezeně se uplatňuje i v rámci přípravného řízení. Nicméně právě v řízení před soudem je nejvíce signifikantní. Společně se zásadou bezprostřednosti napomáhá soudu k tomu, aby si vytvořil představu o dokazované skutečnosti, získanou, mimo jiné, díky bezprostředním dojmům z provedeného dokazování. Význam ústního přednesu stran a ústně provedených důkazů v hlavním líčení je vyjádřený ve větě „*quod non est in foro, non est in mundo*“, tedy co není před soudem není na světě.¹⁴⁵ Přesto nelze zásadě ústnosti rozumět tak, že by zabráňovala soudu užívat písemností a psaného styku se stranami. Může se jednat například o opravné prostředky, předvolání, prohlášení, vyrozumění obhájce, svědka či znalce. V neposlední řadě vyjádření některé se stran k určité skutečnosti. Je třeba ještě zmínit, že zásada ústnosti nikterak neoslabuje povinnost soudu provádět exaktní protokolace, a to nejen například obsahu výpovědi, ale stejně tak průběhu celého jednání. Protokolace má totiž zásadní význam v případech, kdy jedna ze stran využije svého práva a podá opravný prostředek. V přezkumném řízení je pak zásada ústnosti uplatňována pouze v případech, kdy je nařízeno veřejné zasedání, respektive při uvedení opravného prostředku. Dále též při vyjádřeních a konečných návrzích stran.

Přestože je zásada ústnosti bezpochyby jednou z vůdčích zásad procesu dokazování, zákon předpokládá situace, kdy je možné tuto zásadu omezit. Jedná se o určité výjimky z této zásady, které mají oporu v jednotlivých ustanoveních trestního řádu. Jde například o případy, kdy se protokol o předchozí výpovědi obžalovaného, ať už v hlavním líčení, odvolání nebo veřejném zasedání, pouze čte, a to za splnění podmínek zákonného ustanovení § 207 odst. 2 TrŘ. „*Protokol o dřívější výpovědi obžalovaného se přečte jen tehdy, když se jedná v nepřítomnosti obžalovaného, když obžalovaný odepře vypovídat anebo když se objeví podstatné rozpory mezi jeho dřívější výpovědí a jeho údaji při hlavním líčení a byl-li výslech*

¹⁴⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 9. 1971, Rt 22/1972 Sb., sp.zn. 7 Tz 49/71.

¹⁴⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 165-169 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

*proveden po sdělení obvinění způsobem odpovídajícím ustanovením tohoto zákona. Na tyto rozpory je třeba obžalovaného upozornit a dotázat se ho na jejich příčinu.“*¹⁴⁶ Dále lze dokazovat za pomoci čtení protokolu při hlavním líčení, veřejném zasedání a odvolání v případech, kdy se soud k tomu rozhodne za splnění podmínek zákonného ustanovení § 211 odst. 1 až 4 TrŘ., jedná se o nahrazení výslechu svědka eventuálně spoluobžalovaného. Taktéž může být pouze čten protokol místo výslechu znalce za splnění podmínek stanovených v § 211 odst. 5 TrŘ. K restrikci zásady ústnosti může dojít také v případech výslechu tzv. utajovaných svědků dle ust. § 55 odst. 2, § 101a, § 209 odst. 2 TrŘ. Další výjimkou je institut trestního příkazu a stejně tak zjednodušené řízení před soudem, kdy lze se souhlasem obviněného i státního zástupce přistoupit ke čtení úředních záznamů a podaných vysvětlení osob podle § 314d odst. 2 TrŘ. Též v případě tzv. nesporných skutečností můžeme hovořit o výjimce ze zásady ústnosti a stejně tak v případě institutu dohody o vině a trestu, který je výjimkou svého druhu ze zásady ústnosti, ale i bezprostřednosti.¹⁴⁷

K výše zmiňovaným výjimkám je vhodné poznamenat, že ty jsou často dále blíže vykládány a formulovány judikaturou Ústavního, Nejvyššího, ale také Vrchního soudu. Právě Vrchní soud v Olomouci ve svém rozhodnutí ze dne 30. 8. 2010 zásadu ústnosti, ale i bezprostřednosti blíže konkretizoval následujícím způsobem. *„Způsob provedení důkazu soudem ovlivňují garance poskytnuté obviněnému k realizaci jeho obhajovacích práv, ať již jde o garance výslovně upravené trestním řádem, či zakotvené v normách vyšší právní síly. Je-li např. v § 4 odst. 2 TrŘ. formulován požadavek na projednávání trestních věcí s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, a zaručuje-li čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod obviněnému v rámci práva na spravedlivý proces právo vyslyšet a dát vyslyšet svědky proti sobě, pak i s přihlédnutím k zásadám ústnosti a bezprostřednosti je třeba přistupovat k tomu, kdy lze přečíst výpověď svědka místo jeho osobního výslechu soudem. Závěr o nedosažitelnosti svědka pro jeho pobyt v cizině umožňující přečtení jeho výpovědi za podmínek § 211 odst. 2 písm. a) TrŘ. nelze založit jen na jeho vyjádření, že se z ciziny k jednání soudu na*

¹⁴⁶ Zákon číslo 141/1961, Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁴⁷ ČÍSAŘOVÁ, Dagmar, Jaroslav FENYK a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. Praha: ASPI, 2008. 74-75 s. ISBN 978-80-7357-348-5.

území České republiky nedostaví. Lze-li výslech svědka, který je ochoten vypovídat, realizovat soudem na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, není svědkem nedosažitelným ve smyslu § 211 odst. 2 písm. a) TrŘ. Pokud se soud ani nepokusil o provedení výslechu svědka, který svůj souhlas s postupem podle § 445 odst. 2 TrŘ vyjádřil, a rovnou přistoupil k přečtení jeho výpovědi postupem podle § 211 odst. 2 písm. a) TrŘ a následně z této výpovědi vycházel při svém rozhodnutí o vině obžalovaného, zatížil své rozhodnutí podstatnou vadou ve smyslu § 258 odst. 1 písm. a) TrŘ, neboť jednak důkaz provedl při nesplnění zákonných předpokladů při porušení zásady ústnosti a jednak tímto způsobem porušil ustanovení, jimiž se má zabezpečit právo obhajoby.“¹⁴⁸ Toto rozhodnutí Vrchního soudu lze jistě považovat za správné a progresivní. Dokazuje nám totiž, že využití některých výjimek ze zásady ústnosti nemůže být bezbřehé. Je tedy zřejmé, že soud má rozhodovat na základě důkazů, které před ním byly provedeny. To znamená, že bude, po provedeném dokazování vycházet ze svého bezprostředního dojmu, z přímého vnímání provedených důkazů a z osobního kontaktu se svědky. Také proto ustanovení § 220 odst. 2 TrŘ. stanoví, že soud smí v hlavním líčení přihlížet pouze k těm skutečnostem, které byly probrány v hlavním líčení a opírat se o důkazy, které předložily strany či je provedl sám soud.¹⁴⁹ Z této zákonné díkce můžeme dovodit další dvě procesní pravidla. Jedná se o pravidlo nezměnitelnosti složení soudu a pravidlo nepřerušitelnosti soudního jednání. Do roku 2001 bylo pravidlo nezměnitelnosti složení soudu naprosto zásadní pro otázku opakování hlavního líčení. V případech, kdy se změnilo složení senátu, bylo nutné provést hlavní líčení znovu, a to bez výjimky. Nicméně díky novele z roku 2001 zák. č. 265/2001 Sb., která nabyla účinnosti 1. 1. 2002, je ve výjimečných případech přípustné, aby soudní jednání proběhlo ve změněném složení senátu bez toho, aniž by bylo nutné opětovně provést hlavní líčení. V těchto případech lze se souhlasem obviněného i státního zástupce pouze číst ty podstatné části protokolu z předchozího řízení. Pokud by souhlas nebyl dán, musí být hlavní líčení provedeno znovu. Tato relativně nová právní úprava nepochybně narušuje zásadu ústnosti a bezprostřednosti. Vzhledem k její praktičnosti, a také s přihlédnutím k otázce rychlosti řízení, ji ale lze tolerovat. Druhé zmíněné pravidlo znamená, že soud vychází z bezprostředního dojmu, především z důkazů před ním provedených.

¹⁴⁸ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 30. 8. 2010, sp.zn. 1 To 37/2010.

¹⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 167 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

Výjimku z tohoto pravidla představuje institut odročení, kdy je tedy hlavní líčení na dočasnou dobu přerušeno. Tento institut je trestním řádem považován za mimořádný postup a je možné k němu přistoupit jen z nevyhnutelných důvodů. Ty jsou upraveny v ust. § 219 odst. 1 TrŘ.¹⁵⁰

K základnímu požadavku plynoucí ze zásady bezprostřednosti, tedy aby soud čerpal důkazy ze zdroje nejbližšího dokazované skutečnosti, je třeba ještě poznamenat následující. U pramene vzdálenějšího od zjišťované skutečnosti roste riziko jeho nepřesnosti a deformace. Proto by se soud neměl spokojit pouze například se svědectvím z tzv. druhé ruky. Pro soud v tomto ohledu platí obecné pravidlo, že pokud je možnost vyslechnout svědka původního, musí tak i provést. Zásada bezprostřednosti však neznamená, že by bylo možno jakkoliv bagatelizovat smysl a význam důkazů odvozených. Naopak zejména v přípravném řízení mohou tyto důkazy hrát významnou roli například k zjištění důkazu původního, nebo jeho ověření. Stejně tak jako ze zásady ústnosti i u zásady bezprostřednosti existuje několik výjimek, které se často pojí ke stejným institutům omezující zásadu ústnosti. Typicky jsou to všechny případy, kdy se místo výslechu svědka pouze čte protokol o jeho výslechu nebo jiný listinný důkaz. Příkladem lze uvést ust. § 183a odst. 1, 3, TrŘ. upravující možnost provést důkaz mimo hlavní líčení nebo veřejné zasedání a posléze pak pouze číst protokol o tomto procesním úkonu.¹⁵¹

4.1.8 Zásada přiměřenosti

Tato zásada někdy také nazývána jako zásada zdrženlivosti je v trestním řádu upravena v § 2 odst. 4. TrŘ. Toto ustanovení jednak klade apel na OČTŘ, aby v trestním procesu postupovaly s úplným šetřením práv zaručených Listinou základních práv a svobod a též mezinárodními smlouvami. Neboť v procesu dokazování může docházet, a také často dochází, k určitému porušení či omezení práv osob, která jsou právě ústavním rámcem chráněná. Je tedy kladen požadavek, aby OČTŘ postupovaly takovým způsobem, který neodporuje základním právům a svobodám občanů, což je mimo jiné též projev zásady humánnosti.¹⁵² Na tuto zásadu lze pohlížet z dvou pohledů, širšího a užšího. Užší hledisko se vztahuje především na osoby, proti které se řízení vede a navazuje tak na zásadu stíhání

¹⁵⁰ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, Jaroslav FENYK a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. Praha: ASPI, 2008. 73-76 s. ISBN 978-80-7357-348-5.

¹⁵¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 168 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁵² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 142 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

pouze ze zákonných důvodů (§ 2 odst. 1 TrŘ.), a také zásadu presumpce nevinny (§ 2 odst. 2 TrŘ.). Širší hledisko pak zahrnuje nejen osobu, proti které se řízení vede, ale též všechny osoby, kterých se trestní proces jakýmkoliv způsobem dotýká. Ať už se jedná o svědky, znalce, poškozené či zúčastněné osoby. OČTŘ by v úkonech trestního řízení měly postupovat tak, aby se do práv osob, kterých se tyto úkony dotýkají, zasahovalo co nejméně a jen v odůvodněných případech pro zajištění účelu trestního řízení. Vždy musí být šetřeno podstaty a smyslu jakýchkoliv zásahů do základních práv a svobod a zda institut omezující některé ze základních práv umožňuje, aby dosáhnutí stanoveného cíle. To znamená, že i když jsou základní práva považována za nezměnitelné jádro Listiny, tak ani tato práva nejsou, jak již bylo konstatováno výše, neomezitelná. Za podmínek stanovených právě Listinou či mezinárodní smlouvou, které jsou dále konkretizovány v běžném zákonodárství, může dojít k omezení těchto práv. Může se jednat například i o takové elementární právo, jako je například osobní svoboda. Dalším důvodem může být krom ochrany jiných ústavních práv i ochrana dalších ústavně chráněných hodnot (veřejný pořádek, bezpečnost, zdraví, apod.).¹⁵³ To ve své judikatuře ostatně i dále konkretizoval Ústavní soud, který konstatoval, že „jednotlivá ustanovení Listiny je třeba vykládat v celém kontextu ochrany základních práv a svobod, takže je mnohdy třeba řešit skutečný či zdánlivý rozpor dvou ústavním právem chráněných zájmů, nezřídka zájmů subjektu dotčeného zásahem státu a zájmu státu na výkonu pravomocí, které jsou v demokratické společnosti nezbytné, např. v zájmu národní bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, majetku, ochrany práv a svobod jiných apod.“¹⁵⁴ V trestním právu se pak zásadě přiměřenosti bude přihlížet zejména ve spojitosti s užitím institutů, kterými se zajišťují osoby či věci, nezbytné pro trestní řízení.

5. Právní úprava dokazování

Základní právní úpravu dokazování nalezneme v trestním řádu, ustanovení § 89-118 TrŘ. Provádění důkazů dle této základní úpravy obsažené v hlavě páté se uplatní ve všech stádiích trestního procesu a při všech úkonech OČTŘ. Tedy pokud se v jejich rámci provádí dokazování a zákon jejich postup neomezuje na jiné úkony či pouze na možnost provedení některých důkazů. Nejedná se však o úpravu

¹⁵³ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). 517 s. ISBN 978-80-7502-084-0.

¹⁵⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 1. 1994, SbNU 3/1, sp.zn. Pl. ÚS 15/93.

vyčerpávající. Jak již bylo řečeno v kapitole týkající se teorie dokazování, tak další, zásadní pravidla vztahující se přímo k procesu dokazování, je možno nalézt v základních zásadách § 2 odst. 2, 4, 5, 6, 11, 12 TrŘ., ale také v jiných ustanoveních trestního řádu, která regulují dokazování v jednotlivých stádiích trestního procesu. Jedná se například o ustanovení § 158 odst. 3 TrŘ., kde jsou upravena pravidla pro provedení úkonů policejním orgánem, respektive provedení procesních úkonů policejním orgánem před zahájením trestního stíhání. Nicméně některá z těchto pravidel směřují k zajištění důkazu použitelného i po zahájení trestního stíhání nebo též v řízení před soudem. Konkrétně v ust. § 158 odst. 3 písm. i), odst. 9, § 158a, § 160 odst. 4 a § 179b odst. 1 TrŘ. je upraveno provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů před zahájením trestního stíhání, jejichž účinek je taktéž použitelný v řízení před soudem.¹⁵⁵ Ustanovení § 73g odst. 3 TrŘ. upravuje pravidla pro dokazování ve vazebním zasedání, § 164 TrŘ. pak dokazování v přípravném řízení. V ust. § 179b TrŘ. nalezneme úpravu dokazování pro zkrácené řízení, § 180 odst. 2, 3 TrŘ. reguluje důkazní aktivity státního zástupce a obviněného, resp. obžalovaného v řízení před soudem, § 183a odst. 1 až 3 TrŘ. upravuje dokazování mimo hlavní líčení a veřejné zasedání. Dokazování v hlavním líčení upravují § 203 odst. 1, § 207 až 216 a 218 TrŘ. V ustanovení § 219 odst. 2, 3 TrŘ. nalezneme úpravu postupu v případě odročení hlavního líčení. V § 235 odst. 2 TrŘ. zákonodárce zakotvil obecnou úpravu veřejného zasedání, pro neveřejné zasedání tak učinil v § 243. V řízení o odvolání se postupuje dle ust. § 263 odst. 6, 7 a § 265o odst. 2 TrŘ., Zákonné ustanovení § 265r odst. 7 TrŘ. poskytuje úpravu pro potřebné šetření a rozsah dokazování v dovolacím řízení. Další úpravu dokazování v rámci mimořádných opravných prostředků nalezneme v ust. § 276 TrŘ. (šetření v řízení o stížnosti pro porušení zákona), v ust. § 282 odst. 1 TrŘ. pro nezbytná šetření a zajištění důkazních materiálů pro obnovu řízení. Dokazování pro zjednodušené řízení před samosoudcem je upraveno v § 314b odst. 2 a 314d odst. 2 TrŘ., pro rozhodnutí o schválení dohody o vině a trestu podle ustanovení § 314q odst. 5 TrŘ.¹⁵⁶

Trestní řád upravuje i další procesní úkony, které se bezprostředně dotýkají problematiky dokazování a v důkazním řízení tak mohou mít důležitý význam.

¹⁵⁵ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 52 s. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

¹⁵⁶ FRYŠTÁK, Marek a Petra POLIŠENSKÁ. *Dokazování v přípravném řízení: nejvýznamnější judikatura k vybraným tematickým okruhům*. Praha: Leges, 2014. Praktik (Leges). 195 a násl. ISBN 978-80-87576-85-4.

Například se jedná o zákonné ustanovení § 78 a § 79 TrŘ., která se týkají vydání a odnětí věci důležité pro trestní řízení. Nebo provádění domovních prohlídek či prohlídek jiných prostor v místech, kde advokát vykonává advokacii dle ustanovení § 85b. Podle ustanovení § 85c TrŘ. je upraveno provádění důkazů v bytě, obydlí, nebo jiných prostorách a na pozemku. V šestém oddílu trestního řádu, to znamená, že v ustanovení § 86-87c TrŘ. nalezneme úpravu zadržení a otevření zásilek, jejich záměny a sledování. Nelze ani opomenout ustanovení týkající se záznamů telekomunikačního provozu, podrobněji rozebráno v předchozí kapitole této práce. Jedná se například o § 88 odst. 6 TrŘ., který stanovuje podmínky, za nichž lze použít jako důkaz záznam z telekomunikačního provozu, nebo § 88a TrŘ. možnost vyžádání údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu. V neposlední řadě můžeme uvést § 158 odst. 6 TrŘ., týkající se důkazního významu úředního záznamu sepsaného o obsahu vysvětlení. Kromě těchto demonstrativně uvedených příkladů, lze v trestním řádu nalézt řadu dalších institutů, které s problematikou dokazování ať už přímo nebo nepřímo souvisí.¹⁵⁷

S dokazováním nepochybně velice úzce souvisí operativně pátrací prostředky, jejichž okruh a podmínky užití inkorporovala do trestního řádu novelizace provedená zákonem č. 265/2001 Sb. Konkrétně se jedná o § 158b až 158f TrŘ. V souvislosti s procesem dokazování se jedná zejména o možnost důkazního využití zvukových, obrazových ale i jiných záznamů, získaných za pomoci operativních pátracích prostředků dle § 158b odst. 3 TrŘ.

Tato práce záměrně nezkoumá do hloubky problematiku dokazování ve vztahu k mladistvým. Avšak v souvislosti s analýzou aktuální zákonné úpravy je třeba zmínit alespoň některé zvláštnosti, typické pro dokazování v trestním řízení vedeném proti mladistvým. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který reguluje podmínky odpovědnosti za protiprávní činy, které spáchal mladistvý a osoby mladší patnácti let, není plnohodnotným trestním kodexem. Je ve vztahu speciality k trestnímu zákoníku a zdaleka neobsahuje všechny instituty trestního práva.¹⁵⁸ Mimo hmotněprávních ustanovení tento zákon obsahuje také částečnou procesní úpravu v řízení proti mladistvým. Smyslem těchto ustanovení je především co nejpečlivěji zjistit poměry mladistvých, včetně případného zajištění detailní zprávy

¹⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1983-2029 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁵⁸ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. zvláštní část 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 47 ISBN 978-80-7502-236-3.

o rodinných, osobních a sociálních poměrech mladistvého a také ověření aktuální životní situace mladistvého. Při výslechu mladistvého je nutné postupovat ohleduplně s plným šetřením jeho osobnostních vlastností. Například ke konfrontaci mladistvého je možno přistoupit pouze ve výjimečných případech, navíc pouze až v řízení před soudem pro mládež. Odchytky jsou rovněž stanoveny i pro přezkoumání duševního stavu mladistvých. Jinak se při dokazování v řízení proti mladistvým užijí obecná ustanovení trestního řádu týkající se dokazování. Stejně tak obecná ustanovení o dokazování z trestního řádu se použijí v trestním procesu vedeném proti právnické osobě, nevyklučuje-li to ovšem povaha věci (§ 1 odst. 2 TOPO), nicméně tento zákon neobsahuje žádná zvláštní ustanovení o dokazování v řízení proti právnické osobě.¹⁵⁹

Dokazování se podle trestního řádu vztahuje na všechny OČTŘ. To znamená na policejní orgán, soud i státního zástupce, a to v rozsahu, jenž odpovídá aktuálnímu stádiu trestního řízení, ve kterém každý z těchto orgánů provádí svou činnost (§ 2 odst. 5 TrŘ.). Obecným pravidlům regulujícím dokazování tedy musejí vyhovovat i důkazy, které jsou vyhledány, opatřeny či prováděny stranami trestního řízení, jako příklad lze uvést zákonné ustanovení § 89 odst. 2, § 180 odst. 2, 3, nebo § 215 odst. 2 TrŘ.

Především po novelách provedených z. č. 292/1993 a 265/2001 Sb., se stalo trestní řízení a pochopitelně tedy i proces dokazování více kontradiktorním. Nelze ale hovořit o kontradiktorním řízení v pravém slova smyslu, jak jej známe například z civilního procesu. Nepochybně by „*jako jeden ze základních právních principů by měla být kontradiktornost připuštěna v každém řízení, bez ohledu na jeho povahu*“.¹⁶⁰ Kontradiktornost v trestním řízení je, jak již bylo naznačeno, jednou ze základních premis spravedlivého procesu. Kontradiktorní řízení předpokládá, že strany budou mít možnost se seznámit s vyjádřeními a všemi důkazy, které budou nebo mohou mít vliv na rozhodnutí ve věci,¹⁶¹ to bez ohledu na to, zda si je vyžádal přímo soud, nebo je předložila některá ze stran trestního řízení. Kontradiktornost v trestním procesu též znamená, že obě procesní strany mohou všechny důkazy a skutečnosti použité v trestním procesu popírat, nebo si k nim jinak vyjádřit. To

¹⁵⁹ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 56 s. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

¹⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1310-1312 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁶¹ Brandstetter proti Rakousku, Rozsudek ESLP, ze dne 28. srpna 1991, č. 11170/84.

znamená, jedná se o právo stran vést racionální diskuzi. Pochopitelně toto oprávnění se vztahuje též na důkazy o sporných skutečnostech, týkajících se určitého aspektu trestního řízení či právní kvalifikace skutku, který je obviněnému, resp. obžalovanému kladen za vinu. Aby tento racionální dialog mohl být účinný, musí mít obě procesní strany možnost navrhnout a předkládat na podporu svých tvrzení důkazy. Ke kontradiktornímu řízení neodmyslitelně patří právo být přítomen na soudním jednání a mít možnost aktivně se účastnit jeho průběhu.¹⁶²

5.1 Procesně právní úprava důkazu, přímé a nepřímé důkazy

Ustanovení, které by výslovně upravovalo, resp. rozdělovalo důkazy na důkazy přímé a nepřímé v trestním řádu nenalezneme. Proto je třeba spokojit se s obecným vymezením důkazů dle § 89 odst. 2 TrŘ.¹⁶³

Důkazem je tedy přímý poznatek, který byl získán provedením důkazního prostředku. Jedná se o výsledek dokazování bez ohledu na jeho závažnost, pravdivost, nebo důkazní hodnotu. V procesním smyslu je tedy důkazem výsledek dokazování, bez ohledu na to zda, byl získán zákonným způsobem (bude se jednat o tzv. nezákonný důkaz). Jen na důkazech může OČTŘ založit svá skutková zjištění. Ty jsou tedy podkladem pro jeho rozhodnutí.

Důkazy lze rozdělit podle třech základních kritérií. Toto rozdělení nemá význam pouze pro nauku, ale též i pro aplikační praxi. To vzhledem k tomu, že vyzdvihuje atributy jednotlivých důkazů a umožňuje lépe pochopit jejich povahu a význam. Důkazy je možno rozdělit jednak dle vztahu k předmětu obvinění na ospravedlňující a usvědčující. Dále podle vztahu pramene zpráv ke skutečnosti, jenž je dokazována, na původní a odvozené důkazy. Posledním kritériem je vztah k dokazované skutečnosti (podle poměru k závěru, který OČTŘ z nich vyvozuje) na přímé a nepřímé důkazy.¹⁶⁴

Usvědčující důkazy prokazují okolnosti, které svědčí v neprospěch obviněného, ospravedlňující pak naopak okolnosti svědčící v jeho prospěch. Tato diferenciací se zakládá pouze na významu důkazů pro rozhodnutí o dokazované okolnosti, tzn. nikterak se jím nevystihuje podstata důkazu. Provedením některých důkazních prostředků můžeme získat určité údaje, které mohou svědčit ve prospěch, ale i v neprospěch obviněného. Tentýž důkaz může mít za určitých

¹⁶² Andreescu proti Rumunsku, Rozsudek ESLP, ze dne 8. června 2010, č. 19452/02, bod 68.

¹⁶³ Zákon číslo 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁶⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 382-384 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

okolností povahu jak ospravedlňujícího, tak usvědčujícího důkazu. V průběhu trestního řízení se může např. ukázat, že původně usvědčující důkaz má povahu důkazu ospravedlňujícího. Proto konečnou klasifikaci získaných důkazů lze z tohoto hlediska provést až v okamžiku závěrečného hodnocení důkazů. Toto dělení má zejména praktický význam pro OČTŘ a užívá jej i sám trestní řád (§ 2 odst. 5). Pomáhá jim totiž při vymezování předmětu a rozsahu dokazování v konkrétních případech.¹⁶⁵

Dělení důkazů na původní a odvozené v podstatě spočívá v tom, zda důkaz je nebo není získán zprostředkujícím nositelem informací. Původní důkaz se získává z bezprostředního pramene (výpověď svědka o skutečnostech které osobně viděl). Odvozený důkaz je pak získán díky zprostředkujícímu subjektu (výpověď svědka jenž danou skutečnost sám neviděl, ale např. jen reprodukuje to, co slyšel od jiných osob). Z hlediska relevance má nepochybně silnější postavení důkaz původní, jelikož odvozený důkaz zpravidla obsahuje méně informací a vždy v sobě skrývá nebezpečí deformace skutečnosti. Z tohoto důvodu je třeba při prověřování odvozených důkazů postupovat se zvláštní obezřetností. Vždy je nutné zjistit a ověřit původní pramen a jeho kvalitu. Z této jeho kvality se totiž odvíjí i kvalita důkazu odvozeného. To ale neznamená, že odvozené důkazy by při dokazování byly brány jako méněcenné a že je lze ignorovat. V procesu dokazování mají rozhodně svůj význam a není-li důkazu původního, je třeba věc rozhodnout na podkladě odvozených důkazů. Jejich další význam spočívá v tom, že na jejich základě lze často dohledat důkaz původní a tento původní důkaz díky důkazu odvozenému prověřit.¹⁶⁶

Pro přímé a nepřímé důkazy je kritériem jejich vztah k dokazované skutečnosti, resp. poměr k závěru, který z nich OČTŘ vyvozuje. Přímý důkaz je ten, jenž umožňuje učinit přímý poznatek z dokazované skutečnosti, tzn. o tom, zda se stala či existuje, anebo se nestala, popřípadě neexistuje. Přímé důkazy nám tedy přímo vyvrací či potvrzují dokazovanou skutečnost (výpověď svědka, který na vlastní oči viděl, jak obviněný vystřelil a tím usmrtil poškozeného).

Nepřímý důkaz potvrzuje či vyvrací existenci určité dokazované skutečnosti za pomoci skutečnosti jiné, jenž s dokazovanou skutečností souvisí pouze nepřímo (výpověď svědka, že slyšel hovořit obviněného o tom, že zastřelí poškozeného).

¹⁶⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 383 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁶⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 384 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

Přítom stupeň vzdálenosti nepřímého důkazu od dokazované skutečnosti může být různý. Rozhodnout pouze na základě nepřímých důkazů není v zásadě vyloučeno. Avšak nepřímý důkaz má svoji důkazní hodnotu pouze ve spojení s jinými důkazy. Tedy pouze jeden nepřímý důkaz nemůže stačit k prokázání dokazované skutečnosti.¹⁶⁷

Institut nepřímého důkazu se i díky některým mediálně známým kauzám stal v posledních letech velmi diskutovaným pojmem. Někdy se dokonce objevuje myšlenka, že nepřímý důkaz je méně platný nebo dokonce méně důležitý nežli důkaz přímý. S takovým názorem, se nelze ztotožnit. Je pravdou, že dokazování za pomoci nepřímých důkazů je v praxi značně složitější než dokazování za pomoci důkazů přímých. Obecně platí, že jeden nepřímý důkaz nemůže vytvořit zákonný podklad pro odsuzující rozsudek. Tím by byla porušena základní práva a svobody obviněného, resp. obžalovaného, upravená v čl. 8 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.¹⁶⁸ Je tedy zapotřebí, aby nepřímé důkazy vytvořily ucelený řetězec. To znamená, že je třeba, aby získané indicie tvořily logickou, ucelenou, ničím nenarušenou uzavřenou soustavu na sebe navazujících a vzájemně se doplňujících nepřímých důkazů. Ty pak ve svém celku mohou spolehlivě prokázat určitou skutečnost, ovšem vždy musí být v příčinném vztahu k dokazované skutečnosti, a musí z nich být možno vyvodit pouze jediný závěr, nesmí tedy současně připouštět závěry různé. „*O nepřímé důkazy (§ 2 odst. 5 tr. ř.) soud může opřít výrok o vině, ovšem jen za předpokladu, že tvoří ve svém souhrnu logickou, ničím nenarušenou a uzavřenou soustavu nepřímých důkazů (nestačí proto jen jeden nepřímý důkaz) vzájemně se doplňujících a na sebe navazujících, které v celku shodně a spolehlivě dokazují skutečnosti, které jsou v takovém příčinném vztahu k dokazované skutečnosti, že z nich je možno dovést jen jediný závěr a současně vyloučit možnost jiného závěru.*“¹⁶⁹

Podle judikatury je možné, aby v některých případech byl vynesena odsuzující rozsudek pouze na základě jediného přímého usvědčujícího důkazu, a to za splnění následujících podmínek. „*Důkazní situace, při níž v trestním řízení existuje pouze jediný usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. V takových případech musí být věnována mimořádná pozornost důkladnému prověření tohoto jediného přímého*

¹⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1340-1342 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁶⁸ srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 3. 2016, SbNU 47/80, sp.zn. IV. ÚS 1098/15.

¹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 4. 2013, sp.zn. 8 Tdo 337/2013.

*usvědčujícího důkazu a takový důkaz musí být mimořádně pečlivě hodnocen. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento jediný usvědčující důkaz byl, pokud možno doplněn jinými, byť třeba nepřímými důkazy. Taková povinnost pro ně vyplývá ze zásady oficiality a ze zásady vyhledávací (§ 2 odst. 4 a 5 tr. ř.), podle níž orgány činné v trestním řízení jsou povinny samy provádět další potřebné a dostupné úkony tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.*¹⁷⁰

V souvislosti s posuzováním nepřímých důkazů je třeba upozornit na relevanci zásady volného hodnocení důkazů, podle ust. § 2 odst. 6 TrŘ. Aktuální trestněprávní úprava zavazuje OČTŘ, pochopitelně soudy nevyjímaje, aby hodnotily provedené důkazy v souladu se zmiňovanou zásadou. Tedy dle svého vnitřního přesvědčení, které je založené na pečlivém uvážení všech okolností případu jak jednotlivě, tak i v jejich souhrnu. Toto přesvědčení musí vycházet z perfektních znalostí projednávaného případu a veškerých důkazních materiálů. To proto, že nepřímé důkazy fakticky neobsahují jistotu dokazované skutečnosti. Pokud je na jejich základě rozhodnuto o vině či nevině, mohou být předmětem rozporuplných diskuzí.¹⁷¹

5.2 Jednotlivé důkazní prostředky

V trestním řádu nalezneme ustanovení upravující jednotlivé důkazní prostředky v hlavě páté, nazvané Dokazování (§89 až 118 TrŘ.). A to konkrétně ustanovení § 89 odst. 2 podává jejich demonstrativní výčet. Následující ustanovení hlavy páté představují úpravu jednotlivých výslovně uvedených důkazních prostředků. Jedná se o ustanovení § 90 až 95 TrŘ., upravující výpověď obviněného. Zvláštní způsoby dokazování jsou upraveny v § 104a až 104e TrŘ. Ustanovení § 105 až 111 TrŘ. upravuje použití znaleckých posudků, v ustanovení § 112 TrŘ. nalezneme úpravu věcných a listinných důkazů a v ustanovení § 113 až 118 TrŘ. zákonodárce upravil důkazní prostředek ohledání.¹⁷²

5.2.1 Výpověď obviněného

V trestním řízení plní výpověď obviněného dvojčedinou funkci. Je totiž jedním z důkazních prostředků, ale zároveň je také prostředkem obhajoby

¹⁷⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 3. 2010, SbNU 43/56, sp.zn. III. ÚS 1624/09.

¹⁷¹ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 14. 5. 2018, č.j. 9 T 12/2013-4024.

¹⁷² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání.* Praha: Leges, 2018, 392 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

obviněného (§ 33 odst. 1 TrŘ.). Z toho plyne i povaha výpovědi obviněného, protože ta může mít zcela zásadní význam pro objasnění dané věci, neboť je to protiprávní jednání obviněného, které je předmětem trestního řízení a o němž obviněný může poskytnout nejvěrnější a nejúplnější informace. Nicméně je třeba přihlídnout i k tomu, že obviněného se bezprostředně dotýká výsledek trestního řízení. Tato jeho zainteresovanost na výsledku řízení zpravidla ovlivní důkazní hodnotu jeho výpovědi. Obviněnému je umožněno hájit se jakýmkoliv způsobem, který uzná za vhodný. Nemusí k věci vůbec vypovídat, nebo může vypovídat nepravdivě § 33 odst. 1 TrŘ., aniž by to mělo negativní důsledky v podobě trestní odpovědnosti za křivou výpověď (§ 346 odst. 2 TrZ.). V případě doznání viny obviněným, nejsou OČTŘ zbaveny povinnosti prozkoumat všechny nezbytné okolnosti případu (§ 2 odst. 5 věta druhá TrŘ.).¹⁷³ Z toho plyne, že doznání obviněného nemůže být jediným důkazem ve věci. Důkazní povinnost leží na OČTŘ, a proto ze způsobu obhajoby či pasivity obviněného nelze usuzovat na jeho vinu. To ostatně také podporuje judikatura a výkladová pravidla Ústavního soudu, například „nelze připustit možnost, aby ze způsobu obhajoby bylo usuzováno na vinu obviněného za neexistence nebo slabosti jiných usvědčujících důkazů nebo na ni usuzovat z osobních vlastností nebo jiných charakteristik obviněného, takový postup soudu by znamenal potlačování práva na obhajobu, byl by v rozporu s presumcí nevinu.“¹⁷⁴

Jelikož obviněný je osobou, proti které se trestní řízení vede a v případě vynesení odsuzujícího rozsudku je tato osoba povinna se mu podrobit. Trestní řád vyžaduje, aby obviněný byl před některými důležitými procesními úkony, anebo v jejich průběhu vyslechnut. Například před vzetím do vazby, nebo po zatčení či zadržení (§ 69 odst. 5, § 73g odst. 2, § 76 odst. 3, § 77 TrŘ.).

Zákonná úprava v § 90 TrŘ. se užije též v řízení proti mladistvému (§ 291 TrŘ., § 1 odst. 3 ZSM). Zde však platí některé zvláštní omezení týkající se provádění úkonů ve věcech mladistvých podle zákonného ustanovení § 3 odst. 4 a § 41 odst. 1 ZSM.¹⁷⁵

V případě, že se trestní řízení vede proti právnické osobě, se pak ustanovení § 90 TrŘ. použije vůči fyzické osobě, která za obviněnou právnickou osobu činí

¹⁷³ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 90 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁷⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 6. 2011, SbNU 116/61, sp.zn. I. ÚS 864/11.

¹⁷⁵ Zákon číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

úkony v trestním řízení podle ust. § 34 odst. 1 TOPO, nebo která zastupuje právnickou osobu jako zmocněnec dle ust. § 34 odst. 2 TOPO, nebo též jako opatrovník podle ustanovení § 34 odst. 5 TOPO. Tato fyzická osoba má pak stejná práva a povinnosti jako ten, proti němuž se trestní řízení vede.¹⁷⁶

5.2.2 Svědecká výpověď

V oddílu druhém hlavy páté trestního řádu nalezneme úpravu provádění důkazů výpovědi svědka. Ta se použije ve všech stádiích trestního řízení, pokud v nich dokazování tímto důkazním prostředkem přichází v úvahu. Jedná se o obecnou úpravu, která je dále konkretizována v ustanoveních upravující jednotlivá stadia trestního řízení. Konkretizace je jednak provedena pro přípravné řízení (§ 158 odst. 9, § 158a, § 164 odst. 1, § 169 TrŘ.), jednak pro hlavní líčení (§ 209, § 2011 odst. 1 až 4, odst. 7, § 215 odst. 1, 2 TrŘ.). Dále pak pro veřejné zasedání v § 235 odst. 2 a § 263 odst. 6 TrŘ. V případech, kdy se bude jednat o výslech tzv. utajovaného svědka se též užijí obecná ustanovení o výslechu svědka. Na tomto místě je vhodné poznamenat, že *„využití utajeného (anonymního) svědka v důkazním řízení musí být vedeno zásadou subsidiarity, tj. nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jinak, předpokládá prověření míry věrohodnosti jeho výpovědi v kontextu projednávané věci a vyžaduje komplexní zhodnocení spolu s dalšími důkazy.“*¹⁷⁷ Dále TrŘ. konkretizuje výslech svědka v rámci vazebního zasedání, a mimo hlavní líčení a veřejné zasedání. Podle ustanovení § 97 TrŘ. se bude postupovat i v případech, kdy bude výslech svědka obsahem nezbytného šetření v řízení o dovolání podle ustanovení § 265o odst. 2, § 265r odst. 7 TrŘ.), též v řízení o stížnosti pro porušení zákona (§ 276 TrŘ.), v řízení o povolení obnovy (§ 282 odst. 1 TrŘ.), ale také v řízení o návrhu na schválení dohody o vině a trestu podle § 314g odst. 5 TrŘ. Postupovat dle § 97 a násl. TrŘ. lze též v případech předchozího výslechu předpokládaného ustanovením § 84 TrŘ. a též při výslechu svědka v rámci právního styku s cizinou. Pokud probíhá dokazování výslechem svědka, tak se přiměřeně použijí i některá zákonná ustanovení upravující výslech obviněného.¹⁷⁸

Ve výjimečných případech je možné, aby byl důkaz výslechem svědka proveden i před zahájením trestního stíhání, bude-li se jednat o neodkladný, nebo

¹⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 90 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁷⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 11. 2014, SbNU 206/75, sp.zn. II. ÚS 3780/13-1.

¹⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1432-1433 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

neopakovatelný úkon. V tom případě bude OČTŘ postupovat opět dle obecných pravidel uvedených v ustanovení § 97 TrŘ. a násl., je tomu tak podobně též i v ostatních případech, kdy je svědek vyslýchán před zahájením trestního stíhání. Dle těchto obecných pravidel je třeba postupovat i v těch případech, kdy je výslech prováděn na základě žádosti soudu podle § 203 odst. 1 TrŘ., nebo žádosti státního zástupce podle § 179 odst. 2 TrŘ.¹⁷⁹

Výpověď svědka má zásadní vliv na výsledek procesu, právě protože má mimořádný význam pro rozhodnutí ve věci, je považována za základní a nejčastější důkazní prostředek v trestním řízení. Jelikož některé okolnosti mohou být objasněny pouze díky výpovědi svědka, je tento důkazní prostředek významnou součástí práva obviněného na obhajobu ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Na tomto místě je vhodné také odlišit výpověď svědka a výslech svědka. Svědecká výpověď představuje vlastní důkazní prostředek, zatímco jeho výslech je procesní postup, kterým se výpověď svědka opatřuje. Výpověď je tedy výsledkem provedení výslechu.¹⁸⁰

5.2.3 Odborné vyjádření a znalecký posudek

V úvodu je třeba říci, že znalecký posudek a odborné vyjádření jsou dva rozdílné důkazní prostředky. Pokud je v trestním řízení třeba k objasnění určitých skutečností odborných znalostí, může si OČTŘ vyžádat odborné vyjádření. Pokud však pro složitost konkrétní věci nelze takový postup pokládat za dostačující, přibere OČTŘ v souvislosti s řízením před soudem znalce. Ten se přibírá formou opatření. V některých případech trestní řád sám stanoví, kdy by měl OČTŘ obligatorně přibrat znalce. Příkladem lze uvést § 115 TrŘ., jde-li o prohlídku a pitvu mrtvol, nebo § 116 TrŘ. o vyšetření duševního stavu obviněného. Jedná-li se o vyšetření duševního stavu obviněného, resp. obžalovaného, musí být vždy přibrání znalci dva. Otázka pro OČTŘ, zda ke konkrétnímu případu přibrat znalce či nikoliv je někdy složitá. Příslušný orgán by se měl touto otázkou zabývat, zejména pak v případě, kdy nedisponuje hlubšími znalostmi o dané problematice. Nemá-li takové znalosti, jen stěží může spolehlivě sám posoudit složitost otázky, pro kterou by bylo třeba zajistit znalce. Návod k tomu, kdy by k případu měl být přibrán

¹⁷⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 400 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1435 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

znalec, dnes již poskytuje ustálená judikatura Ústavního a obecných soudů.¹⁸¹ Obecně lze říci, že „*k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Teprve v případě, že pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce. Soud přibere znalce, pokud považuje znalecký posudek za nezbytný pro rozhodnutí, přičemž posouzení otázky, zda je znalecký posudek nezbytný, je plně v jeho kompetenci. Pokud však dojde k závěru, že otázka nedosahuje takové složitosti, aby bylo nezbytné přibrání znalce, a postačuje odborné vyjádření, není povinen znalece k řízení přibrat.*“¹⁸²

V praxi se můžeme setkat s případy, kdy by měli být k posouzení věci přibráni obligatorně dva znalci, avšak dojde k pochybení a je vypracován posudek pouze jedním znalcem. V takovém případě se jedná o absolutní neúčinnost takového důkazu. Jako situace, kdy mají být obligatorně přibráni znalci dva, lze například uvést případy, kdy dojde ke srážce letadla, výbuchu v dole, železniční nehody apod.

Přestože do jisté míry jsou si odborné vyjádření a znalecký posudek podobné, lze zde nalézt řadu odlišností. Obecně lze konstatovat, že základním společným znakem je, že oba poskytují odpovědi na určité odborné otázky. Tím nejzásadnějším rozdílem je pak fakt, že tyto důkazní prostředky mají odlišnou právní povahu. Odborná vyjádření jsou považována za listinné důkazy a žádný právní předpis závazně nestanoví jejich obsah a další formální náležitosti. Lze říci, že v praxi se jedná o jakousi zjednodušenou variantu znaleckého posudku. Většinou například neobsahují ani popis metod a prostředků k tomuto zkoumání užitých. Proto jsou do jisté míry jen obtížně přezkoumatelné OČTŘ. Další rozdíly spočívají v osobě, která odborné vyjádření a znalecký posudek zpracovává. Znalecký posudek mohou zpracovávat pouze ti znalci, kteří jsou zapsáni v seznamu znalců, v některých výjimečných případech lze přibrat znalce *ad hoc*. Naproti tomu odborné vyjádření mohou vydávat nejen osoby zapsané do seznamu znalců, ale též každá fyzická či právnická osoba, jenž má vyžadované odborné znalosti. Tyto předpoklady však trestní řád, a ani jiný právní předpis výslovně nestanoví, stejně tak jako nestanoví případnou specializaci zpracovatelů odborných vyjádření. V otázce vyloučení znalce musí OČTŘ, v souladu s ustanovením § 105 odst. 2

¹⁸¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 427-428 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 11. 2017, sp.zn. 6 Tdo 12678/2017.

TrŘ., přihlížet pouze k těm důvodům, které jsou vyjmenovány ve zvláštním zákoně a podle nich také eventuálně znalce vyloučit. Avšak u odborného vyjádření k těmto okolnostem OČTŘ pouze přihlédně a zváží, resp. posoudí jen podjatost zpracovatele konkrétního vyjádření. Proti odbornému vyjádření, respektive proti osobě zpracovatele (proti jeho odbornému zaměření nebo formulaci otázek), nelze vznést námitky. Proti osobě znalce však námitek vznést lze, viz ust. § 105 odst. 3 TrŘ.

Dalším rozdílem těchto důkazních prostředků je, že pro odborné vyjádření není, na rozdíl od znaleckého posudku, stanoven postup pro případy, kdy je toto vyjádření neúplné, nejasné či vnitřně rozporné. Lze ovšem vyzvat zpracovatele, aby nedostatky svého vyjádření odstranil, resp. zpracoval nové odborné vyjádření. V případě znaleckých posudků jsou znalci poskytnuta potřebná vysvětlení § 106 TrŘ., a též jsou formálně přesně vymezeny jeho úkoly, viz § 107 odst. 1 TrŘ. Znalec se může zúčastnit výslechu obviněného a svědků, aby jim mohl klást otázky.¹⁸³ Může také navrhnout, aby proběhlo před uvedením znaleckého posudku proběhlo jiné dokazování, které by mohlo objasnit okolnosti nezbytné k podání posudku. K výslechu znalce před soudem je pak třeba uvést následující. Výslech znalce je prováděn obdobně jako výslech svědka. Obhájce má tedy i při výslechu znalce zajištěno, aby se mohl včas seznámit s obsahem znaleckého posudku, a tak se náležitě připravit k samotnému výslechu znalce (viz § 107 odst. 3 věta druhá). Obviněný či jeho obhájce mohou taktéž vznést námitky proti znaleckému posudku (§ 105 odst. 3). Pokud znalec při výslechu v hlavním líčení nemá nic k doplnění svého znaleckého posudku, tak jej zpravidla stvrdí. V návaznosti na zákonné ustanovení § 220 odst. 2 TrŘ. je pak toto potvrzení správnosti a úplnosti znaleckého posudku stvrzeno tím, že znalec daný posudek, na vyžádání přednese či jej přečte. Obdobným způsobem bude postupováno i v případech, kdy dojde k výslechu znalce v návaznosti na znalecký posudek na základě žádosti některé ze stran dle § 213 odst. 1 TrŘ. Je-li tedy znalec vyslýchán OČTŘ poté co zpracoval posudek, který v přípravném řízení nebo i v pozdějším stádiu předložila některá ze stran, je třeba ho před provedením výslechu poučit o významu znaleckého posudku a o trestně-právních následcích křivé výpovědi a vědomě nepravdivého znaleckého posudku.¹⁸⁴

¹⁸³ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1594 a násl. s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1599 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

Způsob ustavování znalců upravuje zák. č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících a vyhláška č. 37/1967 Sb., vydaná k provedení tohoto zákona. Znalecké posudky mohou vydávat zásadně pouze ty osoby, které jsou zapsané v seznamu znalců a jsou členy ústavních a jiných specializovaných pracovišť, které jsou zaměřeny na znaleckou činnost, též také vědecké ústavy, vysoké školy a jiné vědecké instituce, viz ust. § 2 výše citovaného zákona. Kromě případů, kdy znalec přibere OČTŘ, si mohou strany dle § 89 odst. 2 TrŘ. také samy vyžádat a předložit znalecký posudek. Provedení výsledku takto příbraného znalce pak mohou strany žádat dle § 215 odst. 2 TrŘ.¹⁸⁵ Pokud stranou předložený znalecký posudek disponuje všemi zákonem stanovenými náležitostmi a též obsahuje znaleckou doložku o tom, že si je zpracovatel vědom následků úmyslného vytvoření nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při provádění takového důkazu stejně, jako by byl tento znalecký posudek vyžádán OČTŘ.

5.2.4 Důkazy listinné

Jak již bylo zmíněno, pojem listinného důkazu vymezuje trestní řád v ustanovení § 112 odst. 2. Dle tohoto ustanovení jsou listinnými důkazy ty listiny, které svým obsahem potvrzují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost vztahující se k trestnému činu či obviněnému.¹⁸⁶

V trestním řádu není definován pojem listiny. Je třeba za ni tedy považovat jakýkoli předmět, na kterém je písemný projev zachycen. Proto se nemusí jednat pouze o papír, ale například také o dřevo či kámen. Přitom nezáleží, zda listina byla pořízena právě za tím účelem, aby prokazovala určitý myšlenkový obsah, nebo zdali jde o listinu veřejnou či soukromou. Jak už bylo uvedeno, tak povahu listinného důkazu má též odborné vyjádření vyžádané OČTŘ (§105 odst.1 TrŘ.). Dále je listinným důkazem například opis z evidence Rejstříku trestů (§ 10 odst. 1 zák. č. 269/1994 Sb.)¹⁸⁷

Osoby, které disponují listinou důležitou pro trestní řízení, jsou povinny tuto listinu předložit či vydat (§ 78 TrŘ.). Tedy podle tohoto ustanovení *„každý, kdo má u sebe věc důležitou pro trestní řízení, je povinen ji na vyzvání předložit soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu; je-li ji nutno pro účely trestního řízení*

¹⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 2690 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁸⁶ Zákon číslo 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁸⁷ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 444 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

zajistit, je povinen věc na vyzvání těmto orgánům vydat. Podle odst. 2 citovaného ustanovení se tato povinnost nevztahuje na listinu, jejíž obsah se týká okolnosti, o které platí zákaz výslechu, ledaže došlo k zproštění povinnosti zachovat věc v tajnosti nebo k zproštění povinnosti mlčenlivosti. Zákaz výslechu je upraven v ustanovení § 99 tr. ř., podle odst. 2 tohoto ustanovení nesmí být svědek vyslýchán také tehdy, jestliže by svou výpovědí porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn.“¹⁸⁸ To se však nevztahuje na ty listiny, které se svým obsahem týkají okolnosti, pro něž platí zákazy výslechu, ledaže by došlo ke zproštění povinnosti zachovat věci v tajnosti nebo ke zproštění povinnosti mlčenlivosti.¹⁸⁹

5.2.5 Ohledání osob a věcí

Obecnou úpravu ohledání osob nalezneme v oddíle sedmém hlavy páté TrŘ. Jako tento důkazní prostředek může sloužit člověk, ale i konkrétní věc. To znamená, že předmětem ohledání může být například určitá osoba (svědek, obviněný, poškozený), ale též například typicky místo činu (považuje se za zvláštní případ ohledání věci).¹⁹⁰

Prohlídka těla a jiné podobné úkony, jsou zákonem poměrně podrobně upraveny v § 114 TrŘ. Důvodem je to, že při těchto úkonech je často zasahováno do osobní svobody jedince, který je nucen se těmto zásahům podrobit. Při provádění prohlídky těla je třeba vždy brát na zřetel, aby nebyla ohrožena lidská důstojnost (čl. 10 Listiny). Tomuto důkaznímu prostředku je povinen se podrobit každý, tzn. obviněný, svědek, ale i poškozený. Provedení tohoto důkazního prostředku může být vymáháno pořádkovou pokutou podle § 66 TrŘ., anebo předvedením podle ustanovení § 98 TrŘ. V krajních případech může dojít také k překonání odporu osoby, které se úkon dotýká podle 114 odst. 4. „*Obžalovaný má podle čl. 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a § 33 odst. 1 tr. ř. právo odmítnout výpověď, je však podle § 114 odst. 2, 3 tr. ř. povinen strpět úkony potřebné pro zjištění, zda je osobou, jež se zdržovala na místě činu. Sejmutí pachové stopy za účelem jejího srovnání s pachovou stopou zajištěnou na místě činu, jež soudní praxe uznává za přípustný důkaz (srov. nález Ústavního soudu ze dne 4.3.1998 sp. zn. I. ÚS 394/97),*

¹⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 4. 2003, sp.zn. 4 Tz 17/2003.

¹⁸⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 444 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 440 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

*takovým úkonem je. K provedení tohoto důkazu lze přistoupit i přese to, že obžalovaný s tím nesouhlasí.*¹⁹¹

Pokud je zapotřebí vyšetření duševního stavu osob, postupuje se dle ust. § 116 a 117 TrŘ. a podle ust. § 58 ZSM. Je-li nařízeno pozorování duševního stavu ve zdravotnickém ústavu, nebo je-li obviněný ve vazbě či ve specializovaném zdravotnickém zařízení věznice, je s tím vždy spojeno omezení osobní svobody obviněného. Proto vyšetření nařizuje vždy soud (v přípravném řízení na návrh státního zástupce). Pokud je obviněný pozorován ve zdravotnickém zařízení za účelem analýzy jeho duševního stavu podle ustanovení § 116 odst. 2 TrŘ., je třeba postupovat maximálně obezřetně. K tomuto postupu soud v zásadě přistoupí, pokud vyčerpal všechny ostatní možnosti vyšetření duševního stavu, nebo když takové možnosti od počátku vůbec nebyly.¹⁹² Protože „osobní svoboda představuje jedno ze základních lidských práv chráněných Listinou základních práv a svobod i mezinárodními smlouvami o lidských právech. Podle čl. 8 odst. 1 Listiny je osobní svoboda zaručena. Nikdo nesmí být zbaven svobody jinak, než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon (čl. 8 odst. 2 Listiny). Jedním ze zákonných ustanovení, na základě kterého, se omezení osobní svobody připouští je i ustanovení § 116 odst. 2 trestního řádu, umožňující nařízení pozorování duševního stavu obviněného ve zdravotnickém zařízení za účelem vyšetření jeho duševního stavu. Nařízení pozorování ve zdravotnickém zařízení však právě proto, že jím dochází k omezení jednoho z nejvýznamnějších základních práv člověka, je třeba považovat za opatření výjimečné. K použití tohoto ustanovení je proto třeba přistupovat pouze za přísného dodržení všech jeho podmínek a tyto vykládat restriktivně, ostatně v souladu s jednou ze zásad trestního řízení, která vychází z obecné zásady stanovené čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, totiž zásadou přiměřenosti (zdrženlivosti), promítající se do ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu, a spočívající v zásadě v takovém postupu orgánů činných v trestním řízení, který zasahuje do základních práv a svobod jen pokud je to nezbytně nutné.“¹⁹³ Proto ve snaze zajistit, aby pozorování bylo provedeno v možná nejkratším možném časovém intervalu, aby tak svoboda dotčené osoby byla omezena jen po dobu nezbytně nutnou, stanoví zákon, že lhůta pro toto pozorování nesmí překročit dva měsíce s tím, že ji lze

¹⁹¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 10. 2001, sp.zn. 2 To 123/2001.

¹⁹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 440 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁹³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. 11. 2000, SbNU 177/20, sp.zn. IV. ÚS 289/2000.

prodloužit o jeden měsíc.¹⁹⁴ K tomu je třeba poznamenat, že u mladistvých je tato doba zkrácena na jeden měsíc s možností výjimečného prodloužení o další jeden měsíc. Proti usnesení o nařízení pozorování a též proti jeho prodloužení může obviněný podat stížnost. Tím je zajištěno, že nebude krácen na svém právu na obhajobu. Zkoumání duševního stavu přichází v úvahu též u svědka dle ustanovení § 118 TrŘ., nicméně je vyloučena jeho ústavní forma.

Dosažení účelu trestního řízení, objasňování trestných činů a potrestání jejich pachatelů v trestním řízení je v demokratickém právním řádu pravidelně spjata s řadou dalších nezbytných zásahů do osobnostních práv jiných osob než podezřelého, resp. obviněného. Příkladem je možnost nařízení prohlídky a pitvy mrtvoly a její exhumace podle ustanovení § 115 TrŘ.¹⁹⁵

Věci jsou zákonem pochopitelně řazeny pod věcné důkazní prostředky. Nicméně povahu zvláštního věcného důkazního prostředku má i listina, která je důležitá pro trestní řízení nikoliv svým obsahem. Proto je třeba ji odlišit od běžných listinných důkazů, když z ustanovení § 213 TrŘ. je patrné, že zákonodárce řadí listiny mezi důkazy věcné.¹⁹⁶ Tyto listiny jsou relevantní pro trestní řízení nikoliv svým obsahem, ale z těch důvodů, že jejich vnější forma (padělaná bankovka) má určitou důkazní hodnotu, a jsou tedy předmětem ohledání, a ne zvláštním důkazem listinným.

Definici věcných a listinných důkazů nalezneme v § 112 TrŘ. Odstavec první předmětného ustanovení obecně vymezuje pojem věcného důkazu. Následující odstavec potom definuje pojem důkazů listinných.¹⁹⁷ Kromě předmětů naznačených v odstavci prvním, mohou být věcnými důkazy také tzv. *producta sceleris*, což jsou vlastně produkty trestného činu, tedy to, co jím bylo získáno či například vyrobeno.¹⁹⁸

V institutu ohledání zaujímá zvláštní postavení ohledání místa činu. Tento důkazní prostředek má v trestním řízení mimořádný význam, jelikož napomáhá markantním způsobem odhalit trestné činy a jejich pachatele. Vyšetřit některé druhy trestných činů jako jsou např. dopravní nehody, požáry, vraždy, vyloupení

¹⁹⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1549 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁹⁵ srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. 3. 2002, SbNU 37/25, sp.zn. III: ÚS 256/01.

¹⁹⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 442 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1624 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2015, sp.zn. 5 Tdo 1488/2014-257.

bytů atd., zpravidla ani nepůjde bez provedení ohledání místa činu. Jeho účelem je pak prostřednictvím přímého pozorování získat obraz o situaci a okolnostech, za kterých byl spáchán trestný čin, dále zjistit stopy trestného činu i pachatele a zajistit je. Tyto poznatky, které OČTŘ získal bezprostředně na místě činu mu potom umožňují získat představu o tom, k čemu na místě činu došlo. Pokud při tomto úkonu vyšetřovací orgán pochybí, často to může vést k nezdaru celého vyšetřování. Zejména pokud dojde k přehlédnutí určitého předmětu při ohledání místa činu, zpravidla to v dalších fázích trestního řízení nebude již možné dohledat, tedy napravit. To zejména proto, že místa činu často bývají po provedení těchto úkonů dodatečně uklizena, nebo na nich mohou být provedeny stavební úpravy nebo i jiné změny.

K ohledání místa činu se zpravidla přibere znalec. Tuto účast znalce je ale třeba odlišit od přítomnosti techniků či jiných specialistů, kteří se na ohledání účastní jako pomocníci nebo konzultanti vyšetřovatele.¹⁹⁹

5.3 Zvláštní způsoby dokazování

Zvláštními způsoby dokazování jsou konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě. Tyto zvláštní způsoby dokazování byly do trestního řádu zavedeny novelou z roku 2001 (zák. č. 265/2001 Sb.). Ustanovení upravující tyto některé zvláštní způsoby dokazování nalezneme v § 104a až 104e TrŘ. a postupuje se podle nich ve kterémkoliv stádiu trestního řízení, pokud v něm přichází v úvahu dokazování některým z těchto důkazních prostředků.²⁰⁰ Proti způsobu provádění úkonů spočívajících v konfrontaci, rekognici, vyšetřovacím pokusu, rekonstrukci nebo prověrce na místě, může každá ze stran, jsou-li prováděny v řízení před soudem, ve kterýkoli moment vznést námitku. V přípravném řízení pak toto právo náleží obhájci obviněného. Tyto námitky je třeba zachytit v protokolu a v dalším postupu či v rozhodnutí se s nimi náležitě vypořádat. Ustanovení § 104a až 104e TrŘ. se užití také v řízení proti mladistvému (§ 291 TrŘ., § 1 odst. 3 ZSM), a též v řízení proti právnické osobě (§ 1 odst. 2 TOPO).²⁰¹

¹⁹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 442-443 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²⁰⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 419 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²⁰¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1528 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

5.3.1 Konfrontace

Jedná se o specifickou formu výslechu osob, kdy v rámci tohoto procesního úkonu jsou proti sobě tváří v tvář postaveny již dříve vyslechnuté osoby, jejichž výpovědi v důležitých okolnostech nesouhlasí, čímž mají být rozpory ve výpovědích odstraněny. Předpokladem je tedy existence nejméně dvou přechozích výpovědí, které si svým obsahem odporují, a pochopitelně jedná-li se o výpovědi různých osob. Přitom konfrontaci lze provést až v okamžiku, kdy každá z těchto osob byla již vyslechnuta a její výpověď byla zaznamenána v protokolu. *„Konfrontace podle § 94 odst. 1 tr. ř. mezi obviněným a svědkem nebo spoluobviněným je možná pouze po jejich předchozím výslechu ve stejném procesním postavení, v jakém mají být konfrontováni.“*²⁰²

Při konfrontaci se vyslýchaná osoba vyzve, aby druhé osobě v přímé řeči vypověděla své tvrzení o okolnostech, ve kterých jednotlivé výpovědi konfrontovaných osob nesouhlasí a popřípadě aby také uvedla další okolnosti, které s jejím tvrzením souvisí či jiné, které dosud tato osoba neuvedla. Konfrontované osoby si mohou klást otázky navzájem pouze pokud jim vyslychající udělí souhlas. Jinak pro tento procesní úkon platí ustanovení o výpovědi obviněného a svědka.²⁰³

Trestní řád přesně neupravuje, mezi kolika osobami může být konfrontace provedena. Nicméně z nauky i praxe vyplývá, že konfrontace by se měla provádět v zásadě pouze mezi dvěma osobami.

Konfrontace využívá bezprostředního psychologického působení a konfliktních situací pro vyjasnění jednotlivých rozporů ve výpovědích. Její význam nespočívá pouze v odstranění jednotlivých rozporů, ale napomáhá též objasnit příčiny těchto rozporů a též je díky ní možno získat nové informace či důkazy.²⁰⁴

Tento procesní úkon je neopakovatelný a měl by být využíván pouze v případech, kdy rozpory ve výpovědích nelze odstranit jinak. Z tohoto důvodu také zákon stanoví, že konfrontaci lze provádět pouze v řízení před soudem (104a odst. 7 TrŘ.). Pokud ovšem lze očekávat, že by konfrontace výrazně přispěla k objasnění

²⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 16. 5. 1991, Rt 52/1992 Sb., sp.zn. 2 Tz 35/91.

²⁰³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 420 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1529 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

věci, lze ji ve výjimečných případech provést též před podáním obžaloby. To platí obdobně také pro užití konfrontace u mladistvého.²⁰⁵

5.3.2 Rekognice

Dalším zvláštním způsobem dokazování je rekognice, kterou upravuje ustanovení § 104b TrŘ. Jedná se o specifickou formu výslechu, kdy účelem je, aby ztotožňující znovu poznal konkrétní osobu a tím určil její totožnost, nebo věc, jejíž ztotožnění je z důkazního hlediska důležité. Rekognice se v praxi nejčastěji provádí tak, že poznávající osobou je svědek, který prostřednictvím rekognice snaží identifikovat osobu pachatele. Je třeba poukázat na základní rozdíl mezi výslechem a rekognicí. Ten spočívá zejména v jejich smyslu a cíli. Rekognice totiž sleduje úzce vymezený cíl, tedy znovupoznání osob či věcí. Jedná se o psychofyzilogický proces, který umožňuje poznávajícímu subjektu zapamatovat si vnímané, vybavit si dříve vnímaný objekt a následně srovnat momentální vjemy s dříve vnímaným objektem. V tomto procesu pak dochází k potvrzení nebo vylučování předváděných objektů.²⁰⁶ Pokud jde o výslech, byla tato problematika, též z tohoto úhlu pohledu zpracována v předešlých kapitolách.

Zpravidla bude rekognice neopakovatelným a v některých případech také neodkladným úkonem. Proto zákon stanoví, že se k jejímu provedení vždy přibere minimálně jedna osoba na věci nezúčastněná (§ 104b odst. 1 TrŘ.). Pochopitelně osoba či věc jenž má být poznána, nesmí být před provedením rekognice poznávající osobě odhalena (§ 104b odst. 2 TrŘ.) a celý průběh rekognice je třeba náležitě dokumentovat. Nedodržení těchto zákonných pravidel, nebo dalších postupů stanovených v trestním řádu, může být podstatnou vadou provedené rekognice, a tak ohrozit použitelnost důkazů z ní získaných.²⁰⁷ Je třeba také zmínit, že *„přestože je rekognice zásadně neopakovatelným úkonem, není vyloučeno, aby byla opakována a provedena nejdříve podle fotografie a posléze výběrem mezi několika ukázanými osobami, tzv. in natura.“*²⁰⁸

Trestní řád zná také provedení tzv. skryté rekognice. Při provedení tohoto druhu rekognice se poznávající osoba bezprostředně nesetká s osobou poznávanou.

²⁰⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání.* Praha: Leges, 2018, 421 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1540-1541 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

²⁰⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání.* Praha: Leges, 2018, 422-423 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²⁰⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 2. 2015, SbNU 43/76, sp.zn. I. ÚS 2852/14.

Důvodem takového postupu může být například obava poznávající osoby předstoupit před osobu rekognovanou, tj. například při vyšetřování organizovaného zločinu.²⁰⁹

Rekognici lze dle zákona provést několika způsoby. Rozeznáváme rekognici osoby *in natura*, rekognici podle hlasu, podle fotografie a rekognici věci. Při provádění rekognice se vždy, jak bylo zmíněno výše, přibere alespoň jedna osoba, která na věci není zúčastněna. Samotný průběh má poté dvě fáze. Ta první spočívá v tom, že se vyslechne poznávající osoba, ta druhá pak v ukázání poznávané osoby nebo věci. První fáze je upravena v ustanovení § 104b odst. 2 TrŘ. a uplatní se před provedením druhé fáze ve všech případech vymezených v ust. § 104b odst. 3 až 5 TrŘ.

Trestní řád obsahuje také některé odchylky při provádění rekognice. Ty jsou obsaženy v § 104b odst. 7 TrŘ. a týkají se pouze rekognice, při které je poznávaným objektem osoba a je-li poznávána *in natura*. Jedná se o případy, kdy se poznávající osoba nemá bezprostředně potkat s osobou poznávanou, nebo je-li rekognice prováděna za účasti osoby mladší 18 let, nebo případy, ve kterých je rekognice prováděna za přítomnosti svědka, jenž je dle ustanovení § 55 odst. 2 TrŘ. svědkem utajovaným.²¹⁰

5.3.3 Vyšetřovací pokus

Jedná se o zvláštní procesní úkon, kterým se zjišťuje, ověřuje či upřesňuje, zda se určitá skutečnost mohla stát nebo stala určitým způsobem a za určitých podmínek.²¹¹ Cílem tohoto důkazního prostředku je, aby byly prověřeny nebo upřesněny určité skutečnosti již v trestním řízení zjištěné, anebo zjistit skutečnosti nové. Ustanovení 104c TrŘ. o vyšetřovacím pokusu se užije též v řízení proti mladistvému (§ 291 tř., § 1 odst. 3 ZSM), a též v řízení proti právnické osobě (§ 1 odst. 2 TOPO).²¹² Nicméně „*v ust. § 104c odst. 2 trestního řádu je vyjádřena subsidiarita vyšetřovacího pokusu jako procesního úkonu a důkazního prostředku, který má být používán jen tehdy, jestliže nelze účelu vyšetřovacího pokusu dosáhnout jinak. Z toho vyplývá, že smyslem a účelem zavedení tohoto institutu do*

²⁰⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 423 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²¹⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1546-1547 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

²¹¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 424 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²¹² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1553 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

*trestního řádu nebylo zajistit, aby provádění vyšetřovacího pokusu bylo v trestním řízení pravidlem.*²¹³

Vyšetřovacím pokusem se v praxi zjišťuje, resp. ověřuje, zda určitá osoba mohla určitou událost vidět či slyšet, nebo zda určitý jev mohl vůbec nastat (například zda řidič vozidla mohl být oslněn odrazem slunce na mokré vozovce). K provedení tohoto úkonu se nepřistoupí, pokud to je vzhledem k osobě podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného, svědka, nebo vzhledem k okolnostem případu nevhodné. Nebo v případech, kdy je možno účelu vyšetřovacího pokusu dosáhnout jiným způsobem.

Při provádění vyšetřovacího pokusu musí vždy být přibrána alespoň jedna osoba, která není nikterak zúčastněna na trestním řízení. Nemusí být přibrána pouze v případech, kdy by nemožnost zajistit její přítomnost při vyšetřovacím pokusu zmařila jeho samotné provedení. V případech, kdy si to vyžaduje povaha věci, bude k vyšetřovacímu pokusu přibrána osoba znalce, případně podezřelý, obviněný nebo svědek. K tomu je třeba poznamenat, že úkony souvisejícím s vyšetřovacím pokusem jsou dobrovolné a podezřelý, obviněný, poškozený či svědek, který má právo odepřít výpověď, k nim nesmí být v žádném případě donucován.

Záznam z provedeného vyšetřovacího pokusu pak poskytuje názorný obraz o průběhu tohoto procesního úkonu. V protokolu o vyšetřovacím pokusu je třeba detailně popsat veškeré podrobnosti, za kterých byl úkon proveden a stejně tak je třeba popsat jejich obsah a výsledky. OČTŘ je též povinen o vyšetřovacím pokusu pořídit obrazové záznamy, náčrtky, a další vhodné pomůcky, které k protokolu lze připojit.²¹⁴

5.3.4 Rekonstrukce

Je-li třeba, aby byla obnovena situace a okolnosti, za kterých byl čin spáchán nebo které k němu mají podstatný vztah, provedou OČTŘ rekonstrukci (§ 104d TrŘ.) určitého jednání. Rekonstrukce se použije, jestliže nebyl „*skutkový stav zjištěn náležitě, a soud shledal tak důvody pro povolení obnovy řízení, zejména za účelem provedení rekonstrukce na místě a v době činu, kterou označil v dané věci za nezbytnou a potřebnou, vedenou s cílem odstranit rozpory ve výpovědích*

²¹³ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 1. 6. 2007, sp.zn. I. ÚS 452/07.

²¹⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání.* Praha: Leges, 2018, 425 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

svědků...“²¹⁵ Na tento postup se přiměřeně užijí ustanovení o vyšetřovacím pokusu, to znamená, že obviněný nemůže být k tomuto procesnímu úkonu nikterak donucován. Rekonstrukce může být užita ke zjištění a ověření některých základních skutkových okolností trestného činu, např. k ověření, zda se trestný čin stal určitým způsobem, individuálně vymezeným nástrojem, na uváděném místě, při určité poloze svědka, resp. poškozeného, v určité časové návaznosti atd.²¹⁶

Výsledek rekonstrukce lze proto využít jako důkaz, ale i jako jakýsi prostředek prověrky důkazů dosud shromážděných. Lze říci, že v posledním období frekvence tohoto úkonu stoupá a je používán zejména při vyšetřování obecné kriminality, jako je např. trestný čin vraždy, ublížení na zdraví, loupeže, znásilnění apod. Je prováděna za využití údajů, které byly získány vyšetřováním, kdy jsou následně tyto údaje porovnávány s objektivní situací. Příkladem rekonstrukce je např. situování předmětů do pozice, ve které se měly nacházet v době činu, opakování mechanismu jednání obviněného, ale i svědků nebo poškozeného, nebo vytvoření stejných časových, povětrnostních, vizuálních, auditivních a jiných podmínek, za kterých byl trestný čin spáchán.²¹⁷

Účelem rekonstrukce je prověřit výpověď podezřelého, obviněného, svědka či poškozeného. Tedy zjistit, zda a do jaké míry jsou pravdivá určitá tvrzení obsažená ve výpovědích výše zmíněných osob. Pochopitelně se bude jednat o tvrzení relevantní pro trestní řízení u kterých přetrvávají pochybnosti.²¹⁸ Účel rekonstrukce je tedy obdobný, nikoli však totožný, s cílem vyšetřovacího pokusu. Rozdíl mezi rekonstrukcí a vyšetřovacím pokusem je často mlhavý. Základní rozdíl můžeme patrně spatřovat v rozsahu těchto úkonů.

Při vyšetřovacím pokusu lze totiž stanoveného cíle dosáhnout pouze pokusnou cestou a zpravidla je zkoumán pouze jediný jev. To znamená, že může být mnohonásobně opakován, a přitom tomto opakování budou v různých variacích měněny podmínky daného vyšetřovacího pokusu. Rekonstrukce, resp. činnost jí vytvářející se však skládá z více úkonů a operací, při kterých se však děj zpravidla opakuje pouze jednou.²¹⁹ Není tedy vyžadováno mnohonásobné opakování, jako

²¹⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 11. 2013, SbNU 189/71, sp.zn. III. ÚS 566/13.

²¹⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání.* Praha: Leges, 2018, 425 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²¹⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání.* Praha: Leges, 2018, 426 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1561 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

²¹⁹ PORADA, Viktor. *Kriminalistika.* Brno: CERM, 2001. 369 s. ISBN 80-7204-194-0.

tomu bývá u vyšetřovacího pokusu. Taktéž ze samotného textu zákona je pak možno vypožorovat některé rozdíly mezi vyšetřovacím pokusem a rekonstrukcí. Zatímco vyšetřovací pokus „...se koná, mají-li být pozorováním v uměle vytvořených nebo obměňovaných podmínkách prověřeny nebo upřesněny skutečnosti zjištěné v trestním řízení, popřípadě zjištěny nové skutečnosti...“, tak rekonstrukce se dle zákona koná „...má-li být obnovením situace a okolnosti, za kterých byl trestný čin spáchán nebo které k němu mají podstatný vztah, prověřena výpověď podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka...“²²⁰ Z porovnání výkladů těchto dvou ustanovení vyplývají tři základní rozdíly. Prvním je, že při provádění vyšetřovacího pokusu je možno zjišťovat též nové skutečnosti důležité pro trestní řízení (viz § 104c TrŘ. „prověřeny, upřesněny, popřípadě zjištěny nové skutečnosti“, naproti tomu § 104d TrŘ. „prověřena výpověď“). Druhým rozdílem je, že vyšetřovací pokus předpokládá umělé vytvoření podmínek a jejich obměňování, zatímco rekonstrukce předpokládá obnovení rekonstruované situace a okolností. Třetím rozdílem je pak skutečnost, že obě tato zákonná ustanovení pracují s jiným výchozím zdrojem informací určených k prověření. V případě vyšetřovacího pokusu jsou těmito informacemi skutečnosti zjištěné v trestním řízení, u rekonstrukce jsou to ale pouze výpovědi taxativně vyjmenovaných osob.²²¹

Pokud se rekonstrukce koná za dobrovolné účasti obviněného a ostatních osob, nesmí být tyto osoby, při jejím provádění, jakkoliv naváděny nebo usměrňovány (viz 49/1968 III. Sb. rozh. tr.). Při provádění některých zvláštních způsobů dokazování, a zvláště pak při provádění rekonstrukce je třeba, aby OČTŘ vždy braly na zřetel zásadu *nemo tenetur se ipsum accusare*, tedy že nikdo není povinen sám sebe obviňovat, nicméně samotný Ústavní soud v souvislosti s použitím rekonstrukce uvedl, že „*pravidlo nemo tenetur se ipsum accusare není, i přes svůj zásadní význam pro spravedlivost trestního procesu, bezbřehé.*“²²²

5.3.5 Prověrka na místě

Prověrka na místě podle ustanovení § 104e TrŘ. je specifický procesní úkon, který se užívá v případech, kdy je zapotřebí za osobní přítomnosti podezřelého,

²²⁰ Zákon číslo 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

²²¹ PORADA, Viktor. *Kriminalistika: (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 286 s. ISBN isbn:978-80-7380-038-3.

²²² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 10. 2007, SbNU 159/47, sp.zn. III: ÚS 528/06.

obviněného či svědka doplnit nebo upřesnit údaje důležité pro trestní řízení, a které se vztahují k určitému místu. Na postup při prověrce na místě se přiměřeně použijí ustanovení o vyšetřovacím pokusu. To mimo jiné také znamená, že podmínkou provedení tohoto úkonu je dobrovolná účast osoby, jejíž výpověď se prověřuje, resp. její dobrovolná aktivní účast (osoba totiž ze své vlastní vůle ukazuje místo, kde se mají nacházet např. hledané věci, nebo demonstruje určitou činnost o které vypovídala atd.). Cílem prověrky na místě není jen objektivizace výpovědi osoby podezřelé, obviněné, nebo svědka (tzn. porovnání skutečnosti, kterou tato osoba uvedla při výslechu, se situací na konkrétním místě), ale také získání nových pramenů důkazů a jejich zajištění²²³. Při tomto úkonu zákon nestanoví povinnost přítomnosti advokáta. To ovšem neznamená, že by jeho přítomnost byla vyloučena. Právní úprava prověrky na místě obsažená v ust. § 104e TrŘ. požadavek na přítomnost advokáta a související poučení (na rozdíl například od podání vysvětlení) nestanoví. Důležité pro tento procesní úkon je především to, zda obviněný podstoupil prověrku dobrovolně.²²⁴ Pro samotné řízení před soudem je pak důležité, jakým způsobem, resp. jak moc byl změněn obsah předchozí výpovědi. Jestliže totiž „*protokol o prověrce na místě podle § 104e tr.ř. obsahuje takový komentář obviněného nebo svědka, který významně doplňuje či dokonce mění údaje obsažené v protokole o jeho předchozím výslechu, pak je toto vyjádření třeba považovat za jeho výslech. Postup soudu prvního stupně, který takový protokol provede v hlavním líčení jen jako listinný důkaz ve smyslu § 213 tr.ř., vykazuje podstatnou procesní vadu ve smyslu ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) tr.ř.*“²²⁵

5.4 Operativně pátrací prostředky

V úvodu této podkapitoly je vhodné uvést, že operativně pátrací prostředky samy o sobě nejsou důkazními prostředky. Těmi jsou totiž např. případné protokoly a záznamy vzniklé při jejich užití. Novelou z roku 2001 byly do trestního řádu zahrnuty tzv. operativně pátrací prostředky (§ 158b až 158f TrŘ.). Do této novely byly upraveny pouze v zákoně o Policii České republiky č. 183/1991 Sb. Za operativně pátrací prostředek podle ustanovení trestního řádu považujeme předstíraný převod podle § 158c TrŘ., sledování osob a věcí dle §158d TrŘ. a

²²³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 427 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²²⁴ srov. Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 25. 10. 2017, sp.zn. II. ÚS 2999/16-1.

²²⁵ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10. 12. 2015, sp.zn. 3 To 112/2015.

použití agenta podle ustanovení § 158e TrŘ. Pokud jsou užívány operativně pátrací prostředky, musí k tomu dojít pouze za účelem získání skutečností důležitých pro trestní řízení. Mohou být využity pouze tehdy, pokud sledovaného účelu nelze dosáhnout jinak, anebo bylo-li by jeho dosažení podstatně ztížené. Stejně jako u některých zvláštních způsobů dokazování i při využití operativně pátracích prostředků musí OČTŘ postupovat v souladu se zásadou přiměřenosti.

Pokud jsou těmito prostředky získány zvukové či obrazové záznamy a jsou-li získány řádným způsobem, lze je v trestním řízení použít jako důkaz (158b odst. 3 TrŘ.), avšak „*policejní orgány nesmějí při využívání uvedených prostředků provokovat trestnou činnost nebo se jiným způsobem aktivně podílet na vytváření skutkového děje tak, aby vzbuzovaly, vytvářely či usměrňovaly do té doby prokazatelně neexistující vůli pachatele trestný čin spáchat.*“²²⁶

Pokud OČTŘ užije předstíraný převod podle ust. § 158c TrŘ., rozumí se tím předstírání koupě, prodeje či jiného způsobu převodu předmětu plnění včetně převodu věci. Předstíraný převod může být proveden pouze na základě písemného povolení státního zástupce, avšak nesnese-li věc odkladu, lze předstíraný převod provést i bez povolení. Policejní orgán o tom však musí bezodkladně dodatečně státního zástupce informovat a současně požádat o povolení tohoto úkonu. Pokud jej neobdrží do 48 hodin, je povinen provádění předstíraného převodu ukončit a informace v této souvislosti získané nesmí nikterak použít.²²⁷ „*Předstíraný převod dle ust. § 158c tr. řádu patří mezi tzv. operativně pátrací prostředky, jež novela trestního řádu, provedená zákonem č. 265/2001 Sb., v modifikované podobě převzala z dříve platného znění zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR (kde byl uvedený prostředek konkrétně upraven v ustanovení § 34c). Užití těchto prostředků již ze své podstaty představuje závažný zásah do ústavním pořádkem garantovaných práv, jenž je přípustný jen v případech, kdy zájem společnosti na ochraně před kriminalitou činí takový zásah do práv konkrétního jednotlivce ospravedlnitelným a slučitelným s hierarchií hodnot demokratické společnosti zakotvených v Ústavě a Listině i v příslušných mezinárodních smlouvách.*“²²⁸

Při sledování osob a věcí podle ust. § 158d TrŘ., jde o získání poznatků o osobách a věcech, které je prováděné utajovaným způsobem technickými nebo

²²⁶ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 13. 9. 2007, sp.zn. III. ÚS 1285/07-1.

²²⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 446 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²²⁸ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 13. 9. 2007, sp.zn. III. ÚS 1285/07-1.

jinými prostředky. Trestní řád pak rozlišuje sledování, kterým se, za použití technických prostředků, získávají obrazové či zvukové záznamy o sledování, díky čemuž je zasahováno do nedotknutelnosti obydlí, listovního tajemství či do záznamů uchovávaných v soukromí. Sledování, při kterém mají být pořízeny tyto obrazové, zvukové i jiné záznamy musí být povoleno státním zástupcem (§ 158d odst. 2 TrŘ.). Opět ale, lze v neodkladných případech zahájit sledování bez povolení podle ust. § 158d odst. 5 TrŘ.

V případě, že sledováním má být zasaženo některé ze základních lidských práv a svobod, musí toto sledování proběhnout po předchozím písemném souhlasu soudce. Při vstupu do obydlí mohou být provedeny pouze ty úkony, které směřují k umístění technických prostředků.

Úkony, které podléhají povolení, jsou podřízeny dalším omezujícím podmínkám. Např. v ustanovení § 158d odst. 7 TrŘ. jsou stanoveny podmínky, za který je možné záznam pořízený při sledování použít jako důkaz v trestním řízení. V jiné trestní věci lze tento záznam použít za splnění podmínek stanovených v odstavci 10 téhož ustanovení.

Pokud policejní orgán neobdrží písemný souhlas státního zástupce nebo soudce, může zahájit sledování též na základě výslovného souhlasu sledované osoby, resp. osoby do jejíž práv má být zasahováno. Pokud tato osoba povolení dodatečně odvolá, musí být sledování neprodleně zastaveno.²²⁹

Je-li trestní řízení vedeno pro zvlášť závažný zločin, pro trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, pro trestný čin přijetí úplatku dle § 331 TrZ., pro trestný čin podplácení (§ 332 TrZ.), pro trestný čin nepřímého úplatkářství (§ 333 TrZ.), ale i pro jiný trestný čin, k jehož stíhání je ČR vázána vyhlášenou mezinárodní smlouvou, je policejní orgán (útvary policie ČR), oprávněn použít agenta podle zákonného ustanovení § 158e TrŘ.

Za agenta je považován příslušník policie ČR, který plní úkoly, jenž mu uložil řídicí policejní orgán. Pokud je k použití agenta, jeho přípravě či k obraně nutné, lze k zastírání jeho totožnosti vytvořit legendu o jeho existenci, provádět hospodářskou činnost vyžadující zvláštní oprávnění, pochopitelně také zastírat jeho příslušnost k policii.²³⁰

²²⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 447 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²³⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 447 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

Pro použití agenta je nutný souhlas soudce vrchního soudu, který navrhuje státní zástupce vrchního státního zastupitelství. Státní zástupce následně odpovídá za kontrolu zákonnosti užití agenta. Tato kontrola by měla být prováděna v pravidelných intervalech. V okamžiku, kdy policejní orgán ukončí použití agenta, informuje vrchního státního zástupce o výsledku tohoto úkonu, a to v podobě záznamu o použití agenta.

Agent při své činnosti musí volit takové prostředky, které jsou způsobilé ke splnění jeho služebního úkonu a kterými není jiným osobám způsobována újma na právech.²³¹ V případech vymezených v ustanovení § 363 TrZ., je agent při této činnosti beztrestný, avšak musí být při této činnosti řádně kontrolován, proto „*tam, kde stát zasahuje do soukromí občanů nebo kde jeho úředníci nevystupují zřetelně a vždy proti páčání trestné činnosti, ale předstírají, že jsou s ní srozuměni, je taková činnost podřízena velmi přísné kontrole jiných, nezávislých orgánů (jak plyne z ust. § 34a, § 34b a 36 zák. o Policii ČR, příp. § 163c tr. zák. týkající se beztrestnosti policejního agenta působícího v rámci zločinného spolčení.*“²³²

6. Jednotlivé fáze dokazování

Dokazování je prováděno ve všech stádiích trestního procesu. Všechna tato stádia mají svá specifika, která jsou dopadem rozdílného účelu jednotlivých stádií trestního procesu. Probíhá tedy již od přípravného řízení. To znamená od počátku fáze prověřování, též ve vyšetřování a ve zkráceném přípravném řízení. Dále v řízení před soudem, jak při předběžném projednání obžaloby, tak v hlavním líčení a také v řízení odvolacím.²³³ Pochopitelně též ve veřejném zasedání a výjimečně přečtením listin v neveřejném zasedání soudu.

Proces dokazování jakožto činnost, která bezprostředně předchází mezitímnímu nebo finálnímu rozhodnutí ve věci, se dělí na několik na sebe vzájemně navazujících kroků. „*Postup orgánů činných v trestním řízení, jenž je ovládán induktivní metodou, přitom musí být, má-li vykazovat soulad s principy řádného procesu, ovládán procesní čistotou provedeného řízení, a to podle přesvědčení Ústavního soudu i co do jeho přezkoumatelnosti ve vztahu k*

²³¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 448 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²³² Nález Ústavního soudu ze dne 22. 6. 2000, SbNU 97/18, sp.zn. III. ÚS 597/99.

²³³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 387 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

jednotlivým dílčím komponentům (fázím) procesu dokazování, z nichž se tento skládá. Trestně procesní teorie i praxe tyto fáze zpravidla dělí na vyhledávání důkazů, jejich opatření, provádění a procesní zajištění, jimiž si orgány činné v trestním řízení zákonem stanoveným způsobem opatřují z pramene důkazu zprávy o skutečnostech významných pro věc a tyto zachycují v příslušném protokolu (§ 55 tr. ř.); dále pak na fázi, v níž dochází k prověrce důkazů, a vyvrcholením tohoto procesu je konečně jejich hodnocení (§ 2 odst. 6 tr. ř., čl. 82 Ústavy České republiky) vedoucí k závěru o spáchání skutku obžalovanou osobou a rozhodnutí o vině a trestu či o případném zproštění obžaloby (sp. zn. IV. ÚS 10/02 in N 84/30 SbNU 287).“²³⁴

6.1 Vyhledání důkazů

První fáze dokazování představuje vyhledání důkazů. I když vyhledat a předložit důkazy může i obviněný, eventuálně také poškozený, je tato fáze dokazování stále především činností OČTŘ, čímž je realizována zásada vyhledávací viz ust. § 2 odst. 5 TrŘ. V této fázi OČTŘ, a nejen ty, vyhledávají a zajišťují všechny důležité skutečnosti nebo poznatky, které mohou být v dalším průběhu trestního procesu významné. Pokud by důkaz vyhledala strana řízení, není to důvodem jeho odmítnutí nebo překážkou provedení takového důkazu (§ 89 odst. 2 věta poslední TrŘ.). Fáze vyhledávání důkazů vždy probíhá v určité formě.²³⁵ Často jsou v nich využívány operativně pátrací prostředky dle trestního řádu, které jsou dále doplňovány podpůrnými operativně pátracími prostředky dle zákona o Polici ČR. Převážně se jedná o prostředky utajované. Fáze vyhledávání důkazů je obecně činností veskrze různorodou a patrně není možné ji zcela vyčerpávajícím způsobem zákonně regulovat.²³⁶

Jak již bylo řečeno vyhledávání důkazů je stále převážně činností OČTŘ, to je také důvodem, proč se trestní řízení může zejména ve své počáteční fázi jevit jako disproporční, resp. nerovné. Před novelizací trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. dokazování v trestním řízení prováděly především OČTŘ. Fakt, že důkaz byl vyhledán někým jiným sice nebyl důvodem k odmítnutí takto získaného důkazu, nicméně úprava dle § 89 odst. 2 TrŘ. věta druhá výslovně

²³⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2008, SbNU 82/49, sp.zn II. ÚS 2168/07.

²³⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 388 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²³⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Přípravné řízení trestní*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy příručky pro právní praxi. 322-329 ISBN 80-7179-741-3.

uváděla, že dokazováním se rozuměl zákonem regulovaný postup OČTŘ, jehož cílem bylo umožnit těmto orgánům poznání skutečností relevantních pro další postup a rozhodnutí ve věci. Tedy vyhledat o nich důkazy, tyto zajištěné důkazy provést, a z nich získané poznatky vyhodnotit.

Po výše zmíněné novelizaci trestního řádu bylo ustanovení § 89 odst. 2 TrŘ. doplněno a po této novele získalo předmětné ustanovení novou podobu, která výrazným způsobem posílila postavení obviněného v souvislosti s vyhledáváním důkazů. Zákoné ustanovení § 89 odst. 2 TrŘ. má nyní následující znění. *„Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci, listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit, nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgány činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.“*²³⁷ Druhá věta spolu s větou třetí posílila postavení obhajoby v rámci dokazování tím, že výslovně uvedla, že strany mají možnost důkazy vyhledávat, předkládat, či jejich provedení navrhnout.²³⁸ Je třeba si ale položit otázku, zda tato novela měla skutečně, reálný dopad na zlepšení postavení obhajoby v souvislosti s vyhledáváním, předkládáním a provedením důkazů. Ve smyslu obhajoby je v první řadě třeba se ptát na to, jak může dle zákona obhájce vyhledat a zajistit konkrétní pramen důkazu a jak může být důkaz pocházející z tohoto pramene přenesen do trestního procesu. Na základě vlastních skutkových zjištění a též dle pokynů klienta, může obhájce vyhledat důkazy, ty ale nesmějí být v rozporu se zákonem a příslušnými předpisy. V souvislosti s tím je nepochybně vhodné zmínit to, že právě při této činnosti obhájce často dochází k pochybením a excesům při dodržování souladu úkonů právní služby se zákonem a stavovskými principy.²³⁹ Podle názoru České advokátní komory, obhajoba může získat přímé důkazy použitelné v trestním procesu, jsou-li ovšem získány v souladu se zákonem. V konečném důsledku se ale bude jednat především o jakési připomenutí nebo upozornění na určitou skutečnost, kterou lze přenést do procesu tak, aby se dala použít jako důkaz. Nutno tedy poukázat na poněkud omezené možnosti advokáta získávat skutečnosti opravdu relevantní pro trestní řízení.

²³⁷ Zákon číslo 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

²³⁸ VANTUCH, Pavel. *Kdy může obhajoba využít důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení?* Bulletin advokacie, 2013. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kdy-muze-obhajoba-dukaz-vyhledat-kdy-predlozit-a-kdy-jen-navrhnout-jeho-provedeni?browser=mobi>

²³⁹ MANDÁK, V. *Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek*, Trestněprávní revue, 2003, č. 6, s. 193-200.

Skutečnost je tedy taková, že obhájce nemá reálnou možnost ani oporu pro zajištění příslušného pramene důkazu.²⁴⁰

Naopak mnohem výhodnější postavení mají OČTŘ. Ty mají nepochybně mnohem reálnější možnost důkazy získat, například prostřednictvím institutů jako jsou, příkaz k odnětí věci, předvedení osob, vydání věci atd. Nicméně je logické, že obhajoba nemůže disponovat naprosto stejnými právy jako OČTŘ, což podporuje i judikatura NS a stanovisko NSZ.²⁴¹ To je ale v nesouladu s některými právy a principy, které by trestní řízení měly ovládat a umožnit obviněnému spravedlivou a řádnou obhajobu prostřednictvím všech zákonem dovolených prostředků.²⁴² V usnesení České advokátní komory č. 13/2004, týkající se výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhopvat důkazy v trestním řízení je v čl. 4 uvedena možnost postupu, při zjištění osob, které by mohly mít relevantní informace pro trestní řízení. Obhájcům je v něm doporučováno postupovat tak, že sdělení těchto osob by se mělo zaznamenat písemnou či obdobnou formou s tím, že musí být jasně vymezena identifikace dané osoby. Díky těmto zjištěním pak může dát obhájce impuls OČTŘ k provedení důkazu, resp. důkazního prostředku. V takových případech je ale třeba upozornit na některá úskalí vztahujících se k zabezpečení a návrhu k provedení důkazu. Jestliže se totiž obhájci podaří zjistit osobu, která disponuje relevantními informacemi pro trestní řízení, tak je nezbytné, aby bylo naprosto přesně a správně zaznamenáno její sdělení. Takové sdělení pak může být zaznamenáno písemnou nebo audiovizuální formou, ale pouze za udělení souhlasu dané osoby. Právě v souvislosti s tím mohou nastat určité, pro obhájce však problematické, skutečnosti. V souvislosti se shromažďováním údajů relevantních pro trestní řízení se totiž nabízí otázka, jak moc a zdali vůbec je advokát oprávněn shromažďovat údaje o konkrétních osobách. Aby totiž impuls o důkazním prostředku měl skutečnou šanci na to, že bude OČTŘ promítnut do důkazního řízení, musí obhájce dané osoby bez jakýchkoli pochybností identifikovat, což v praxi obnáší například i sdělení rodného čísla. V kauzách

²⁴⁰ PECH, Lukáš. *Vyhledávání důkazů advokátem v trestním řízení*. Epravo, 2009. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vyhledavani-dukazu-advokatem-v-trestnim-rozeni-55563.html>

²⁴¹ Sběrka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství. SL 766/2004, *Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k postupu státních zástupců ohledně výkonu práva obhájce (advokáta) postupem podle § 89 odst. 2 věty druhé trestního řádu vyhledávat a předkládat důkazy nebo navrhopvat provedení důkazů*. Brno, 2004. poř. č. 9/2004.

²⁴² Usnesení představenstva České advokátní komory č. 13/2004 *Věstníku. k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhopvat důkazy v trestním řízení*. Ze dne 12. října 2004. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/files/430/23_PPA_2005_CZ_33.pdf

většího rozsahu, kde bude figurovat větší počet osob, pak bude docházet k nashromáždění většího objemu informací ať už o svědčích nebo osobách poškozených. Tím bude naplněný předpoklad zákona o ochraně osobních údajů, díky kterému bude advokát muset bezprostředně informovat Úřad na ochranu osobních údajů.²⁴³ Takový postup je ale pochopitelně v rozporu s účelem a smyslem obhajoby, a též v rozporu s povinností mlčenlivosti advokáta. Zákon o ochraně osobních údajů ve svém ust. § 3 odst. 6 uvádí výjimky, ve kterých není povinnost se tímto zákonem řídit, tyto výjimky se vztahují na OČTŘ, ovšem nikoliv na obhájce a informace, které jím mohou být vyhledány.²⁴⁴

K druhé problematické skutečnosti může dojít v rámci samotného zajišťování informací relevantních pro trestní řízení. V případě, že se obhájce podaří získat za souhlasu dotčené osoby důležité informace a skutečnosti, je otázkou, zdali je tato osoba oprávněna souhlas následně odvolat. Jako důvod můžeme uvést případy, kdy osoba například nebyla řádně poučena, ale záznam potvrdila, podepsala a tím pádem souhlasila s jeho obsahem. Podobná otázka může vzejít z případů, kdy obhájce informaci zajistí, ale dotyčná osoba, jenž informaci poskytla, nebude v pozdějším stádiu pro OČTŘ dostupná. V praxi se bude jednat například o osobu uprchlou. V takové situaci je třeba si položit otázku, jak bude dále nakládáno s pořízeným záznamem. Je zřejmé, že tyto záznamy nejsou učiněny tak, že by dané osoby byly řádně poučeny o svých právech dle požadavků trestních předpisů. Advokát by sice mohl v záznamu toto poučení učinit, avšak z hlediska požadavků trestního řádu, by takové poučení jistě nebylo považováno za dostatečné v tom smyslu, aby takto poskytnuté informace mohly být přímo považovány za plnohodnotný důkazní prostředek. Nicméně ustanovení § 89 odst. 2 věta první TrŘ. stanoví, že „za důkaz může sloužit vše, co může sloužit k objasnění věci“²⁴⁵ ..., což jsou nepochybně i takovéto advokátem pořízené záznamy a informace. Nelze ale jistě takovéto informace postavit na roveň například se svědeckou výpovědí, též ale nepochybně nelze tyto záznamy ignorovat.²⁴⁶ Proto „v řízení před obecným soudem musí být dána jeho účastníkovi mj. možnost navrhnout důkazy, jejichž provedení

²⁴³ Zákon číslo 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.

²⁴⁴ NOVÁK, Daniel. *Zákon o ochraně osobních údajů a předpisy související: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). 74-77 s. ISBN 978-80-7478-665-5.

²⁴⁵ Zákon číslo 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

²⁴⁶ PECH, Lukáš. *Vyhledávání důkazů advokátem v trestním řízení*. Epravo.cz, 2009. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vyhledavani-dukazu-advokatem-v-trestnim-rizeni-55563.html>

*pro prokázání svých tvrzení pokládá za potřebné; tomuto procesnímu právu účastníka pak odpovídá povinnost soudu nejen o navržených důkazech rozhodnout, ale také - pokud návrhu na jejich provedení nevyhoví - ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl. Jestliže tak obecný soud neučiní, zatíží své rozhodnutí nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních předpisů, ale současně postupuje v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páté Listiny a v důsledku toho též s článkem 95 odst. 1 Ústavy.*²⁴⁷ Tuto problematiku lze uzavřít s konstatováním, že advokát má v současné době menší možnost opřít se o zákonnou úpravu, pochopitelně v tomto směru, a proto by bylo vhodné tuto oblast upravit extenzivněji a hlouběji.

6.2 Opatřování důkazů

Další fází v procesu dokazování je opatřování důkazů, jejich následné procesní zajištění a provádění. Jedná se o získání dispoziční moci nad důkazem, kdy si následně OČTŘ v souladu se zákonnou úpravou opatřují z důkazního pramene informace o skutečnostech relevantních pro objasnění věci. Tyto informace následně zachycují, zejména v podobě protokolů (§ 55 TrŘ.), nebo jiných záznamových prostředků. V tomto směru se můžeme setkat s činností OČTŘ, která je zdánlivě v souladu se zákonem. V některých případech totiž dochází k zajištění důkazu, aniž by byly zcela splněny zákonem stanovené podmínky, například se může jednat o “namátkové“ prohlídky určitých prostor bez povolení, kdy se policejní orgán následně ospravedlní tím, že úkon provedl namátkově, a ne na základě svého podezření. Přesto z některých těchto případů je zřejmé, že kontrola byla provedena způsobem, který vzbuzuje přinejmenším důvodné podezření o tom, že provedení kontroly bylo cílené s úmyslem zajistit důkazy pro případné trestní řízení. Nepochybně platí, že podle ustanovení § 89 odst. 2 TrŘ. za důkaz slouží vše, co může prospět k objasnění věci.²⁴⁸ Proto musí mít provedení prohlídky jiných prostor svá jasně daná pravidla, na která nelze rezignovat nebo je opomíjet. Pokud tato pravidla nebyla úmyslně dodržována, tak nelze akceptovat, aby zjištění z takového nezákonného postupu bylo shledáno použitelným. Pakliže by se takový postup stal běžnou praxí, vedlo by to

²⁴⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 1. 2006, SbNU 2/40, sp.zn. II. ÚS 402/05.

²⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1333 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

nepochybně k častému obcházení a také deformaci výkladu některých ustanovení trestního řádu.²⁴⁹

6.3 Prověřování a hodnocení důkazů

Jako další fázi dokazování rozeznáváme prověrku důkazů. Prostřednictvím prověrky důkazů se poznává kvalita důkazních pramenů a také jejich spolehlivost a bezpečnost. To se provádí na základě analýzy a komparace jednotlivých získaných důkazů. Například se bude jednat o ověření, zda svědek byl skutečně schopen vnímat událost, o které vypovídal. Prověřování a analýza důkazů slouží také k tomu, aby se zjistily a odstranily rozpory mezi jednotlivými důkazy, čímž se vysvětluje jejich vzájemná souvislost a návaznost na okolnosti případu.²⁵⁰ Na prověřování důkazů bezprostředně navazuje závěrečná fáze dokazování, a sice samotné hodnocení důkazů. Zejména při něm se uplatní zásada volného hodnocení důkazů dle ust. § 2 odst. 6 TrŘ. Smyslem hodnocení důkazů je posoudit, zda získané a provedené důkazy, jak jednotlivě, tak i v souhrnu, poskytují věrohodnou, úplnou a pravdivou informaci, která je důležitá z hlediska projednávané trestní věci.²⁵¹ Nepochybně se jedná o nejdůležitější fázi procesu dokazování. Hodnotí se pravdivost, závažnost, zákonnost a upotřebitelnost důkazu individuálně, ale i ve vzájemných souvislostech.

Veškeré důkazy provedené v procesu dokazování, ale nutně nemusí tvořit základ pro skutková zjištění. Jsou také jakýmsi podkladem nezbytným pro další myšlenkové činnosti, které spočívají v hodnocení důkazů a vytvoření závěrů o tom, jestli vůbec a jak ke skutku nebo skutkům došlo, které osoby se jich účastnily, na jakém místě a v jakých časových i jiných souvislostech byl daný skutek spáchán.

Základním předpokladem korektního hodnocení důkazů je nezkrslá, nedeformovaná reprodukce informací plynoucí z jednotlivých důkazů, které jsou ve finálním úsudku zohledněny soudem v trestním řízení. Jedná se tedy o myšlenkový proces, který je vytvářen na základě analýzy, jenž jednotlivým důkazům přisuzuje určitou specifickou vypovídací hodnotu. To zejména pokud jde o pravdivost, zákonnost a závažnost těchto důkazů. Závažností důkazů myslíme jeho využitelnost pro zjištění skutkového stavu věci. Poskytuje informace o tom,

²⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 11. 2013, Rt 34/2014 Sb, sp.zn. 5 Tdo 1010/2013.

²⁵⁰ CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 67 s. Edice EUpres. ISBN 978-80-7408-175-0.

²⁵¹ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 2. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy právnícké učebnice. 400-406 s. ISBN 80-7179-678-6.

v jaké míře důkaz vzhledem ke svému obsahu poskytuje přímé či nepřímé poznatky o předmětu důkazu.²⁵² Zákonnost důkazu je pak zjištění, zda bylo pro získání důkazu užito pramene, který zákon připouští a zda byl opatřen a proveden oprávněným subjektem, v odpovídajícím stádiu trestního procesu. Pravdivost důkazu pak vyjadřuje, jaké poznatky nebo okolnosti lze mít za reálně existující a prokázané, tedy v tom smyslu, že jsou v souladu se skutečností. Z míry pravdivosti důkazu se současně posoudí jeho věrohodnost.²⁵³ Na základě tohoto hodnocení důkazů OČTŘ vyvodí výsledek, to znamená, že stanoví skutkový základ nezbytný pro rozhodnutí ve věci.²⁵⁴

7. Průběh dokazování

Od fází dokazování je třeba odlišovat jeho průběh v jednotlivých stádiích trestního řízení. Jelikož dokazování se provádí ve všech stádiích trestního procesu a jak již bylo zmíněno výše, tak v každém stadiu má proces dokazování svá specifika. Ty jsou důsledkem odlišného účelu těchto jednotlivých stádiích trestního procesu. V širším smyslu můžeme průběh dokazování rozdělit na dokazování v řízení přípravném a na dokazování v řízení před soudem. Toto základní rozdělení je pak dále diferencováno v závislosti na tom, v jakém stádiu se přípravné nebo řízení před soudem nachází. Dokazování v přípravném řízení může být dále členěno na dokazování ve fázi prověřování, dále ve fázi vyšetřování, nebo ve zkráceném přípravném řízení. Dokazování v řízení před soudem lze dělit na dokazování při předběžném projednání obžaloby, v hlavním líčení, v řízení při projednávání řádných či mimořádných opravných prostředků, a na konec také i v řízení vykonávacím.²⁵⁵

7.1 Dokazování ve fázi prověřování

Pokud policejní orgán pojme podezření, že byl spáchán trestný čin, a to na základě vlastních poznatků, trestního oznámení či podnětů jiných osob nebo orgánů, je ze zákona povinen dále postupovat. To znamená provést veškerá

²⁵² CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. 68 s. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

²⁵³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1320-1325 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

²⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1321 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

²⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 387 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

nezbytná šetření a opatření k tomu, aby zjistil, zda byl skutečně spáchán trestný čin a byl-li spáchán, je též povinen provést úkony nezbytné ke zjištění osoby pachatele. Pokud tedy policejní orgán takové podezření pojme, je ze zákona povinen zahájit úkony trestního řízení. V případě, že se policejní orgán rozhodne zahájit úkony trestního řízení, tak o tom následně sepíše záznam, v němž uvede skutkové okolnosti, které vedly k zahájení těchto úkonů a též v něm uvede způsob, kterým se o těchto okolnostech dozvěděl. Opis záznamu předloží státnímu zástupci do 48 hodin a tím jej současně uvědomí o existenci nového případu. Okamžikem zahájením úkonů trestního řízení započne jeho první stádium, které se nazývá jako fáze prověřování. Ta končí okamžikem zahájení trestního stíhání, odevzdání či odložením věci.²⁵⁶

K zjištění a prověření skutečností, které nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, policejní orgán opatřuje nezbytné podklady a vysvětlení, v neposlední řadě též zajišťuje stopy trestného činu. V rámci této činnosti je oprávněn například požadovat vysvětlení a odborná vyjádření, je-li to nezbytné, může si též vyžádat znalecké posudky, obstarávat další nezbytné podklady jako jsou spisy a další písemné materiály. Dále je oprávněn za splnění zákonných podmínek v ust. § 114 TrŘ. provést zkoušky krve či jiný podobný úkon, včetně odběru biologického materiálu. V případě splnění podmínek v ust. § 76 TrŘ. je policejní orgán oprávněn zadržet podezřelou osobu. Dále je oprávněn provádět neodkladné a neopakovatelné úkony, ale to pouze v případě, že jejich provedení nepatří do výlučné pravomoci jiného OČTŘ. Nelze opomenout ani oprávnění pořizovat zvukové a obrazové záznamy, provádět lékařské prohlídky (pouze je-li to nezbytné ke zjištění osoby či zjištění stop a následků trestného činu), nebo zachycovat daktyloskopické otisky.²⁵⁷

Trestní řád přímo nerozlišuje, zda tyto úkony lze provést v jiných stádiích trestního řízení. Například v řízení před soudem budou mít nepopíratelně své místo znalecké posudky, odborná vyjádření, výsledky zkoušky krve a rozbor biologického materiálu, protokoly o ohledání, výsledky daktyloskopického zkoumání a další. To znamená ty úkony, u kterých nezáleží na tom, v jaké fázi

²⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Přípravné řízení trestní*. 2. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy příručky pro právní praxi. 83-88 s. ISBN 80-7179-741-3.

²⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1937-1941 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

trestního řízení byly provedeny, ale důležité je především to, jakým způsobem a jak kvalitně byly tyto úkony provedeny.²⁵⁸

Nicméně některé úkony, ze svojí podstaty, nelze vykonat dříve než v řízení před soudem. Je nutno jejich provedení uskutečnit v rámci přípravného řízení. Typicky se bude jednat například o úkony dle ust. § 158a TrŘ. *„Je-li při prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a zjišťování jeho pachatele třeba provést neodkladný nebo neopakovatelný úkon spočívající ve výslechu svědka nebo v rekognici, provede se na návrh státního zástupce takový úkon za účasti soudce; soudce v takovém případě odpovídá za zákonnost provedení úkonu a k tomu cíli může do průběhu úkonu zasahovat. Soudci však nepřísluší přezkoumávat závěr státního zástupce o tom, že úkon je podle zákona neodkladný nebo neopakovatelný.“*²⁵⁹

Ve fázi prověřování mají mimořádné postavení důkazy získané prostřednictvím operativně pátracích prostředků dle § 158b až f TrŘ. Ty lze použít i v dalších stádiích trestního řízení, ale pouze za předpokladu, že byly splněny zákonné podmínky pro jejich užití.

Na základě prověřování pak mohou OČTŘ rozhodnout o zahájení trestního stíhání. V případě, že OČTŘ dospějí k závěru, že nejsou splněny podmínky pro zahájení trestního stíhání, mohou trestní řízení odložit či zastavit.

7.2 Dokazování ve fázi vyšetřování

V případě, kdy provedené prověřování nasvědčuje tomu, že byl spáchán trestný čin a současně je odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán o zahájení trestního stíhání podle ust. § 160 TrŘ. Tímto rozhodnutím započne další stádium trestního procesu, jenž se nazývá vyšetřování. Toto stádium končí okamžikem podání obžaloby či jiného úkonu, který vyšetřování ukončuje. OČTŘ postupují z vlastní iniciativy tak, aby byly v co nejkratším možném čase, a také v nezbytném rozsahu vyhledány důkazy nezbytné pro objasnění všech skutečností relevantních pro posouzení věci. Důkazy pak vyhledávají, zajišťují a v některých případech také provádějí bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch či neprospěch obviněné osoby. Pro řádné objasnění věci jsou pak OČTŘ oprávněny užít jak institutů typických pro fázi prověřování, tak institutů,

²⁵⁸ FENYK, Jaroslav, Tomáš GŘIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 317 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

²⁵⁹ Zákon číslo 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).

kteře lze uplatnit až do podání obžaloby, např. zadržení nebo výsledk obviněného.²⁶⁰

Účel vyšetřování tedy tkví v zajištění podkladů nezbytných pro následné rozhodnutí o tom, jakým směrem bude v trestním řízení pokračováno. Dokazování v rámci vyšetřování by mělo korespondovat se způsobem, jakým bylo vyšetřování ukončeno. Tedy zda byla podána obžaloba nebo došlo k jinému rozhodnutí či opatření, kterým se fáze vyšetřování ukončuje. Může se například jednat o přerušení nebo zastavení trestního stíhání, postoupení věci jinému orgánu, narovnání, nebo podmíněné zastavení trestního stíhání.²⁶¹

7.3 Zkrácené přípravném řízení a dokazování

V tomto řízení, vedeném ve smyslu ust. § 179a a násl. TrŘ., jsou prověřovány především trestní věci, které nejsou po skutkové stránce složité. To je tedy důvodem, proč může být přípravné řízení zkráceno a zjednodušeno. Zvláště je pak vyloučena duplicita dokazování v předsoudní a soudní fázi řízení, a proto by dokazování mělo být vymezeno především na neodkladné a neopakovatelné úkony.²⁶²

Toto řízení nese znaky jak fáze prověřování, tak vyšetřování. Ve zkráceném přípravném řízení má policejní orgán stejná oprávnění jako ve fázi prověřování a ve stejném rozsahu též provádí důkazy. Pouze v případech, kdy je vyslýchán podezřelý, se postupuje jako při výsledku obviněného, to znamená jako ve fázi vyšetřování.²⁶³ Co se týče odborných otázek, tak ty budou zpravidla řešeny odbornými vyjádřeními, jelikož užití znaleckých posudků lze považovat, vzhledem k časové náročnosti jejich přípravy a zpracování, za nevhodné, a tedy v tomto typu řízení jen stěží využitelné.

K přípravnému řízení je třeba ještě dodat, že „*těžiště dokazování bylo přeneseno do hlavního líčení. Účelem přípravného řízení není provádět podrobné dokazování, jeho účelem je především důkazy vyhledat, případně provést pro účely*

²⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Přípravné řízení trestní*. 2. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy příručky pro právní praxi. 185-196 s. ISBN 80-7179-741-3.

²⁶¹ ŠÁMAL, Pavel. *Přípravné řízení trestní*. 2. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy příručky pro právní praxi. 196-204 s. ISBN 80-7179-741-3.

²⁶² MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 2. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy právnické učebnice. 632 s. ISBN 80-7179-678-6.

²⁶³ FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 304 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

*rozhodnutí státního zástupce, zda podá obžalobu, případně učiní jiné meritorní rozhodnutí. Z hlediska ústavní stížnosti je podstatné, že obviněný se může proti nesprávnostem postupu orgánů činných v přípravném řízení bránit i před soudem tím, že namítne nezákonnost, a tudíž neúčinnost důkazů, které byly v přípravném řízení opatřeny, a to včetně nedostatků spočívajících v porušení jeho práva na obhajobu. Ústavní soud mj. s odkazem na článek 4 Ústavy České republiky opakovaně zdůraznil, že ochrana základních práv je primárně úkolem soudu, jenž vede původní řízení, zatímco řízení o ústavní stížnosti má subsidiární charakter.*²⁶⁴

7.4 Dokazování při předběžném projednání obžaloby

Jedná se o samostatné, fakultativní (nejedná se o stadium obligatorní, jelikož se provádí pouze v případech, kdy to nařídí předseda senátu po přezkoumání obsahu spisu a obžaloby) stadium trestního procesu, ve kterém soud přezkoumává, zda výsledky přípravného řízení poskytují spolehlivý podklad pro další soudní řízení, a zda toto přípravné řízení proběhlo v souladu se zákonem. Především by měl být brán zřetel na to, zda byly v přípravném řízení dodrženy zejména základní zásady uvedené v ust. § 2 TrŘ. vztahující se k přípravnému řízení. Předběžné projednání obžaloby následuje po podání obžaloby nebo pokud došlo ke sjednání dohody o vině a trestu a státní zástupce podal návrh ke schválení takové dohody soudem. Okamžikem podání obžaloby tedy trestní věc přechází na soud a veškeré rozhodování související s trestním řízením následně náleží soudu. To až na výjimku oprávnění státního zástupce vzít obžalobu zpět dle zák. ust. § 182 TrŘ.²⁶⁵

V tomto stadiu trestního procesu se důkazy provádějí k posouzení otázky, zda je obžaloba skutečně důvodná. To znamená dokazuje se, zda výsledky přípravného řízení skutečně odůvodňují podání obžaloby, resp. projednání věci před soudem v hlavním líčení. Pokud provedené dokazování takového rozhodnutí dostatečně neodůvodňuje, je na místě rozhodnout způsobem jiným.²⁶⁶

²⁶⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 27. 11. 2013, sp.zn. III. ÚS 4244/12.

²⁶⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 553 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

²⁶⁶ FENYK, Jaroslav, Tomáš GŘIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 304 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

7. 5 Dokazování v hlavním líčení

Především proto, že těžiště dokazování se nachází právě v hlavním líčení je nepochybně vhodné, aby mu v kontextu rozsahu předchozích rozborů byla věnována největší pozornost.

Již několikrát zmiňovanou novelou č. 265/2001 Sb. bylo těžiště dokazování přeneseno z přípravného řízení do hlavního líčení. To je proto bezesporu nejvýznamnějším stádiem trestního procesu, ve kterém je rozhodováno o vině a trestu, a také v něm dochází k naplnění účelu trestního řízení. Počíná běžet okamžikem nařízení hlavního líčení a končí samotným rozhodnutím soudu ve věci samé. Rozdíl od předchozích stádií trestního procesu je v tom, že v rámci hlavního líčení dochází především k provádění a následnému hodnocení získaných důkazů, které byly vyhledány a zajištěny v přípravném řízení.

V souladu se zásadou obžalovací, která je vyjádřena v zák. ust. § 2 odst. 8 TrŘ., je hlavní líčení možné konat pouze za předpokladu, že byla podaná obžaloba, příp. návrh na potrestání či návrh na schválení dohody o prohlášení viny a přijetí trestu. Tento návrh podává státní zástupce, přičemž ten s nimi disponuje až do zahájení hlavního líčení. Touto zásadou je rovněž ovládán průběh hlavního líčení. Procesní funkce jsou zde rozděleny mezi obžalobu a obhajobu, nebo například stranu poškozenou. Právě tím je hlavnímu líčení dán kontradiktorní charakter. V hlavním líčení na jedné straně stojí obžaloba a na straně druhé obhajoba, tyto procesní strany si jsou, nebo by si alespoň měly být v souladu s požadavkem plynoucím ze čl. 37 odst. 3 Listiny, rovny. To znamená, že v hlavním líčení státní zástupce již není pánem sporu, nýbrž procesní stranou.²⁶⁷ Avšak lze tvrdit, že dle aktuální právní úpravy hlavního líčení je postavení obhajoby a obžaloby do jisté míry disproporční.²⁶⁸ Soud totiž vychází ze žalobního návrhu státního zástupce, vychází primárně z návrhu pouze jedné ze stran, přičemž obhajoba, jenž by nepochybně měla mít v této fázi trestního řízení rovné postavení, právo na takto relevantní úkon, který by ale korespondoval s obžalobou, v trestním procesu nemá.²⁶⁹ V budoucnu by zákon jistě měl regulovat postavení stran v hlavním líčení

²⁶⁷ CHMELÍK, Jan. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). 336 s. ISBN 978-80-7380-488-6.

²⁶⁸ Vlk, V. a TRUNEČEK, J. *Iluze kontradiktorního procesu trestního a co s ní?* Bulletin-advokacie, 2012. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/ceske-trestni-rizene-sporne-prozatim-iluze?browser=mobi>.

²⁶⁹ SOKOL, Tomáš. Kontradiktornost soudní fáze trestního řízení. *Právní rádce*, 2003, roč. 11, č. 10. s. 59–60.

tím způsobem, aby též obhajoba takovou možnost měla. Taková úprava by pak byla více v souladu s požadavkem kontradiktornosti trestního řízení a rovnosti stran.

Někteří procesualisté si kladou otázku, proč obžaloba neobsahuje návrh trestu, tím spíše když tomu nebrání žádný právní předpis. Obecné soudy argumentují tím, že těžištěm dokazování je hlavní líčení, a proto není zcela na místě, aby obžaloba obsahovala návrh trestu. V takovém případě je třeba si ale položit otázku, jak je možné ve věci meritorně rozhodnout bez konání hlavního líčení či uzavřít dohodu o vině a trestu. Neobstojí ani argument zákonné úpravy obsahu obžaloby, jelikož to, co státní zástupce běžně uvádí v obžalobě je taktéž uvedeno v pokynu obecné povahy Nejvyššího státního zastupitelství č. 8/2009 o trestním řízení, kdy v tomto pokynu není zmínka například o uložení ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranného opatření nebo zabránění věci atd., přitom tyto návrhy ale můžeme běžně v žalobním návrhu nalézt.²⁷⁰

V případě, kdy by již obžaloba obsahovala návrh trestu, věděl by obviněný ale také soud, jakým způsobem si státní zástupce představuje, že bude věc řešena. Tím by se celé trestní řízení nepochybně stalo více kontradiktorním a došlo by tak k posílení práva na spravedlivý proces obviněného, resp. obžalovaného. Totiž v situaci, kdy by obžalovaný věděl již dříve jaký trest je v jeho případě zvažován, mohl by se tak na hlavní líčení lépe připravit v tomto smyslu a obhajobu dané situaci vhodně přizpůsobit.²⁷¹

Především v hlavním líčení se v největší míře uplatňují zásady trestního procesu vymezené v ustanovení § 2 TrŘ. Jak již bylo řečeno hlavní líčení je jádrem trestního řízení, avšak předchozí stádia nelze opomíjet. I když jsou tato pouze jakousi přípravou na soudní proces, tak nepochybně hlavní líčení významně ovlivňují. Už jen proto, že pouze na základě obžaloby či návrhu na potrestání lze hlavní líčení konat.²⁷² A právě prostřednictvím hlavního líčení dochází k naplňování účelu trestního řízení, kterým je náležité zjištění trestných činů a

²⁷⁰ VANTUCH, Pavel. *K možností obhajoby obviněného po podání obžaloby*. Bulletin-advokacie, 2014. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-moznostem-obhajoby-obvineneho-po-podani-obzaloby?browser=mobi>.

²⁷¹ VANTUCH, Pavel. *K možností obhajoby obviněného po podání obžaloby*. Bulletin-advokacie, 2014. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-moznostem-obhajoby-obvineneho-po-podani-obzaloby?browser=mobi>.

²⁷² ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČHTA. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). 577 s. ISBN 978-80-7400-496-4.

spravedlivé potrestání pachatelů těchto činů.²⁷³ Dle zák. ust. § 1 TrŘ. věta druhá, „řízení před soudem přitom musí působit k upevnování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.“²⁷⁴

7.5.1 Výslech obžalovaného

Pořadí provádění důkazů v hlavním líčení není zákonem stanoveno s výjimkou výslechu obžalovaného, neboť ten musí následovat vždy po přednesení obžaloby. Důvodem toho je, aby se obžalovaný mohl bezprostředně vyjádřit k přednesené obžalobě a byly tak splněny požadavky kontradiktornosti řízení. Pokud by byl vydán také návrh na náhradu škody, vydání bezdůvodného obohacení, nebo náhradu nemajetkové újmy, má obžalovaný možnost vyjádřit se též k takovému návrhu. Zákon upravuje pořadí výslechu v případech, kdy se koná společné řízení pro fyzickou i právnickou osobu. V těchto případech se vždy vyslechne jako první fyzická osoba (§ 37 odst. 1 TOPO).²⁷⁵

Pokud je obžalovaných více, může soud, v rámci zajištění výslechu některého z nich, tento výslech provést v nepřítomnosti ostatních obžalovaných, nicméně ti musí být s obsahem takto poskytnuté výpovědi vždy seznámeni. Obžalovaný musí být před začátkem výslechu řádně poučen o svých právech a nikdy nesmí být zbaven svého práva odepřít výpověď. Též nelze v žádném případě obžalovaného nutit k poskytnutí výpovědi. Je také zakázáno jednání, kterým by obžalovaný opatroval důkazy proti sobě, což je v souladu se zásadou „*nemo tenetur*“, tedy v souladu se zákazem sebeobviňování.²⁷⁶ Důkaz takto získaný, to znamená získaný hrozbou či jiným nezákonným donucením, je naprosto neúčinný a v žádném případě nelze připustit jeho užití.²⁷⁷ Práva plynoucí z této zásady pramení v zákazu mučení nebo jiného nelidského nebo ponižujícího zacházení (čl. 7 odst. 2 Listiny), jakožto prostředku pro získávání doznání či důkazů.

²⁷³ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČTA. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). 578 s. ISBN 978-80-7400-496-4.

²⁷⁴ Zákon číslo 141/1961 Sb. *o trestním řízení soudním (trestní řád)*.

²⁷⁵ ŠÁMAL, DĚDIC, GRIVNA, PÚRY, ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckova edice komentované zákony. 679 s. ISBN 978-80-7400-116-1.

²⁷⁶ NEJEDLÝ, J. *Zákonnost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, 48 s.

²⁷⁷ Herczeg, J. *Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení*. Bulletin advokacie, 2010, č. 1-2, s. 38 a násl. ISBN 978-80-7400-388-2.

Nepochybně důležitým právem při provádění dokazování za pomoci výslechu obviněného, potažmo obžalovaného je jeho možnost vypovídat před soudem nepravdu. Jakkoli je takové jednání neetické, jedná se též nesporně o jeho právo, které nemá trestněprávně relevantní následky. To by neplatilo v případech, kdy by lživá výpověď zakládala trestný čin krivého obvinění.²⁷⁸

Výslech samotný započne tím, že se obžalovanému poskytne prostor podrobně se k věci vyjádřit a až následně po tomto vyjádření mohou být kladeny otázky. Soud, resp. soudce je garantem zákonnosti prováděných úkonů, to znamená musí dbát též na to, jaké otázky jsou pokládány a jakým způsobem. „*Dbá především na to, aby byly dodrženy procesní podmínky při provádění tohoto úkonu orgánem činným v trestním řízení, zejména pokud jde o poučení obviněného, dobu trvání výslechu, způsob provádění výslechu, zvláště způsob kladení otázek, když nepřijatelné jsou otázky sugestivní a kapciózní, řešení námitek obviněného proti způsobu vedení výslechu, protokolaci apod.*“²⁷⁹ Obviněný potažmo obžalovaný při své výpovědi může nahlížet do písemných poznámek, avšak vzhledem k tomu, že výpověď je úkonem procesním, tak je vyloučeno, aby byla výpověď předložena soudu jako předem připravený, psaný text.²⁸⁰

V případech, kdy je vyslýchán mladistvý je v souladu se zák. ust. § 41 odst. 1 ZSM nutno postupovat s ohledem na jeho osobnost, věk, rozumovou a mravní vyspělost tak, aby se soud vyvaroval narušení jeho psychické a sociální rovnováhy a byl tak v co nejmenší míře ohrožen jeho další vývoj.²⁸¹ V oblasti boje proti kriminalitě mládeže je nutno dbát, „*aby se trestněprávní normy o stíhání mladistvých využívaly a uplatňovaly správně. Především je třeba při projednávání věcí mladistvých přihlížet k zvláštní péči, kterou společnost věnuje mládeži. Nutno přitom vycházet ze specifických rysů mladistvých pachatelů a jimi spáchaných trestných činů a přečinů a neztrácet ze zřetele, že u mladistvého se zvláště výrazně uplatňuje zásada pomocné úlohy trestní represe.*“²⁸²

²⁷⁸ Mandák, V. *Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek*. Bulletin advokacie, 2013, č. 10, s. 26 a násl. ISBN 978-80-87576-44-1.

²⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 4. 2014, sp.zn. 6 Tdo 392/2014.

²⁸⁰ Mandák, V. *Pojetí výpovědi obviněného v našem trestním řádu*. Trestněprávní revue, 2002, č. 5, s. 156. ISSN 1213-5313.

²⁸¹ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 115 a násl. s. ISBN 978-80-7478-849-9.

²⁸² Zhodnocení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 8. 12. 1981. sp.zn. Plsř 3/81, Rt 16/1982.

Zpravidla další v pořadí po výslechu obžalovaného, nebo obžalovaných bude proveden výslech poškozeného, který je současně svědkem. Toto pořadí by mělo být dodržováno z toho důvodu, aby svědek, resp. poškozený nebyl ovlivněn ostatními prováděnými důkazy.²⁸³

7.5.2 Výslech svědka

Po výslechu obžalovaného či obžalovaných zpravidla následuje výslech svědka. Svědek, kterého soud ve věci ještě nevyslychal nesmí být při výslechu obžalovaného, ale ani jiných svědků, přítomen. Ve většině případů se hlavní líčení koná se značným časovým odstupem od výslechů provedených v přípravném řízení, proto je třeba, aby svědek před soudem vypovídal co nejvíce objektivně bez ovlivnění průběhem hlavního líčení, a to jak procesem samotným, tak například osobou obžalovaného. V případech, kdy je vyslychán svědek u kterého existují důvodné obavy, že jeho výpověď by v přítomnosti obžalovaného nebyla objektivní, protože by například jemu či osobám blízkým hrozilo nebezpečí, může předseda senátu přistoupit k výslechu svědka bez přítomnosti obžalovaného. To znamená, že předseda senátu obžalovaného vykáže z jednací síně. V kauzách, kde je vyslychán tzv. utajovaný svědek, se výslech provádí odděleně za užití technických prostředků. V takových případech musí soud zvláště pečlivě ověřovat věrohodnost takového svědka.²⁸⁴

Pokud je vyslychaná osoba mladší osmnácti let, je třeba postupovat podle zák. ust. § 102 odst. 2 TrŘ. a tohoto svědka vyslechnout znovu pouze v nezbytných případech. V řízení před soudem je pak na základě rozhodnutí soudu možné tento důkaz provést přečtením protokolu či přehráním obrazového a zvukového záznamu, který byl pořízen v předchozím stádiu trestního řízení prostřednictvím videokonferenčního zařízení. Výslech mladistvých svědků a ožívování jejich paměti, by mělo být prováděno zvláště šetrně, tak aby tento úkon již nemusel být opakován. Důvodem je především to, aby nedocházelo k nepříznivému ovlivňování duševního a mravního vývoje těchto osob. Při výslechu musí být přítomni orgán sociálně právní ochrany dětí či rodiče, nebo jiné osoby se zkušeností v oblasti výchovy mládeže. Díky přijetí zákona o obětech trestných činů byl do zák. ust. § 102 TrŘ. inkorporován nový odstavec jenž stanoví, že osobám mladším osmnácti

²⁸³ Šámal, P., Hrachovec, P., Sovák, Z., Púry, F. *Trestní řízení před soudem prvního stupně. 1. vydání.* Praha, C. H. Beck 1996, 298 s. ISBN 80-7179-049-4

²⁸⁴ FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I. a POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou.* Praha: Linde, 2010. 622 s. ISBN 978-80-7201-802-4.

let je možné klást otázky pouze prostřednictvím OČTŘ. Tím zákonodárce poskytuje vyslychaným osobám ochranu před nepatřičnými otázkami a nátlakem ze strany obhajoby a osob proti kterým se vede trestní řízení.²⁸⁵ Výslech svědků mladších osmnácti let je možné opakovat pouze v nezbytných případech. Nejčastěji se takový úkon použije ještě v přípravném řízení jako neodkladný a neopakovatelný úkon a po zahájení trestního stíhání se výpověď takového svědka pouze přečte, nebo bude přehrán obrazový či zvukový záznam z výslechu této osoby. To ale, dle zák. ust. § 211 TrŘ., lze pouze za předpokladu, že k tomu dá souhlas státní zástupce i obžalovaný.²⁸⁶

U výše zmíněných případů se jedná o tzv. výjimky z kontradiktornosti. V trestním řízení je nepochybně třeba hájit také zájmy osob na něm zúčastněných, zejména poškozených a svědků, avšak je otázkou, do jaké míry lze takto oslabovat právo obhajoby. K právu obviněného, resp. obžalovaného přezkoumat kontradiktorním způsobem veškeré zásadní důkazy proti sobě, Ústavní soud uvedl, že „ustanovení článku 6 odst. 1 a 3 písm. d) v zásadě nařizují poskytnout obviněnému přiměřenou a dostatečnou možnost zpochybnit svědectví a vyslechnout osobu, která je učinila, a to během její výpovědi nebo později. K omezení práv obhajoby způsobem, který se neslučuje s článkem 6, dochází zejména tehdy, pokud se odsouzení zakládá výlučně nebo v rozhodující míře na výpovědích svědka, kterého obžalovaný ve fázi vyšetřování ani při jednání před soudem neměl možnost vyslechnout či dát vyslechnout.“²⁸⁷ K tomu nutno dodat, že i ESLP již vícekrát judikoval v tom smyslu, že pouze přečtená výpověď svědka, kterého obžalovaný neměl možnost vyslechnout kontradiktorně, nelze považovat za rozhodující důkaz o vině.²⁸⁸

Obecně platí, že aby byl výslech svědka v souladu s uvedenými ustanoveními, musí se uskutečnit ve veřejném soudním jednání, za přítomnosti obžalovaného. To znamená, že v řízení před soudem, kdy tento soud rozhoduje o oprávněnosti obvinění, musí mít možnost hodnotit věrohodnost svědka na základě jeho přímého pozorování, chování a reakcí. Ustanovení formulující kontradiktornost řízení lze

²⁸⁵ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 115 až 118 s. ISBN 978-80-7478-849-9.

²⁸⁶ Fryšták, M. *Procesní postavení svědka (poškozeného) a jeho výslech v přípravném řízení*. Trestněprávní revue č. 10/2014. s. 225.

²⁸⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2. 7. 2008, SbNU 122/50, sp.zn. Pl. ÚS 1/07.

²⁸⁸ Fryšták, M. *Procesní postavení svědka (poškozeného) a jeho výslech v přípravném řízení*. Trestněprávní revue č. 10/2014. s. 225.

tedy interpretovat tak, že v každém případě je naprosto nezbytné umožnit obviněnému či jeho obhájci v některém stádiu trestního procesu pokládat svědkovi otázky.²⁸⁹

Obžalovanému musí být dána adekvátní a náležitá příležitost, aby zpochybnil výpověď svědka proti sobě a kladl mu otázky, a to buď v okamžiku jeho výpovědi, nebo i v pozdějším stadiu. Pokud tedy soud přistoupí ke čtení výpovědi a tím pádem oslabí práva obhajoby, je třeba aby byl tento postup kompenzován. Vzhledem k tomu, že „*nezískává takto opatřený důkaz povahu důkazu, který mohla obhajoba obvyklými způsoby prověřit, a právě proto nemůže obstát ve funkci stěžejního důkazu viny.*“²⁹⁰ Je třeba vždy pečlivě přihlížet k jednotlivým specifikám každého případu. K problematice kontradiktornosti v trestním řízení lze jako příklad ještě uvést rozhodnutí ESLP, jenž judikoval ve věci S.N. vs. Švédsko. V této věci byla výpověď pohlavně zneužitého dítěte pouze přehrána prostřednictvím audiovizuálního záznamu s tím, že obhajoba se ani výslechu v přípravném řízení nezúčastnila. Tedy svědek nebyl před soudem osobně vyslechnut a obhajoba neměla možnost mu v hlavním líčení klást otázky. Přesto se ESLP vzhledem ke konkrétním okolnostem případu rozhodl v tomto smyslu, že poskytnutou výpověď je třeba považovat za usvědčující důkaz. Důležitým faktorem v tomto případě bylo, že obhajoba měla možnost se v přípravném řízení výslechu zúčastnit a dále v řízení před soudem se k této výpovědi vyjádřit a jakkoliv ji zpochybnit. Nutno ještě zdůraznit, že i dle ustálené judikatury ESLP a Ústavního soudu ČR, je třeba takový úkon provést po důkladné přípravě na co nejvyšší možné úrovni co do jeho postupu i obsahu.²⁹¹

Pokud nastane situace, že se řádně předvolaný svědek nedostaví, nebo jeho osobní přítomnost soud nepovažuje za nezbytnou, je dle § 211 odst. 1 TrŘ. možné, za souhlasu státního zástupce i obžalovaného, pouze přečíst protokol z výpovědi tohoto svědka. Přitom tento souhlas obžalovaného musí být dán osobně, tedy jej nelze nahradit vyslovením souhlasu obhájce, a to s přihlédnutím k tomu, že samotná povaha tohoto úkonu takový postup vylučuje.²⁹² Dále je dle ustanovení § 211 odst.

²⁸⁹ Fryšták, M. *Procesní postavení svědka (poškozeného) a jeho výslech v přípravném řízení.* Trestněprávní revue č. 10/2014. s. 225.

²⁹⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 12. 2007, SbNU 225/47, sp.zn I. ÚS 375/06.

²⁹¹ srov. rozsudek ve věci S. N. proti Švédsku ze dne 2. 7. 2002. Dostupný v databázi ESLP [online]. [cit.08.11.2014]. Dostupnéz: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60564>.

²⁹² Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 4. 1997, sp. zn. 1 To 5/97.

2 TrŘ. možno pouze přečíst protokol o výpovědi svědka, který zemřel, je nedosažitelný či nezvěstný, nebo mu jeho zdravotní stav neumožňuje účast řízení před soudem. Čtení protokolu je možné také v případech, kdy byla výpověď pořizena jako neodkladný či neopakovatelný úkon podle ustanovení § 158a TrŘ. Zákonné ustanovení § 211 odst. 2 TrŘ. poskytuje taxativní výčet důvodů bránících výsledku svědka před soudem. Toto ustanovení ale „nelze interpretovat extenzivně; takový postup porušuje právo obviněného na fair proces.“²⁹³ Přitom předtím, než soud přistoupí ke čtení protokolu, měl by reálně vyvinout aktivní úsilí k znovu-provedení daného úkonu. Teprve až v případě, že toto úsilí soudu bylo marné nebo úkon z povahy věci nelze opakovat, lze za splnění dalších zákonných podmínek připustit odsouzení obžalovaného založené značnou měrou na důkazu, jehož provedení se obhajoba nezúčastnila, nebo nemohla zúčastnit.²⁹⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že jako jedna ze zákonných podmínek užití čtení protokolu o výpovědi svědka podle zák. ust. § 211 odst. 3 TrŘ. je skutečnost, že obviněný, resp. obžalovaný měli možnost se tohoto výsledku zúčastnit. Přitom tato podmínka je splněna i za předpokladu, že se obviněný ani jeho obhájce výsledku nezúčastní a z výsledku se omluví, aniž by požádali o jeho odložení. To lze ovšem pouze ze předpokladu, že byl obviněný řádně vyzván vyšetřovatelem a dotázán, zda nechce být dle ustanovení § 164 odst. 4 TrŘ. úkonu přítomen. K tomuto ustanovení poskytl výklad již v minulosti Ústavní soud. Ten zastává rozšířený výklad a dle něj je uvedené ustanovení nutno vyložit tak, že aby nedocházelo ke krácení práva na obhajobu obviněného v případech, kdy byl obviněnému postoupen obhájce ex offa, který nevyužil možnosti účastnit se výsledku svědka, je vyšetřovatel následně povinen poskytnout tuto možnost obviněnému. „Ústavní soud touto širší interpretací obou zákonných ustanovení jde nad rámec jejich dosavadního výkladu. Činí tak s vědomím, že když v důsledku postupu obhájce ex offa dojde k určitému zkrácení práva na obhajobu obviněného, musí uvedená ústavně zaručená práva chránit sám Ústavní soud, jak mu to ukládá čl. 83 Ústavy.“²⁹⁵

Pokud je přistoupeno ke čtení protokolu o výsledku svědka, tak tento výsledek v přípravném řízení musí být vždy proveden způsobem odpovídajícím ustanovení zákona, resp. trestního řádu. Tedy osoba musí být poučena a

²⁹³ Usnesení nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 11. 2012, sp.zn. 6 Tdo 1096/2012.

²⁹⁴ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 2. 2015, SbNU 43/76, sp.zn. I ÚS 2852/14.

²⁹⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 8. 2001, SbNU 121/23, sp.zn. IV. ÚS 282/2000.

vyslechnuta dle příslušného procesního postavení.²⁹⁶ Rovněž lze číst úřední záznamy o podání vysvětlení osob, a to opět pouze se souhlasem státního zástupce a obžalovaného. Čtení těchto záznamů bylo umožněna novelou TrŘ. z roku č. 459/2011 Sb., která novelizovala obsah ustanovení § 211 odst. 6 a7 TrŘ. Dle důvodové zprávy k této novelizaci jsou práva obžalovaného nadále zajištěna tím, že čtení úředních záznamů je možné provádět pouze s jeho souhlasem, to tedy znamená v případech, kdy k těmto záznamům nemá výhrad. Z toho je patrné, že v hlavním líčení může být i úřední záznam použit jako důkaz s tím, že ale by neměl mít rozhodující význam pro vynesení odsuzujícího rozsudku. To také v návaznosti na čl. 6 odst. 3 Úmluvy o ochraně základních lidských práv vyplývá z ustálené judikatury ESLP.²⁹⁷

Čtení protokolu je třeba odlišit o tzv. předestření výpovědi dle § 212 TrŘ. Při čtení protokolu se jedná o reprodukci určitých částí předcházejícího protokolu, jenž má význam pro vyjasnění rozporů ve výpovědích jak svědků, tak obžalovaných. Předestřená výpověď sama o sobě a ani v případě spojení s jinými důkazy nemůže být považována za rozhodující a stěžejní důkaz pro odsuzující výrok. V důvodové zprávě, vztahující se k ustanovení trestního řádu upravující předestření protokolu o svědecké výpovědi se uvádí,²⁹⁸ že „*předestření bude spočívat v reprodukci dotčených částí předchozího protokolu pořádaného v přípravném řízení bez přítomnosti obhájce se žádostí o vysvětlení rozporů s novou v hlavním líčení složenou výpovědí a samo o sobě bude sloužit pouze k tomu, aby svědek vysvětlil rozpory mezi svou výpovědí v přípravném řízení a v řízení před soudem a aby si soud na základě toho mohl učinit závěr o věrohodnosti výpovědi takového svědka, složené v hlavním líčení. Na rozdíl od přečteného protokolu o výpovědi svědka, který je plnohodnotným důkazem, z kterého může soud vycházet při závěru o vině obžalovaného, pouze předestřený protokol o svědecké výpovědi nemůže sloužit sám o sobě ani ve spojení s jinými ve věci provedenými důkazy jako podklad výroku o vině obžalovaného*“²⁹⁹, neboť může být proveden bez přítomnosti obhájce, v důsledku čehož neměla obhajoba možnost klást takovému svědkovi

²⁹⁶ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 2648 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

²⁹⁷ Sdělení číslo 209/1992 Sb. *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a protokolů na tuto úmluvu navazujících.*

²⁹⁸ Nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 5. 4. 2005, SbNU 73/37, sp.zn. Pl ÚS 44/03.

²⁹⁹ Důvodová zpráva (volební období 1998-2002) -785/0. *Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 o trestním řízení soudním (trestní řád)*

otázky a vznášet proti průběhu výslechu, protokolaci a nakonec i výpovědi svědka námitky.³⁰⁰

Nelze tedy pouze předestřít úřední záznamy o podaných vysvětleních a dalších úkonech. Jako příklad lze uvést situace, kdy se jednalo o neodkladný nebo neopakovatelný úkon, prováděný před sdělením obvinění. Šlo o správnost a zákonnost, kterou garantuje přítomnost soudce, dále o výslech nezletilých svědků, nebo o případy, kdy svědek vypovídal pod nátlakem, nebo byl podplacen, anebo byl-li obsah výpovědi očividně manipulován průběhem výslechu v hlavním líčení.³⁰¹ Tento postup v žádném případě nelze obcházet prováděním výslechu policistů jakožto svědků. Obžalovaný musí být po provedení všech důkazů vyzván, zda se chce k nim chce vyjádřit s tím, že jeho vyjádření je třeba v souladu se zákonem zaprotokolovat.³⁰² Lze uzavřít, že zák. ust. § 212 TrŘ. o předestření výpovědi nebrání vydání spravedlivého rozhodnutí, ale při jeho aplikaci bude třeba postupovat nanejvýš procesně správně a ústavně konformně, tzn. citlivě a odpovědně ve vztahu k nadřazeným ústavním principům a souvisejícím elementárním zásadám trestního procesu.³⁰³

7.5.3 Provádění znaleckých posudků

Je-li v trestním řízení potřeba k objasnění určitých skutečností odborných znalostí, může si OČTŘ vyžádat odborné vyjádření. V některých případech však pro složitost určité věci nelze takový postup pokládat za dostačující, a proto se opatřením přibere v souvislosti s řízením před soudem znalec.

Není pak výjimkou, že se v rámci dokazování v trestním řízení předloží několik znaleckých posudků. Ty se pak ale mohou dostat do kolize, resp. si vzájemně konkurují a jsou svým obsahem, nebo jeho dílčími závěry či výjimečně celými závěry, ve vzájemném rozporu. Trestní řád vcelku jasně stanoví, jak lze v trestním řízení nakládat s rozporuplnými znaleckými posudky. Pokud si tedy soud vybere jeden z vzájemně si konkurujících znaleckých posudků a opře o ně své skutkové závěry, musí přesně a detailně popsat, jak se s těmito rozpory vypořádal. Měl-li soud k dispozici dva rozdílné znalecké posudky, týkající se stejné otázky,

³⁰⁰ srov. Důvodová zpráva (volební období 1998-2002) -785/0. *Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 o trestním řízení soudním (trestní řád).*

³⁰¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017. 892 a násl. s. ISBN 978-80-7502-230-1.

³⁰² ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČHTA. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). 597 s. ISBN 978-80-7400-496-4.

³⁰³ Nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 5. 4. 2005, SbNU 73/37, sp.zn. Pl ÚS 44/03.

musí je zhodnotit v tom smyslu, který z nich a z jakých důvodů vzal jako podklad pro své rozhodnutí a proč se neřídil závěry druhého znaleckého posudku.³⁰⁴ V případě rozporu mezi znaleckými posudky lze rozhodnout o přezkoumání závěrů těchto posudků dalším znalcem, příp. znaleckým ústavem. To pouze v těch případech, kdy soud sám není schopen tento rozpor v procesu hlavního líčení odstranit.³⁰⁵ Z toho vyplývá, že zadání vypracování revizního znaleckého posudku je vždy na úvaze soudu, kdy určujícím faktorem pro tento postup bude výsledek slyšení dotčených znalců. Otázka, zda se jejich výslechem podařilo či nikoliv jednotlivé rozpory v jejich posudcích odstranit bude zodpovězena ovšem soudem.³⁰⁶ V případě že i po slyšení znalců rozpory přetrvávají, nemůže si o nich soud libovolně vytvořit závěr a takové znalecké posudky nemohou být podkladem pro spravedlivé rozhodnutí. *„Vyvstanou-li pochybnosti o věcné správnosti znaleckého posudku, je orgán činný v trestním řízení povinen, v souladu se zásadou ofiiciality a zásadou vyhledávací (§ 2 odst. 4, 5 tr. ř.), pokusit se odstranit vzniklé pochybnosti obstaráním dalších důkazů. V případě závažných skutkových rozporů a pochybností o správnosti znaleckého posudku, které se nepodaří odstranit, musí soud postupovat podle pravidla in dubio pro reo a rozhodnout ve prospěch obviněného.“*³⁰⁷

Přestože znalecký posudek je nepochybně významným druhem důkazního prostředku a v procesu dokazování v trestním řízení mu přísluší důležité místo, nelze opomíjet, že ze stěžejních zásad dokazování v novodobém trestním procesu vyplývá jasný a zřetelný požadavek kritického hodnocení naprosto všech důkazů, tedy včetně znaleckého posudku. Stejně tak, jak pečlivě jsou hodnoceny ostatní důkazy je třeba hodnotit i znalecké závěry. Přestože ani ony nepožívají žádné větší důkazní síly na úkor ostatních důkazních prostředků. Musí být v každém případě podrobeny přezkoumání věcné správnosti a souladu s příslušnou právní úpravou. Hodnotit je třeba nejen výsledek znaleckého posudku, ale také celý jeho proces utváření, včetně přípravy znaleckého zkoumání, správnost a věrohodnost teoretických východisek, jimiž znalec odůvodnil své závěry. Též se hodnotí spolehlivost metod znalcem použitých a způsob vyvozování závěrů znalce. Přitom

³⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu v Bratislavě ze dne 21. 11. 1982, Rc 45/1984 Sb., sp.zn. 4 Cz 13/82.

³⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 6. 2015, sp.zn. 23 Cdo 1141/2015.

³⁰⁶ LUX, J. *K otázkám dokazování znaleckými posudky*. epravo.cz, 2015. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-otazkam-dokazovani-znaleckymi-posudky-97650.html>

³⁰⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2007, SbNU 73/45. sp.zn. III.ÚS 299/06.

metodologie znaleckého zkoumání vyžaduje, aby nejen OČTŘ, resp. soud, ale též sám znalec kriticky hodnotil celistvost a bezchybnost podkladových materiálů, jež znalec podrobil svému zkoumání. Znalec není oprávněn některé z předložených podkladů vyloučit jen proto, že by nezapadaly do verze událostí jím vytyčené. Soud by pak nikdy neměl ponechávat bez povšimnutí věcnou správnost znaleckého posudku a neměl by tedy pouze slepě důvěřovat závěrům znalce. Takový postup by ve svém důsledku znamenal popření zásady volného hodnocení důkazů soudem. To by znamenalo privilegovat znalecký posudek mezi ostatními důkazními prostředky a přenášet odpovědnost za skutkovou správnost soudního rozhodování na znalce. Takový postup ale bezpochyby nelze nejen z trestněprávních, ale i ústavněprávních hledisek v žádném případě akceptovat.³⁰⁸

Účast znalce u hlavního líčení je zajišťována formou předvolání. Jeho přítomnost může být zajišťována některými procesními instituty trestního práva, např. pořádkovou pokutou podle § 106 k § 66 TrŘ., nikoliv však předvedením. Znalec musí být poučen o významu znaleckého posudku. Příprava posudku pak spočívá zejména v seznámení se znalce s úkolem a materiálem nezbytným pro vyhotovení posudku. Tento úkol znalce je pak třeba důsledně vymezit, tak aby byl zaměřen pouze na objasňování skutečností, ke kterým je třeba odborných znalostí. Ve většině případů se úkoly znalce vymezí za pomoci otázek. Ty jsou uvedeny v opatření, kterým se znalec přibírá, a které se právě týkají skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí a následného posouzení.³⁰⁹

Znalci nepřísluší posuzovat ty otázky, které náleží do kompetence OČTŘ, jsou to především právní otázky (§ 107 odst. 1 TrŘ.). Tuto skutečnost je třeba brát v potaz již při jejich zadávání znalci. V momentě, kdy se znalec seznámí se všemi okolnostmi a materiály nezbytnými pro vytvoření posudku, přistoupí k samotnému vypracování. Tuto činnost je povinen vykonávat osobně, ale jestliže to vyžaduje povaha věci je oprávněn si k posuzování zvláštních dílčích otázek přibrat konzultanta. Za správnost znaleckého posudku však odpovídá stále pouze znalec, nikoliv tedy přibraný konzultant. Samotným posudkem pak rozumíme jeho úsudky a závěry, učiněné na podkladě odborných znalostí o objasňovaných skutečnostech.

Provádět pak právní hodnocení provedených důkazů, jak již bylo naznačeno, znalci zásadně nepřísluší. Smyslem ustanovení § 107 odst. 1 TrŘ. je, že

³⁰⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 7. 2001, SbNU 104/23, sp.zn. III. ÚS 77/01.

³⁰⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 434 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

znalec nemůže hodnotit důkaz v tom směru, jestli je důkaz věrohodný anebo zda skutečnost, které se znalecký posudek týká, byla tímto posudkem prokázána.³¹⁰

Samotné hodnocení znaleckých posudků je považováno za jednu z nejnáročnějších a nejzávažnějších fází dokazování vůbec. Lze se tedy ovšem oprávněně ptát, zda lze vůbec od soudců, ale též také od státních zástupců a policistů požadovat, aby součástí jejich kvalifikačního vybavení byly též odborné znalosti z jiných než právních disciplín. Dle názoru prof. Musila se lze domnívat, že takový požadavek je možné vznášet, byť s rozumným omezením. Nikdo nemůže samozřejmě chtít, aby soudce detailně a hluboce ovládal veškeré vědní obory, od chemie a biologie až po lékařství. To je zajisté nemožné. Je možné však požadovat, aby trestní soudce měl alespoň elementární znalosti těch disciplín, které se nejčastěji ve znalectví uplatňují, jako je kriminalistika, soudní lékařství, soudní psychiatrie, soudní psychologie a další forenzní disciplíny. Tento požadavek mimo jiné vznášel již před 120 lety nestor kriminalistické nauky Hans Gross. Nelze ale pochybovat o tom, že daný požadavek neztratil nic na své aktuálnosti. Spíše je možné konstatovat, že je tomu právě naopak.³¹¹

7.5.4 Věcné a listinné důkazy a jejich provedení

Za věcné důkazy v souladu s ustanovením § 112 TrŘ., jsou považovány ty předměty, které prokazují či vyvracejí dokazovanou skutečnost a jenž mohou být prostředkem k odhalení osoby pachatele zjištěného trestného činu. U těchto důkazů je třeba vždy zkoumat jejich neporušenost a pravost, jelikož mohou být podvrženy nebo padělány.

Pojem listiny v trestním řádu není definován, tudíž za důkaz listinnou lze považovat jakýkoliv předmět, na kterém je zachycen nebo uložen písemný projev. Například se, jak už bylo zmíněno, krom zachycení písemného projevu na papír může jednat také o zachycení na dřevo nebo kámen. Za listinné důkazy považujeme ty důkazy, které svým obsahem prokazují či vyvracejí určitou dokazovanou skutečnost a vztahující se přímo k objasňované trestné činnosti anebo k osobě obžalovaného. Listinné důkazy mohou být jak soukromého, tak veřejného charakteru, tzn. že povahu listinného důkazu má též například odborné vyjádření

³¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 436 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

³¹¹ MUSIL, Jan. *Hodnocení znaleckého posudku*. Kriminalistika 2010, č. 3. Dostupné též z: <https://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx>.

vyžádané OČTŘ. Mezi listinné důkazy řadíme především posudky a zprávy státních ale i jiných orgánů. Za listinný důkaz je také považován opis z evidence Rejstříku trestů, protokoly sepsané v trestním řízení, ale i takové důkazy, jenž v jiném řízení takový charakter nemají, příkladmo lze uvést znalecký posudek z jiné trestní kauzy či protokol o výpovědi, kterou obžalovaný učinil v jiném typu řízení.³¹²

Důkazy listinné se provádí v souladu s ustanovením § 213 TrŘ. tím, že se předloží stranám trestního procesu k nahlédnutí s tím, že soud je povinen tyto listiny přečíst navrhne-li to některá ze stran. Stejně jako listinné důkazy, tedy předložením stranám k nahlédnutí, se provádějí i důkazy věcné. V nezbytných případech je možné předložit věcné i listinné důkazy k nahlédnutí znalcům či svědkům.³¹³ Výčet důkazních prostředků podle § 89 odst. 2 TrŘ. je pouze demonstrativní a může být dále doplňován i některými dalšími výslovně nezmíněnými důkazními prostředky. To proto, že dle zákona za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci. což znamená, že nelze vyloučit žádný potencionální důkazní prostředek jen proto, že není uveden v zákoně.³¹⁴ Jako příklad lze uvést již v předchozích kapitolách zmiňované vyšetření biologického materiálu metodou DNA, zpráva o rodinných a sociálních poměrech, obsah obrazového záznamu z kamerového systému, provedení pachové zkoušky, obrazové, zvukové a jiné záznamy ze sledování osob atd.

K použití záznamu z telekomunikačního provozu je zapotřebí, aby k němu byl připojen protokol s uvedenými údaji o času, místě, způsobu a obsahu pořízeného záznamu, protokol též musí obsahovat přesné informace o orgánu, který konkrétní záznam pořídil. Pokud by protokol neobsahoval některou z uvedených náležitostí, tak je lze v hlavním líčení odstranit tím, že soud vyslechne ty osoby, které úkon prováděly. Obsahem těchto záznamů není celý přepis uskutečněné komunikace mezi osobami, ale pouze přepis těch údajů, které vypovídají o totožnosti osob, které hovor vedly, tedy o osobách volajících a volaných. Dále se v obsahu uvede čas komunikace a čísla volajících.³¹⁵ Předepsané údaje o uskutečněném telekomunikačním provozu však musí být zachyceny takovým

³¹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 444 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

³¹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 2682 a násl. s. ISBN 978-80-7400-465-0.

³¹⁴ Zákon číslo 141/1961 Sb. *o trestním řízení soudním (trestní řád)*.

³¹⁵ srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2007, sp.zn. 4 Tz 10/2007.

způsobem, jenž umožňuje následné provedení důkazu v řízení před soudem, tzn. buďto v listinné podobě či na elektronických médiích.³¹⁶

Rozhodujícím pro použití záznamu o telekomunikačním provozu jako důkazu v trestním procesu je, zda byly při pořízení splněny všechny zákonné předpoklady obsažené v zák. ust. § 88 TrŘ. K aplikaci ustanovení týkajících se záznamů telekomunikačního provozu je pak zvláště potřeba zdůraznit, že rozhodující je způsob a podmínky, za kterých lze záznam telekomunikačního provozu použít jako důkaz, což nelze zaměňovat s podmínkami, za nichž mohl být ve smyslu § 88 odst. 1 TrŘ. vydán příkaz k odposlechu. Proto je pro užití tohoto záznamu v trestním řízení jako důkazu rozhodná právní úprava, která je platná a účinná v době, kdy se tento důkaz provádí. Z tohoto důvodu na zákonnost pořízení a použití opatřených odposlechů a záznamů telekomunikačního provozu nemá žádný vliv, zda se v průběhu trestního řízení změní zákonná úprava, jelikož je nutné trvat na tom, že legalita úkonů trestního řízení se posuzuje z hlediska znění trestního řádu účinného v době jejich provádění.³¹⁷

K tomuto ještě podal další výklad velký senát Nejvyššího soudu a usnesením ze dne 26. června 2013, sp. zn. 15 Tdo 510/2013, uveřejněné pod č. 13/2014 Sb. rozh. tr., provedlo k této obecné zásadě výklad, podle kterého *„zákonnost úkonů trestního řízení se posuzuje podle procesního předpisu (trestního řádu) účinného v době, kdy byl úkon proveden. Jestliže byl odposlech a záznam telekomunikačního provozu proveden v souladu se zákonem, nemohou následné legislativní změny vést k závěru, že jde o nezákonně opatřený a provedený důkaz, který z tohoto důvodu nelze provést v řízení před soudem, neboť pro přípustnost užití záznamu o odposlechu telekomunikačního provozu jako důkazu je rozhodující, zda k tomuto odposlechu a pořízení záznamu o něm byly v době jeho provádění splněny zákonné podmínky obsažené v § 88 odst. 1 a 2 tr. ř. Neuplatní se zde ustanovení o časové působnosti trestních zákonů podle § 16 odst. 1 tr. zák., resp. § 2 odst. 1 tr. zákoníku“*. S tímto názorem se také ztotožnil i Ústavní soud, který, mimo jiné též konstatoval, že pokud byl důkaz v přípravném řízení opatřen a proveden zákonně, procesně použitelně a v souladu s Ústavou, nemůže ho soud při rozhodování o vině a trestu považovat za nepřípustný jen proto, že mezitím došlo ke změně právní úpravy dokazování. Je tedy i nadále nutné trvat na tom, že

³¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 1212 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

³¹⁷ srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 7. 2014, Rt 5/2016 Sb., sp.zn. 8 Tdo.109/2014.

zákonnost úkonů trestního řízení se posuzuje z hlediska znění trestního řádu účinného v době jejich opatření a provádění.³¹⁸

V trestním řízení nelze vyloučit možnost užití zvukových záznamů, které byly opatřeny soukromou osobou bez souhlasu osob, jejichž hlas byl takto zaznamenán. Ovšem přípustnost takového důkazu je třeba ve všech případech posuzovat se zřetelem na respektování práva na soukromí, nedotknutelnosti osob a jejich soukromí ale i ochrany osobnosti. Samotné hodnocení těchto důkazů pak bude spočívat v tom, zda takto pořízený důkaz není v konkrétní věci osamocen a zda se k věci, kterou má tento záznam prokazovat, pojí i jiné důkazy, které soud má k dispozici.³¹⁹ Pokud je v trestním řízení použit obrazový a zvukový záznam o sledování osob a věcí, je též třeba připojit protokol, který musí splňovat náležitosti vymezené v ustanovení § 55 a 55a TrŘ. Bylo-li tedy sledování provedeno v jiné trestní věci, je možné takto pořízený záznam, s připojeným protokolem, použít jako důkaz za splnění zákonných podmínek vymezených v zák. ust. § 158d odst. 10 TrŘ.

Úprava těchto institutů může být považována za poněkud nesystematickou. V tomto směru by bylo vhodné tuto skupinu institutů, jako je třeba odposlech a sledování osob či využití agenta sjednotit a zařadit do jedné hlavy zákona.

Trestní řád upravuje i některé zvláštní způsoby dokazování, jejich výčet je pak obsažen v zák. ustanovení § 104a až 104e TrŘ. Ty jsou v podrobnostech rozebrány v předchozích kapitolách.

Přestože trestní řád stanoví, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, nelze toto pravidlo vykládat absolutně. Jako příklad lze uvést kategorické vyloučení výpovědi učiněné na detektoru lži, kterou podle Nejvyššího soudu není možné použít jako důkaz při rozhodování trestní věci.³²⁰ Ze soudní praxe víme, že jako důkaz též nemůže sloužit například trestní oznámení, nebo vyjádření obviněného učiněné před znalci při vyšetřování jeho duševního stavu. Nebo také vyjádření obviněného před policejním orgánem při prostudování vyšetřovacího spisu před skončením vyšetřování. Jako důkaz nelze použít ani úřední záznam OČTŘ o skutečnostech zjištěných z evidence osob nebo z telefonického hovoru se svědkem.

³¹⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 5. 2014, SbNU 76/73, sp. zn. Pl. ÚS 47/13.

³¹⁹ srov. Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 10. 2011, sp.zn. II. ÚS 143/06.

³²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR 25. 3. 1992, Rt 8/1993 Sb., sp.zn. 6 To 12/92.

7.5.5 Hodnocení důkazů a závěr hlavního líčení

Hodnocení důkazů je psychická činnost hodnotícího orgánu, která přisuzuje jednotlivým důkazům určitou, pro konkrétní důkazy specifickou, váhu neboli důkazní hodnotu. Hodnocení řádně získaných a provedených důkazů je vrcholem celého procesu dokazování, jehož vůdčím principem je zásada volného hodnocení důkazů. Proces zajišťování, provádění a hodnocení důkazů má svá zákonem stanovená pravidla, a proto se nemůže provádět na základě libovůle OČTŘ. Vedle toho, jakou má důkaz váhu se v procesu hodnocení důkazů zjišťuje, zda byly důkazy obstarány zákonem dovoleným způsobem a též to, zda je důkaz pravdivý a poskytuje dostatečnou oporu pro rozhodnutí soudu. Účelem je pak zjistit pravdivý skutkový stav věci. Při hodnocení důkazů se k tomu využívá metod analýzy a poté syntézy, formální a dialektické logiky, indukce a dedukce, myšlenkové rekonstrukce děje, ale i dalších metod. Skutková zjištění OČTŘ, resp. soudu je založeno na jeho vnitřním přesvědčení, jenž se vytváří striktně logicky na základě zákonů a dalších právních předpisů a vychází z právního vědomí a z všestranného, hlubokého a logického zhodnocení provedených důkazů a s přihlédnutím ke všem okolnostem případu také ze vzájemných souvislostí těchto důkazů.³²¹ Psychická činnost hodnotícího orgánu by též měla zahrnovat i vědomí, že pro zjištění skutkového stavu věci, o kterém nejsou důvodné pochybnosti byly provedeny všechny nezbytné kroky. Soud důkazy hodnotí jednotlivě i v jejich souhrnu (§ 2 odst. 6 TrŘ.) a na základě toho si vytvoří závěr o posuzovaném jednání jako o trestném činu, o podmínkách a okolnostech, za kterých byl tento čin spáchán. Taktéž o subjektu trestného činu, tedy osobě pachatele. Případně učiní další závěry o fakultativních znacích trestného činu, jsou-li přítomny. Jak již bylo zmíněné výše proces hodnocení důkazu je ovládán zásadou volného hodnocení důkazů. Tato zákonná definice je dále doplňována judikaturou Ústavního a Nejvyššího soudu ČR, která tuto zásadu dále rozvádí. Podle NS zákon v ustanovení § 2 odst. 6 TrŘ. *„vyjadřuje zásadu volného hodnocení důkazů, přičemž zde ani v jiných ustanoveních nestanoví žádná pravidla, pokud jde o míru důkazů potřebných k prokázání určité skutečnosti, ani váhu ani důkazní sílu jednotlivých důkazů. Orgány činné v trestním řízení tak hodnotí důkazy, aniž by byly vázány zákonnými pravidly, tedy podle svého volného uvážení. Zmíněná zásada nutí orgán činný v trestním*

³²¹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 4 a násl. s. ISBN 978-80-7400-465-0.

řízení přihlédnout k okolnostem konkrétního případu, k jeho zvláštnostem a charakteristickým rysům, čímž brání mechanickému postupu při hodnocení důkazů. Citované zákonné ustanovení má na mysli závěrečné zhodnocení důkazů z hlediska jejich pravdivosti, tedy zda obsah jednotlivého důkazu je jednotlivě a v souhrnu s ostatními důkazy pravdivý, z hlediska jejich závažnosti, kdy vylučuje důkazy nepodstatné, z nichž nelze učinit poznatek o předmětu dokazování, z hlediska jejich zákonnosti, tedy zda důkaz byl nebo nebyl opatřen v souladu s procesními předpisy. Zákonné požadavky, které jsou na soud v souvislosti s hodnocením důkazů kladeny, vymezují tak prostor pro vlastní syntetickou činnost toho orgánu. Citovaná zásada volného hodnocení důkazu neznamena, že je projevem libovůle, ale vytváří se přísně logicky na základě zákonů a jiných právních předpisů, opírá se o právní vědomí, všestranné zhodnocení důkazů.³²² Je tedy důležité tento vůdčí princip vykládat správně, jelikož jak je z výše uvedeného patrné, tak vůle by neměla být zaměňována s libovůlí hodnotícího orgánu.³²³

V okamžiku, kdy jsou provedeny důkazy soud ověří, zda některá ze stran nečiní další návrhy na doplnění dokazování. Jedná se o obligatorní postup, kterým se proces dokazování ukončuje. V případě, že některá ze stran učiní návrh na doplnění dokazování, rozhodne o něm soud usnesením, proti kterému není přípustná stížnost. K tomuto je třeba ale poznamenat, že soud nemusí provádět další důkazy, byť by tyto důkazy měly k projednávané věci vztah, pokud je patrné, že by se tím zbytečně oddalovalo rozhodnutí ve věci a bylo by již zcela zřejmé, jak by se ve věci mělo rozhodnout. Proto za tzv. opomenuté důkazy můžeme považovat pouze takové důkazy, „které nebyly provedeny nebo hodnoceny způsobem stanoveným zákonem, tj. důkazy, o nichž v řízení nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud nezabýval při postupu podle § 5 odst. 6. tr. řádu. Takové důkazy téměř vždy založí nejen nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí, ale současně též porušení pravidel spravedlivého procesu. Za opomenuté důkazy je možné považovat i procesní situace, v nichž bylo účastníky řízení navrženo provedení konkrétního důkazu, přičemž návrh na toto provedení byl soudem bez věcně adekvátního odůvodnění zamítnut, eventuálně zcela opomenut. Nejedná se však o opomenuté důkazy, jestliže jsou dodrženy všechny podmínky procesního

³²² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2007, sp.zn. 4 Tz 113/2006.

³²³ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 106 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

*postupu, jak jsou zákonem vymezeny, a soudy tento postup dostatečně odůvodní a vysvětlí v přezkoumávaných rozhodnutích.*³²⁴

Ústavní soud již v celé řadě svých nálezů podrobně specifikoval pojem tzv. opomenutých důkazů, a to především ve vazbě na zásadu volného hodnocení důkazů a kautely, jež zákon klade na odůvodnění soudních rozhodnutí. Zásada volného hodnocení důkazů tudíž neznamená, že by soud ve svém rozhodování měl na výběr, které z provedených důkazů vyhodnotí a které nikoli, nebo o které z provedených důkazů své skutkové závěry opře a které opomene. Procesnímu právu účastníka navrhnout důkazy odpovídá povinnost soudu nejen o vznesených návrzích rozhodnout, ale také v případě, že jim nevyhoví, ve svém rozhodnutí vyložit proč a z jakých důvodů tak činí. Neakceptování důkazního návrhu účastníka řízení lze obecně vzato založit pouze třemi důvody.

Prvním je argument, podle něhož tvrzená skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je navrhován důkaz, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení. Dalším je argument, podle kterého důkaz není s to ani ověřit ani vyvrátit tvrzenou skutečnost čili ve vazbě na toto tvrzení nedisponuje vypovídací kapacitou. Třetím je pak nadbytečnost důkazu, tj. argument, podle něhož určité tvrzení, k jehož ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, bylo již v dosavadním řízení bez důvodných pochybností, tj. s praktickou jistotou, verifikováno a vyvráceno.

Pokud tak obecný soud nepostupuje, zatíží své rozhodnutí nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních předpisů, ale současně postupuje v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páté, zejména tedy v rozporu s čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 Listiny.³²⁵

Z těchto rozhodnutí je patrné, že volné hodnocení důkazů se musí uskutečnit jak v zákonném, tak v ústavním rámci, jehož nedílnou součástí je i právo na spravedlivý proces. Toto právo pak vylučuje soudní libovůli v rozhodování a též zajišťuje právně efektivní soudní ochranu, jehož neodmyslitelnou součástí je i právo na spravedlivé a vyčerpávající projednání každé věci, tedy i návrhů na doplnění dokazování.³²⁶

Pokud účastníci nepředloží další návrhy na doplnění dokazování, případně rozhodne-li soud, že další důkazy provedeny nebudou, prohlásí soud, resp. předseda senátu za ukončené a následně udělí slovo k závěrečným řečem. Jedná se o návrh

³²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 7. 2015, sp. zn. 11 Tdo 566/2015.

³²⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 12. 2009, SbNU 254/55, sp.zn. I. ÚS 118/09.

³²⁶ srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 8. 2008, SbNU 137/50, sp.zn. II. ÚS 881/08.

založený na provedeném dokazování. Pořadí určuje trestní řád viz § 216 odst. 2, avšak soud jej může částečně měnit. Vždy ale platí, že první závěrečnou řeč pronese státní zástupce a poslední obhajoba, resp. obžalovaný. Po státním zástupci tedy závěrečnou řeč pronesou osoby poškozené, příp. jejich zmocněnci, osoby zúčastněné, na závěr pak obhájce obžalovaného a obžalovaný. Pokud se po závěrečné řeči obhajoby ujme opět státní zástupce slova, má vždy obhájce či obžalovaný právo na repliku (§ 216 odst. 3 TrŘ.).³²⁷ V případě, že se jedná o řízení společné proti fyzické a právnické osobě, jsou závěrečné řeči uzavřeny vždy projevem fyzické osoby. V řízení týkajících se věcí mladistvých má právo závěrečné řeči též orgán sociálně právních ochrany dětí, kterému se udělí slovo po závěrečné řeči mladistvého. Účelem závěrečných řečí je, aby ovlivnily soud předtím, než přijme své rozhodnutí. To znamená, že dochází k výkladu provedeného dokazování, a to z pohledu stran nebo ostatních účastníků řízení, kdy se snaží ovlivnit soud tak, aby ten přijal rozhodnutí pro ně co možná nejpriznivější. Státní zástupce zpravidla uvede, které skutečnosti považuje za prokázané a na základě kterých důkazů. Dále hodnotí stupeň škodlivosti pro společnost, osobu pachatele, skutkové a další okolnosti případu, pohnutku, ze které byl čin spáchán, a další okolnosti, které považuje za nezbytné pro svůj závěrečný návrh. Též odůvodní právní kvalifikaci obžaloby a závěrečného návrhu, což by mělo odpovídat výsledkům dokazování. Závěrem uvede, jaký druh trestu a v jaké sazbě navrhuje obžalovanému uložit a též pronese návrh na případná další rozhodnutí ve výroku o trestu.³²⁸

Obžalovaný, resp. jeho obhájce se v závěrečné řeči soustředí především na skutkovou a právní stránku věci. Pokud byl spáchán trestný čin poukáže na polehčující okolnosti a přednese závěrečný návrh. Při závěrečné řeči obhájce zmiňuje pouze to, co má zmírňovat vinu obžalovaného, anebo jeho vinu přímo vylučuje. Zpravidla obhájce též uvede a zhodnotí výsledky trestního procesu z pohledu obhajoby obžalovaného. Současně pokud tomu okolnosti nasvědčují, by se obhájce měl vypořádat s hodnocením trestního řízení ze strany státního zástupce. Závěrem obhájce hodnotí osobu obžalovaného z pohledu viny a trestu.³²⁹

³²⁷ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 2701 a násl. s. ISBN 978-80-7400-465-0.

³²⁸ Šámal, P., Hrachovec, P., Sovák, Z., Púry, F. Trestní řízení před soudem prvního stupně. 1. vydání Praha, C. H. Beck 1996, 319-320 s. ISBN 80-7179-049-4

³²⁹ JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*. Praha: Leges, 2011. Teoretik. 291 s. ISBN 978-80-87212-88-2.

Obžalovanému náleží tzv. právo posledního slova dle § 217 TrŘ. Toto právo mu náleží i v případě, kdy odmítl pronést závěrečnou řeč, nebo ji za sebe nechal přednést obhájce. Účelem tohoto institutu je umožnit obžalovanému uplatnění vlastní obhajoby v tom směru, který sám považuje za důležitý. Jako poslední z řečníků tak může ovlivnit úvahy soudu bezprostředně, než tento ve věci rozhodne. Stejně jako závěrečná řeč, tak ani poslední slovo nejsou výsledkem obžalovaného, proto je zakázáno při tomto projevu klást mu jakékoliv otázky. Ve výjimečných případech může poslední slovo a stejně tak závěrečnou řeč přerušit soudce, a to proto, že by tato zřejmě vybočovala z rámce projednávané věci či by působila rušivě, nebo urážlivě. Závěrečnou řečí a posledním slovem tedy obžalovaný též realizuje své právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům dle § 214 TrŘ. a čl. 38 odst. 2 Listiny, a tak může svým “výkladem“ provedených důkazů zásadně ovlivnit meritorní rozhodnutí soudu.³³⁰ Pokud soud na základě závěrečných řečí při závěrečné poradě vyhodnotí, že je třeba určitou okolnost ujasnit, vyhlásí usnesením, že je třeba dokazování doplnit, a že bude pokračováno v hlavním líčení. Je-li to možné, provede důkazy ihned, pokud ne tak za účelem obstarání dalších důkazů líčení odročí. Pokud jsou důkazy provedeny okamžitě, je vždy třeba znovu udělit slovo k závěrečným řečem a obžalovanému k poslednímu slovu.³³¹ Je třeba však dodat, že závěrečná řeč právo poslední slova nenáleží k procesu dokazování (v okamžiku, kdy soud vyzve k závěrečným řečem a poslednímu slovu, je dokazování již soudem prohlášené za ukončené) v trestním řízení. Nicméně tato práva mohou a často také mají zásadní význam na samotné rozhodnutí soudu. A především také mohou ovlivnit to, zda dokazování bude ještě znovu doplňováno.

7.6 Dokazování v odvolacím řízení

Obžalovaný, resp. odsouzený může v zákonné lhůtě proti rozsudku soudu prvního stupně podat řádný opravný prostředek, tedy odvolání. Zpravidla probíhá řízení o odvolání ve veřejném zasedání, nicméně v některých případech je možné, aby toto řízení proběhlo z části nebo i celé v zasedání neveřejném. Tak tomu bude zejména právě v těch případech, kdy nebude třeba jakkoli doplňovat důkazní stav a soud proto nebude provádět další dokazování. Odvolací řízení končí rozhodnutím soudu.

³³⁰ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 2702-2705 a násl. s. ISBN 978-80-7400-465-0.

³³¹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 2702 a násl. s. ISBN 978-80-7400-465-0.

Dokazování se v odvolacím řízení provádí pouze za účelem ověření, zda skutková zjištění soudu prvního stupně jsou řádná a úplná, a zda se daný skutek skutečně stal způsobem popsaným v rozsudku soudu prvního stupně, a zda byl tento skutek či skutky náležitě objasněny. Provádění důkazů podléhá stejným pravidlům jako v řízení před soudem prvního stupně, což pochopitelně zahrnuje i stejná zákonná ustanovení. Při provádění důkazů z předchozího řízení platí, že pokud byl obžalovaný, resp. odsouzený řádně předvolán a nedostaví se, považuje se to za vyslovení souhlasu s tím, že mohou být pouze čteny protokoly z předchozích výsledků svědků a znalců. Odvolací soud pak může přihlížet pouze k těm důkazům, které byly provedeny před odvolacím soudem ve veřejném zasedání a tyto důkazy jsou následně hodnoceny v souvislosti s těmi, které již v provedl soud prvního stupně během hlavního líčení. *„Při zrušení a vrácení věci soudu prvního stupně není odvolací soud zásadně oprávněn sám vytvářet závěry o skutkovém stavu věci a nahrazovat tak hlavní líčení, resp. činnost soudu prvního stupně. Odvolací soud nemůže vady rozsudku shledat a vytknout tam, kde nalézací soud postupoval důsledně v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů, tedy kdy důkazy hodnotil podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu a učinil logicky odůvodněná úplná skutková zjištění. Nedodržení uvedených zásad je porušením práva na spravedlivý proces.“*³³² Odvolací soud je tedy vázán hodnocením důkazů provedených v hlavním líčení soudem prvního stupně. Vázán, ale není těmi důkazy, které byly sice provedeny v hlavním líčení, avšak odvolací soud je provedl znovu a dále také není vázán u těch důkazů, které v prvním stupni provedeny nebyly. V takových případech se může od skutkových zjištění soudu prvního stupně odchýlit.³³³

7.7 Dokazování ve vykonávacím řízení

Vykonávací řízení je upraveno v trestním řádu v hlavě dvacáté první. Činí tak ovšem pouze jenom rámcově, jelikož se většinou omezují jen na ta ustanovení, která upravují samotný výkon rozhodnutí. Neobsahují však obvyklé pravidlo o tom, jak jednotlivé výroky provést.³³⁴

³³² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. 4. 2015, SbNU 67/77, sp.zn. I. ÚS 2726/14.

³³³ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČHTA. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). 804 a násl. s. ISBN 978-80-7400-496-4.

³³⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 756-757 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

Dokazování ve vykonávacím řízení je odlišné od dokazování v předcházejících stadiích trestního řízení. Dokazování v této fázi řízení se totiž nevztahuje k otázkám viny. Účelem vykonávacího řízení je totiž uskutečnit obsah rozhodnutí vydaného OČTŘ. Přitom řízení vykonávací nemusí ve všech případech navazovat na soudní rozhodnutí, jelikož existují i taková rozhodnutí, která výkon nepotřebují. Například se může jednat o zastavení trestního stíhání v přípravném řízení, pokud proti obviněnému kromě výslechu nebyly podniknuty žádné jiné kroky. Předmětem dokazování v tomto stádiu trestního procesu jsou tedy ty skutečnosti, které mají nebo by měly mít vliv na samotný výkon rozhodnutí. Jedná se například o otázky týkající se odkladu výkonu trestu odnětí svobody, osvědčení nebo neosvědčení podmíněně odsouzeného, podmíněném propuštění a další.

Rozhodnutí zpravidla vykonává či jeho výkon zařizuje orgán, který dané rozhodnutí učinil. Rozhodnutí související s výkonem trestu nebo ochranného opatření činí soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni, jedná se o projev zásady oficiality. Pro výkon trestu a ochranných opatření lze na základě ustanovení trestního řádu dovodit určité všeobecné zásady. Jednak se musí jednat o rozhodnutí soudu, kterým se ukládá trest nebo ochranné opatření, a to zpravidla rozsudek (v některých případech to může být i usnesení). Za druhé rozhodnutí musí být vykonatelné, to znamená, že obsah rozhodnutí může být příslušným OČTŘ vynucen proti tomu, komu rozhodnutí ukládá nějakou povinnost. V neposlední řadě jde o to, že jakmile rozhodnutí, kterým se ukládá trest nebo ochranné opatření, se stalo vykonatelným, mělo by být ihned vykonáno. Toto pravidlo sice zákon sám výslovně nestanoví, avšak lze jej dovodit z úpravy vykonávacího řízení. Přesto ale trestní řád obsahuje ustanovení, která představují výjimky z poslední uvedené zásady. Důvody těchto výjimek jsou jednak obecné, tzn. mají význam pro jakýkoliv uložený trest, jednak zvláštní, které se omezují na určité druhy trestů.³³⁵

Dokazovat se tedy budou především ty skutečnosti, které mohou mít vliv na samotný výkon trestu či ochranného opatření. Trestní řád upravuje celou řadu institutů, jejichž aplikace má pak bezprostřední vliv na samotný výkon rozhodnutí. Jako příklady, ve kterých bude třeba dokazovat určitou skutečnost lze uvést: odklad

³³⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. vydání*. Praha: Leges, 2018, 758-760 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

výkonu trestu odnětí svobody (§ 322 TrŘ.), podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (§ 331 TrŘ.), zrušení zajištění majetku (§ 349 TrŘ.) atd.³³⁶

7.7.1 Některé případy dokazování ve vykonávacím řízení

V praxi se odklad výkonu trestu odnětí svobody v drtivé většině případů rozhoduje na základě podnětu odsouzeného. Pokud předseda senátu neshledá důvody pro odklad výkonu trestu odnětí svobody dle ustanovení § 322 odst. 1 TrŘ., tak nezamítne žádost odsouzeného, jelikož „podle zásadně novelizovaného ustanovení § 322 tr. řádu předseda senátu soudu I. stupně rozhoduje usnesením o odkladu výkonu trestu odnětí svobody k žádosti odsouzeného výhradně pozitivně. To ovšem za předpokladu, že z lékařské zprávy o hospitalizaci odsouzeného v lůžkovém zdravotnickém zařízení nebo z jiných skutečností vyplývá, že by výkon trestu ohrozil jeho život nebo zdraví“³³⁷. Jinak podle ustanovení § 322 odst. 2 TrŘ. pouze vyzve odsouzeného k předložení lékařských zpráv nejpozději ke dni nástupu do výkonu trestu. Přitom v řízení o odkladu výkonu trestu ze zdravotních důvodů není okruh důkazních prostředků jakkoli omezen, a proto žádný z důkazních prostředků nelze předem vyloučit. Kromě těch jejichž nepřípustnost stanoví sám trestní řád či soudní praxe.³³⁸

Pokud odsouzený žádá o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody podle ustanovení § 331 odst. 1 TrŘ., tak je situace následující. Bude dokazovat především tu skutečnost, že po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním povinností prokázal polepšení. Tedy, že lze učinit pozitivní prognózu budoucího chování odsouzeného. Soud též přihlédne také k tomu, zda odsouzený nastoupil k výkonu trestu včas a zda nahradil či jinak odčinil škodu, nebo újmu, jenž způsobil svým trestným činem. „Uplatnění institutu podmíněného propuštění z trestu odnětí svobody sice v českém právním řádu není formulováno jako nárokové, nicméně přesto obecně musí být otevřeno všem odsouzeným, včetně odsouzeným k výjimečným trestům či odsouzeným-recidivistům. Možnost podmíněného propuštění poskytuje odsouzeným perspektivu a naději, která je může motivovat k nápravě. Samotné podmíněné propuštění, a to i ve spojení s doprovodnými opatřeními, jako je probační dohled, pak představuje

³³⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 758-763 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

³³⁷ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 15. 12. 2004, sp.zn. 3 To 561/2004.

³³⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 3755-3758 a násl. s. ISBN 978-80-7400-465-0.

*významný prostředek k dovršení nápravy a resocializace odsouzeného na svobodě, a to už proto, že umožňuje pozitivně usměrnit a usnadnit jeho přechod z výkonu trestu odnětí svobody na svobodu, a tak mu pomoci k vedení řádného života.*³³⁹

V některých případech, § 88 TrZ., je dokonce možné, aby byl též odsouzený podmíněně propuštěn na svobodu, aniž by vykonal celou část trestu, která je dle zákona vyžadovaná pro podmíněné propuštění. To v takových případech, kdy se odsouzený dopustil přečinu a kdy prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že výkonu dalšího trestu není třeba. Posouzení těchto podmínek je však záležitostí soudcovského uvážení. Jeho rozhodnutí musí být ale řádně odůvodněné a nesmí být výrazem soudcovské libovůle.

7.8 Dokazování v řízení o mimořádných opravných prostředcích

Pokud Nejvyšší soud přijme dovolací důvody a rozhodne o tom, že se bude konat veřejné zasedání, tak v něm se zpravidla důkazy neprovádějí. Avšak ve výjimečných případech mohou být i v rámci tohoto mimořádného opravného prostředku před Nejvyšším soudem důkazy provedeny. Dovolání je „*mimořádným opravným prostředkem určeným k nápravě výslovně uvedených procesních a hmotně právních vad, ale nikoli k revizi skutkových zjištění učiněných soudy prvního a druhého stupně ani k přezkoumávání jimi provedeného dokazování. Těžiště dokazování je totiž v řízení před soudem prvního stupně a jeho skutkové závěry může doplňovat, popřípadě korigovat jen soud druhého stupně v řízení o řádném opravném prostředku (§ 259 odst. 3, § 263 odst. 6, 7 tr. řádu).*“³⁴⁰ Z toho vyplývá, že dovolací soud není třetí instancí obecných soudů, která by se zaměřovala na přezkum všech rozhodnutí soudů druhého, ale i prvního stupně. Není oprávněn a vlastně ani řádně nemůže posuzovat správnost a úplnost skutkových zjištění soudu nižších stupňů, už jen proto, že dle zákona nemůže bez dalšího přehodnotit již provedené důkazy. Pokud by zákonodárce zamýšlel ustavit Nejvyšší soud jako soud třetího stupně, nepředepisoval by taxativně dovolací důvody. Nejvyšší soud je vázán dovolacími důvody a jejich odůvodněními, a proto není povolán k úplné revizi napadených rozhodnutí z vlastní iniciativy. Právně fundovanou argumentaci má pak zajistit povinný advokátní přímus odsouzeného (265d odst. 2 TrŘ.).³⁴¹ Problematikou dovolání a dovolacích důvodů vykládaných

³³⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 1. 2017, sp.zn. I. ÚS 2201/16-1.

³⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 11. 2013, sp.zn. 4 Tdo 1153/2013.

³⁴¹ srov. Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 27. 5. 2004, sp.zn. IV. ÚS 73/03.

Nejvyšším soudem se ve své judikatuře podrobně zabýval Ústavní soud, jenž se poněkud kriticky vyjádřil k restriktivnímu pojetí dovolacích důvodů v pojetí Nejvyššího soudu viz např. sp.zn. II. ÚS 669/05. Podle Ústavního soudu mimo jiné „...*Neobstojí tedy ani námitka nedostatku kompetence dovolacího soudu zabývat se dovoláními podanými z jiných důvodů, než jsou důvody vyplývající z Nejvyšším soudem aplikovaného výkladu tr. řádu. Závaznými kompetenčními normami jsou i pro Nejvyšší soud čl. 4 a čl. 95 Ústavy zavazující soudní moc k ochraně základních práv. Tento závěr nemusí nijak narušit povahu dovolání jako výjimečného opravného prostředku...*“.³⁴² Z pohledu judikatury nejvyšších soudních orgánů ve státě není tedy problematika dovolání zcela jednotná a lze tvrdit, že otázka přípustnosti se v některých případech stává předmětem sporu.

Pokud je ve rámci stížnosti pro porušení zákona (§ 266 TrŘ.) třeba objasnění určité okolnosti, provede předseda senátu Nejvyššího soudu nezbytná šetření anebo je provede na jeho žádost některý jiný OČTŘ. Nicméně skutkové nedostatky rozhodnutí lze tímto mimořádným opravným prostředkem odstranit pouze v případě, jsou-li tyto nedostatky důsledkem vadného právního posouzení nebo nesprávného postupu v řízení. Jinak jsou změny ve skutkových okolnostech spíše důvodem pro podání obnovy řízení. Pro tato šetření platí ustanovení hlavy páté trestního řádu. Ve zvláště naléhavých případech lze k zajištění důkazního materiálu použít na základě usnesení senátu i prostředků uvedených v hlavě čtvrté trestního řádu. Účelem tohoto mimořádného opravného prostředku je tedy jednak náprava právních vad pravomocných rozhodnutí, anebo náprava vadného postupu řízení, které pravomocnému rozhodnutí předcházelo.³⁴³

Jak bylo již zmíněno, jako mimořádný opravný prostředek se pro případy nedostatků ve skutkových zjištěních užije obnovy řízení (§ 277 TrŘ.). To ale pouze v případech, kdy příčiny zjištěných nedostatků vyšly najevo teprve po právní moci původního rozhodnutí. Jde tedy o určité nové skutečnosti či důkazy, které řádně odůvodňují tento mimořádný průlom do nezměnitelnosti a závaznosti rozhodnutí soudů vydaných v trestním procesu. Pokud jsou v případě dány podmínky obnovy řízení a není-li obnova vyloučena, je její povolení obligatorní. Přestože se jedná o mimořádný opravný prostředek sloužící k nápravě především skutkových vad,

³⁴² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 9. 2006, SbNU 156/42, sp.zn. II. ÚS 669/05.

³⁴³ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 3297 s. ISBN 978-80-7400-465-0

neřídí se tento institut stejně tak jako ostatní mimořádné opravné prostředky tzv. revizním principem. To by znamenalo povinný přezkum všech výroků napadeného rozhodnutí a také předcházejících řízení, a to bez ohledu na vytýkané vady.³⁴⁴

O obnově rozhoduje soud, který je příslušný ve věci rozhodovat v prvním stupni. Jedná se tedy o nápravu nedostatků ve skutkových zjištěních. Jestliže vyjdou najevo nové skutečnosti či důkazy, anebo vyjdou najevo jiné zákonem vymezené okolnosti, které mohou zpochybnit dosavadní skutková zjištění, v důsledku čehož by mohlo dojít k jinému meritornímu rozhodnutí. Rozhodnutí o návrhu na obnovu řízení, resp. skutečnosti a důkazy v něm uvedené, hodnotí soud jednak z hlediska okamžiku, kdy vyšly najevo, a jednak z hlediska jejich samostatného účinku nebo účinku ve spojení s jinými již známými skutečnostmi či důkazy. Za novou skutečnost lze pak považovat takovou skutečnost, jenž nebyla předmětem dokazování nebo zjišťování před rozhodnutím, jehož se návrh na obnovu týká. Skutečnost nebo skutečnosti dříve v řízení příslušným orgánům neznámé jsou objektivně existující jevy, které v téže věci nebyly důkazem, ale mohou mít vliv na zjištění skutkového stavu v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí. Za nový důkaz je považován takový důkaz, který nebyl v původním řízení obsažen ve spise, uplatněn některou procesní stranou nebo proveden. Za dříve neznámý důkaz je pak třeba považovat též důkaz provedený, jehož obsah je však jiný než v původním řízení. Zde však musí být hodnoceny i okolnosti, popř. důvody, které vedly k obsahové změně důkazů.³⁴⁵ Naproti tomu skutečnosti, které měly být OČTŘ původně známé, jsou ty, se kterými se orgán v rozhodnutí řádně nevypořádal, nebo je přehlédl. Nové důkazy se mohou týkat jednak nových skutečností, ale také i těch, které již dříve obviněný namítal. Nebo byly známy, ale pro které v původním řízení nebyly dostatečné či žádné shromážděné důkazy. Obnově nebrání ani to, že obviněný o existenci důkazů věděl a neuplatnil je.³⁴⁶ *„Novou skutečnost je pak třeba v řízení o obnově prokázat důkazy. Nové skutečnosti a důkazy přitom nejsou v řízení o obnově předmětem povinného zjišťování orgánů činných v trestním řízení, nýbrž jsou předkládány soudu spolu s návrhem na obnovu k posouzení, zda jejich existence v případě pravdivosti může vyvolat důvodné pochybnosti o správnosti napadeného rozhodnutí. Nezáleží přitom na tom, proč byly nové skutečnosti nebo důkazy dosud*

³⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 3297 s. ISBN 978-80-7400-465-0

³⁴⁵ srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. 3. 2016, SbNU 56/80, sp.zn I. ÚS 4068/2015

³⁴⁶ srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. 3. 2016, SbNU 56/80, sp.zn I. ÚS 4068/2015.

neznámé.“³⁴⁷ Tzv. novoty musí být způsobilé odůvodnit jiné rozhodnutí. Přitom výsledkem zkoumání nově poznanych skutečností ještě nemusí být úplně změněné skutkové zjištění, nýbrž určitý stupeň pravděpodobnosti, nebo důvodný předpoklad pro možnou změnu rozhodnutí.³⁴⁸

8. Specifikace pojmu pravda a skutečnost

Jelikož účelem trestního procesu, a tak vlastně i procesu dokazování je zjistit takový stav věci, který by umožnil rozhodujícímu subjektu poznat skutečnost, tedy pravdu o věci a na základě tohoto poznání a v souladu se zákonem pak o věci rozhodnout. Proces dokazování je de facto procesem poznávání určitých skutečností, které jsou pro danou věc relevantní. Je proto nepochybně důležité si přesně vymežit pojem pravdy a skutečnosti.

Podle některých filozofů je pravda, resp. pravdivé tvrzení takové, které je v souladu s realitou, jinak řečeno, které koresponduje s fakty. Obdobným způsobem se vyjádřil také G. Hegel, který tvrdí, že „pravda ve filozofii znamená, že pojem odpovídá realitě“³⁴⁹

Pravdivost určitého tvrzení totiž nemůže spočívat pouze v jeho logické správnosti, ale i v jeho vztahu k uvažovanému předmětu, tzn. v tom co je mimo rozumové myšlení a co dává rozumovému myšlení teprve věcnou, konkrétní náplň.³⁵⁰ Z hlediska zkoumání pravdy v trestním procesu je třeba si připomenout tři základní teorie, kdy v pojetí každé z nich se můžeme dopátrat poněkud rozdílných podob pravdy. Jedná se o korespondenční teorii, koherenční teorii a pragmatickou teorii.

Korespondenční teorie považuje pravdu za vztah korespondence mezi tvrzením a faktem. Koherenční teorie pak považuje pravdu za vztah mezi určitým tvrzením a koherenční množinou tvrzení. Pragmatická teorie považuje pravdu za vztah mezi tvrzením a praxí, resp. zkušeností, resp. praktickými důsledky přijetí daného tvrzení.³⁵¹ Právě pragmatická teorie může představovat největší nebezpečí pro spolehlivé, pravdivé, a tudíž spravedlivé posouzení dané věci. To proto, že tato

³⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2007, sp.zn. 4 Tz 101/2006.

³⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. 3383 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

³⁴⁹ GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL, Z NĚM. PŘEL. VLADIMÍR ŠPALEK a PŘEDML. JAROSLAV KUDRNA. *Základy filosofie práva*. Praha: Academia, 1992. 39-42 s. ISBN 80-200-0296-0.

³⁵⁰ KOLÁŘ, Petr. *Pravda a fakt*. Praha: Filosofía, 2002. 21-27 s. ISBN 80-7007-168-0.

³⁵¹ KOLÁŘ, Petr. *Pravda a fakt*. Praha: Filosofía, 2002. 53 s. ISBN 80-7007-168-0.

teorie zastává postoj, podle kterého je vlastně pravda shoda našeho poznání se zkušeností, nikoliv však skutečností. Podle zakladatele pragmatismu Ch. Peirce se pravda odlišuje od nepravdy právě tím, že jednání, které je na ní založeno, zkoumající subjekt po zralé úvaze dovede k výsledku, k němuž směřuje a pravdivost tvrzení je verifikováno poté, kdy jej potvrzuje naše zkušenost. To znamená, že podle pragmatismu je vlastně pravda shoda se zkušeností. Takovýto způsob verifikace však vůbec nezaručuje objektivní poznání dané věci. Tato teorie ve svém důsledku vlastně umožňuje poznávajícímu subjektu, aby prohlásil za pravdu cokoli, co tento subjekt na základě své zkušenosti za pravdivé uzná.³⁵² K tomu se jeví jako příznačné zmínit tezi E. Bondyho, jenž tvrdí, že „*pragmatické kritérium nikdy není a vůbec nemůže být kritériem pravdivosti. Je možno volit mezi oběma hledisky, je možno jednomu či druhému dávat subjektivně přednost, ale to nic nemění na tom, že rozchází-li se pravdivost s užitečností či výhodností nečiní to pravdivost nepravdivou*“³⁵³

Pro proces dokazování je nepochybně cenná též myšlenka A. Anzenbachera, který k problematice pravdivosti výpovědi uvedl. „*Pravda je shoda věcí a rozumu. Mluvíme-li o pravdě výpovědí, myslíme vždy zřejmě shodu bytí a myšlení, skutečnosti a jazyka, faktu a výroku. Tato formulace má dvě stránky, které se musí shodovat, má-li existovat pravda.*“³⁵⁴

O pravdě je možno též uvažovat tak, jak se jeví ve svých souvislostech. Z tohoto důvodu se objevuje možnost tvrdit, že poznání je vlastně hledáním pravdy. Tedy se jedná o snahu poznat jaká je skutečnost a jak se to má s určitým jevem, jenž je předmětem zkoumání poznávajícího subjektu. V takový moment by se měla využít metoda dedukce pravdivosti našich soudů nebo předpokladů, kterou lze považovat za prakticky nejvíce spolehlivou ze všech ostatních známých metod ověřování.

V běžné hovorové mluvě se můžeme setkat s pojmem pravda v různých významech. Řada autorů, filozofů, ale též právníků proto poukazuje na potřebu pravdu v právu chápat jako gnozeologickou kategorii pravdy, která reflektuje soulad poznání s objektivní realitou. Je třeba připomenout, že také pojem pravdy

³⁵² BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 86-95 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

³⁵³ BONDY, Egon. *Filosofické dílo*. 3., opr. vyd. Praha: DharmaGaia, 2007. 160 s. ISBN 978-80-8668-521-2.

³⁵⁴ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Vyd. 3., V Portálu 2. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Portál, 2010. 187 s. ISBN 978-80-7367-727-5.

prošel svým dějinným vývojem počínaje Sokratem a Aristotelem, kteří se nepochybně také zasloužili o vznik základů materialistického pojetí pravdy.

Protože v trestním procesu se právě s pojmem pravda, nebo „prokázání pravdy“ o věci, setkáváme poměrně často, je třeba věnovat též pozornost samostatným podobám pravdy. To zejména proto, že pravda či prokázání pravdy o věci, by mělo být rozhodujícím zjištěním pro výsledek procesu. Filozofie i právo zná pojmy jako je pravda absolutní, relativní, nebo pravda objektivní. Jak již bylo zmiňováno, patrně je v lidských možnostech uchopit pravdu objektivní. Ale to pouze tak, že bude vyjádřením poměru mezi pravdou relativní a absolutní. Lidské poznání totiž umožňuje, pokud je správně přistupováno k objektu zkoumání, zjistit objektivní pravdu, ovšem tato pravda není pravdou definitivní, jelikož proces poznání pravdy je třeba chápat jako proces stálého přibližování se myšlení k objektu tohoto myšlení.³⁵⁵ Takto se vlastně úsilí o zjištění absolutní pravdy u poznávajícího subjektu uskutečňuje v nikdy nekončícím procesu stálého poznávání nových, ale relativních pravd. Díky těmto relativním pravdám jsme schopni pokročit k poznání pravdy absolutní v podobě procesu, který ale nemá svůj konec.

K relativní pravdě je možné pak zaujmout takový postoj, že je poznáním, které má jisté meze a určitou míru přesnosti. Může být v souladu s objektivní realitou. A přesto, že má objektivní charakter, tak v důsledku své závislosti na určitých daných podmínkách poznání obsahuje též prvky relativního, proto se pak její obsah může měnit, současně s tím, jak se dané poznávání pravdy postupně uskutečňuje.

Pokud tímto způsobem zjištěná relativní pravda je v některých svých mezích pravdivým odrazem objektivní reality, tak potud též obsahuje i prvky pravdy absolutní, nikdy však neobsahuje celou tuto absolutní pravdu. Jak je patrné z výše uvedeného, tak proces lidského poznání se může absolutní pravdě konstantně přibližovat prostřednictvím relativních pravd, ale nejedná se o ukončený proces poznání.

Veškerá poznání jsou jednotou relativního a absolutního, ovšem právě absolutní nelze poznat přímo, úplně a konečně ve svém komplexu. Přímou lze poznat pouze relativní a skrze relativní postoupit k absolutnímu. V této souvislosti velmi záleží na tom, jaká je kvalita našeho poznávání. Jaké množství relativních pravd a ve kterých relativních pravdách, které tvoří absolutní pravdu, se takto projevuje.

³⁵⁵ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 90 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

Nelze ovšem tvrdit, že je možné kvantitativně určit potřebné množství relativních pravd, které by v konkrétním případě umožnily poznat pravdu absolutní.

Je velice důležité správně rozlišovat mezi pravdou absolutní a relativní. Pouze tak lze zabránit dogmatickému pojetí pravdy, které je nejen pro trestní, ale pro jakýkoliv právní proces naprosto nedostačující a proto nepřijatelné.³⁵⁶

Jak již bylo nastíněno v úvodu této kapitoly, pro dokazování v trestním řízení je nepochybně důležité, aby poznávající subjekt správně uchopil a pracoval s pojmy jako jsou pravda a skutečnost. Pro správně a zákonně provedené dokazování a vlastně celý právní proces, by měl poznávající subjekt správně uchopit určitou skutečnost, avšak často se tomuto orgánu “do rukou“ dostane pouze její část, nebo falešná podoba.

Pro poznání pravé skutečnosti je velice důležité, nevytvořit si na počátku procesu poznání, z prvotních faktů jakési schéma, ze kterého, pak poznávající subjekt bude usuzovat celou skutečnost.³⁵⁷ Zvláštním nebezpečím v těchto případech je, že díky takto vytvořenému modelu může poznávající subjekt často opomenout jiná, dle jeho názoru nedůležitá fakta, která tak uniknou z celého procesu posuzování daného předmětu zájmu.³⁵⁸ Takovým postupem je skutečnost ochuzena, a proto se nedá potřebným způsobem poznat a ani vysvětlit. Obecně totiž platí, že skutečnost sama je složitější, strukturovanější a bohatší nežli jakékoliv schéma této skutečnosti. Vytváření určitých schémat o skutečnosti, se právě v některých případech vztahuje na OČTŘ, které na základě prvotních faktů často vytvoří jakýsi model skutečnosti, díky kterému, pak v dalším průběhu trestního řízení opomíjejí některá další důležitá fakta.

Práce obhájce je mimo jiné i právně hodnotit skutečnost. Ten tedy vyjme ze skutečnosti její určitou část a následně subsumuje a vyhodnocuje fakta, která získal prostřednictvím své činnosti, pod příslušná ustanovení trestního práva. Základní otázkou pro činnost obhájce je možnost zjištění pravdy, resp. poznání určité skutečnosti a pravdy, tzn. pravdivého obrazu skutečnosti. Proto je z hlediska dokazování vždy nutné se zamyslet nad tím, zda již například na počátku trestního

³⁵⁶ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 91 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

³⁵⁷ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 114-120 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

³⁵⁸ KOLÁŘ, Petr. *Pravda a fakt*. Praha: Filosofie, 2002. 123-124 s. ISBN 80-7007-168-0.

řízení nebyla provedena nějaká chyba, zda opravdu byl z pohledu dosaženého stupně možností poznání skutečný stav věci opravdu poznán.

Protože zákon sám je logickým systémem, můžeme jeho naplňování a užívání také hodnotit hledisky logickými. Často se můžeme setkat s tím, že výklad zákona v podání OČTŘ nevystihuje přesně, tedy ani správně vůli zákonodárce. Tak dochází k tomu, že prvotní záměr, původní systém tak jak jej vytvořil zákonodárce, se díky některým aplikátorům práva dostane do pozadí, a nahradí jej systém jiný. Takovou činností proto vlastně soud mnohdy zákon přetváří a na základě těchto změn pak umožňuje přetvářet podobu té pravdy o skutečnosti, jenž představuje pravdu o zákonné úpravě.

Jelikož i vztah aplikace zákona a zjištěného skutkového stavu věcí je dialektický a vzájemně se ovlivňující, pak špatný výklad skutkového stavu, díky čemuž následně dojde k nesprávné aplikaci zákona (k nesprávné aplikaci zákona může dojít i v případech, kdy byl skutkový stav věci vyložen správně) způsobí, že dojde k deformaci objektivně zjištěného skutkového stavu věci či jen částečně zjištěného skutkového stavu věci a dojde k vytvoření nové skutečnosti. Tato nová skutečnost je v rozporu s objektivní skutečností, resp. objektivní pravdou. Ale může dál přežívat v podobě rozhodnutí, které je vlastně ve vztahu k objektivní skutečnosti v nesouladu. Proto je takové rozhodnutí nežádoucí a nesprávné.³⁵⁹

8.1 Některé další názory k materiální pravdě

Podle některých autorů a dalších odborníků z oblasti trestního práva je otázkou nepochybně nejen pro trestní, ale každý právní proces zásadní, tedy otázka pravdy a jejího poznání. V současném trestním řízení je jedním z vůdčích principů tzv. zásada materiální pravdy. Někteří autoři dokonce prohlašují, že se jedná o zásadu nejvýznamnější a ostatní zásady trestního procesu jsou jí služebné. Spočívá v povinnosti OČTŘ postupovat tím způsobem, aby byl zjištěn skutkový stav věci prost důvodných pochybností. Nicméně jak již bylo naznačeno v předchozí části této práce, tak zásada materiální pravdy může být považována za pojem matoucí, jenž není zcela vhodný pro trestní řízení. To protože, sama teorie trestního procesu uvádí, že základní zásady trestního řízení jsou vůdčí právní principy, na jejichž základě je vybudováno celé trestní řízení.³⁶⁰ Nejedná se totiž o vyjádření jakékoliv

³⁵⁹ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 119-120 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

³⁶⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 4. vydání*. Praha: Leges, 2016, 116 s. ISBN 978-80-7502-160-1.

pravdy, kterou jsme schopni bezpečně poznat, ale je spíš jakýmsi všeobecně uznávaným přesvědčením. Takové pojetí je naopak nebezpečím pro pravdu samu a též pro spravedlivý výsledek trestního řízení. Jelikož mnohdy může vést k omylům. Při této úvaze lze vycházet z názoru I. Kanta, který ve své knize *Kritika praktického rozumu* napsal, že „*to není všeobecné přesvědčení o pravdivosti nějakého soudu, co dokazuje jeho objektivní platnost (tj. jeho platnost jako poznatku), nýbrž že i kdyby k takovému všeobecnému přesvědčení náhodou došlo, nemohlo by to přesto ještě představovat důkaz o shodě s objektem, naopak jedině objektivní platnost představuje důvod nutného všeobecného souhlasu.*“³⁶¹

Pokud budeme uvažovat konkrétně o našem trestním řízení, lze snadno dovodit, že za Kantovo všeobecné přesvědčení lze považovat obžalobu, ale i usnesení či rozsudek v konkrétní trestní věci. Jelikož rozhodující subjekt, resp. státní zástupce či soud, může při svém rozhodování vycházet z čistě subjektivní pravdy, kterou výše zmíněným způsobem odůvodňuje. V pojetí materiální pravdy se totiž nehledá objektivní pravda, ale dochází ke hledání jakési podoby pravdy. To vede pouze k tomu, že je soudu umožněno určitou věc vyřešit rychle a účelově. Pokud by soud tímto způsobem dospěl k rozhodnutí, v žádném případě jej nelze označit za spravedlivé.³⁶²

Tento pojem, alespoň v pojetí některých našich právních teoretiků, ale i právníků je neúnosný, neudržitelný a s objektivní pravdou, resp. se skutečnou pravdou o věci nemá mnoho společného. Prostřednictvím této zásady totiž ani zcela nelze skutečnou pravdu o věci poznat a žádným způsobem nemůže bezpečně odlišit prvky pravdy od pouhých domněnek a hypotéz, které s takovou pravdou, jenž představuje společensko-lidská skutečnost, a kterou může vyjádřit pouze objektivní pravda, nemá téměř nic společného.³⁶³ Tím, že se jedná o zásadu vůdčí a další zásady trestního řízení se dostávají do postavení závislosti na tomto principu, dochází tak k zatemňování celého smyslu zjišťování pravdy o věci. Nejen, že pravdu zkresluje, ale také pragmaticky umožňuje uvádět do praxe určitý směr právní politiky, jenž vede sice možná k rychlejšímu projednání a rozhodnutí o věci, ale právě na úkor zjištění skutečné pravdy o věci. Pokud provedeme bližší rozbor

³⁶¹ KANT, I. *Kritika praktického rozumu*. Praha: Nakladatelství Svoboda 1996, s. 21 ISBN 80-205-0507-5

³⁶² BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 96 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

³⁶³ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 94 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

zákonné podoby této právní zásady, tak zjistíme, že po novele tř. z roku 1995 byl z trestního řádu vyňat termín „skutečný stav věci“ a byl nahrazen aktuálním termínem „zjištění skutkového stavu věci o němž nejsou důvodné pochybnosti“, viz § 2 odst. 5 věta první TrŘ. Přestože původní termín nevystihoval zcela přesně problematiku objektivní pravdy, dalo se mu vcelku dobře rozumět. V případě nalézání objektivní pravdy by mělo dojít ke shodě našich soudů s objektivní realitou. Užíváme-li pojmů objektivní realita a objektivní pravda, tak je třeba říci, že objektivnosti hmotných předmětů rozumíme jejich nezávislost na lidském subjektu. Jejich existence je tedy nezávislá na člověku, avšak objektivnost pravdy představuje ten základní charakteristický rys pravdivých poznatků, který je rozhodujícím způsobem určen hmotnou skutečností, tedy tou realitou, jejíž objektivnost je daná dialektickou shodou mezi strukturou takových poznatků a strukturou poznávaných předmětů. Také proto vlastně ve své podstatě je nezávislý na lidské svévůli či přání lidí. Jinak řečeno jde o pravdu, která nezávisí na vůli, přání, zájmu či psychickém stavu poznávajícího subjektu, ale je určována skutečným, reálným obsahem odráženého, resp. zkoumaného objektu.³⁶⁴ Z tohoto také mimo jiné vyplývá to, že naopak nově použitá terminologie, co do obsahu a způsobu užití, skýtá řadu pochybností. Využití této zásady v trestním procesu vlastně de facto znamená obejít požadavek zjištění objektivní pravdy. Zákonodárce vlastně použitím této terminologie opomíjí myšlenku objektivní pravdy o skutečnosti, tedy o skutečném stavu věci. Tím odvádí, resp. „promíjí“ povinnost rozhodovacího subjektu, se skutečnou pravdou o věci vůbec zabývat. Použití této „vůdčí“ zásady pak může mít zdrcující následky v praxi, a to nejen pro obsah vlastního rozhodnutí, ale pochopitelně též pro subjekty, kterých se dané rozhodnutí týká. Rozhodnutí o věci samé je totiž založeno na tom, jak danou věc vidí, resp. vnímá pouze poznávající subjekt, a právě proto se mnohdy nemusí jednat o skutečný stav věci. O tom, co je a co není pravdivým skutkovým stavem a kdy již není třeba přinášet další důkazy, protože skutkový stav věci je už „znám“, rozhoduje právě sám soud. V důsledku čehož může dojít k vydání rozhodnutí, které se opírá o někdy zkreslený, nebo neúplný skutkový stav věci.³⁶⁵ Přitom za současné právní úpravy se nelze domnívat, že například při použití opravných prostředků, a to především mimořádných, tak ale i řádných, by v těchto řízeních došlo k nalezení,

³⁶⁴ TOŠENOVSKÝ, L. *Příspěvky k základním otázkám teorie pravdy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962. 13 s.

³⁶⁵ JESTŘÁB, M. *Zásada objektivní pravdy v trestním řízení*, In *acta Universitatis Carolinae Iuridica Monographia XXXV*, Praha: UK 1981, s. 15.

pro rozhodnutí nezbytného, skutečného stavu věci, na základě čehož by došlo k nápravě předchozího chybného postupu nalézacího soudu. Pokud soud nalézá pravdu tímto způsobem, tzn. nalézá pravdu ve svých představách o věci a skutečnosti, a pokud je toho názoru, že pravdu našel a též jí řádně odůvodní, vydává se tímto způsobem nalezená pravda, resp. hypotéza pravdy, za pravdivý stav věci. Takové rozhodnutí, získané díky použití zásady materiální pravdy, však spolehlivě nevystihuje skutečnou realitu vnějšího světa.³⁶⁶

Samotná praxe nám ukazuje, postupuje-li soud tímto způsobem, tj. že argumenty, jenž podporují jeho vlastní představu o věci, shromažďuje, bere v úvahu a hodnotí je, tak se pak tímto způsobem k objektivní pravdě dostat nemůže. A naopak. Existují-li argumenty, fakta a důkazy, které by této jeho vlastní, tedy materiální pravdě odporovaly a nebyly s ní v souladu, snaží se je (jak nám některá soudní rozhodnutí sama ukazují) eliminovat a vůbec k nim nepřihlížet. Někdy se soud dokonce snaží v zájmu své předem zjištěné materiální pravdy, tyto argumenty a důkazy znevěrohodnit. Jak bylo již naznačeno výše, tento způsob rozhodování je pro soud velice efektivní, neboť umožňuje rychlé poznání materiální pravdy. Tedy v tom smyslu, že si dokáže urychleně vytvořit konstrukci, jejímž prostřednictvím si tuto svou pravdu následně odůvodní. Pokud takto vyloučí její kontradiktorní zjištění, pak má “svoji“ vlastní, materiální pravdu zjištěnou a na jejím základě může vydat příslušné rozhodnutí. To je často stejně tak “pravdivé“ a “spolehlivé“, jako sama jeho metoda. Proto můžeme snadno dospět k závěru, že v takových případech forma splynula s obsahem, resp. pro moderní právní proces v právním státě tu je neadekvátní forma, která umožňuje vyjádřit neadekvátní obsah, pokud je tedy posuzována se skutečností a věcí samou.³⁶⁷ Z pohledu relativních pravd o skutečnosti, které by byly objektivními pravdami a tíhly tak k absolutní pravdě o věci, nemá výše popsany postup s těmito nic společného. Naopak je jakousi falzifikací skutečnosti a pramenem omylů a jejich následků ve skutečnosti, které pokud jsou takovýmto způsobem vytvořeny, tak do oné pravdivé skutečnosti zasahují a mohou ji, resp. její další vývoj radikálně změnit.³⁶⁸ Proto je třeba, z výše popsaných důvodů, užití materiální pravdy v jeho nynější podobě, minimálně podrobit dalšímu kritickému hodnocení a přezkumu.

³⁶⁶ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 100 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

³⁶⁷ BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. 101 s. ISBN 978-80-87212-40-0.

³⁶⁸ KOLÁŘ, Petr. *Pravda a fakt*. Praha: Filosofía, 2002. 21 s. ISBN 80-7007-168-0.

Na základě výše uvedených důvodů se proto, nejen pro účely trestního procesu, jeví jako lepší užívat pojmu objektivní pravdy. Její užití by v trestním procesu znamenalo shodu našich soudů s objektivními jevy, vlastnostmi a vztahy. Objektivní pravda nezávisí na vůli, přání, zájmu či psychickém stavu poznávajícího subjektu, ale je určována obsahem odráženého objektu. Jedná se o shodu našeho poznání se skutečností.

Měl by být kladen důraz na prioritní postavení objektu, tj. objektivního a pravdivého stavu věci, jenž by se měl poznávající subjekt, resp. soud, snažit poznat a toto své poznání dále konfrontovat se stavem této skutečnosti.³⁶⁹

V souvislosti s trestním řízením se proto nabízí obecná filozofická otázka, do jaké míry “pravda“ zjištěná soudem, koresponduje s pravdou objektivní. Soudem zjištěná pravda má totiž odlišnou hodnotu od pravdy získané za každou cenu, i kdyby se tato soudní pravda sebevíce shodovala s pravdou objektivní. Odpovědí na otázku, do jaké míry se “pravda“ zjištěná soudem shoduje s pravdou objektivní, je třeba řešit s přihlédnutím ke skutečnosti, že podkladem rozhodnutí soudu jsou poznatky o skutečích, jenž se staly v minulosti, a které soud poznává nepřímou tak, že si za pomoci prostředků sloužících k jejich prokázání rekonstruuje jejich průběh.³⁷⁰ Avšak tyto poznatky soudu nejsou experimentálně verifikovatelné, jelikož tato “soudcovská pravda“ není pravdou exaktního poznání, vždy zůstává větší nebo menší prostor těmto poznatkům důvěřovat či nikoliv. Je to tedy pravda vytvořená OČTŘ, resp. v trestním procesu státním zástupcem, který ji k věření předkládá soudu, jenž tuto pravdu následně potvrzuje. Shoda této pravdy s objektivní pravdou není exaktním způsobem ověřitelná, proto je třeba zvolit takové procesní postupy, které tuto skutečnost reflektují a nevyžadují od soudce výsledek, kterého není vzhledem k obecným, ale i zákonným limitům soudcovského poznání vůbec schopen. V trestním řízení, jako v žádné jiné oblasti společenské praxe, se tak nejjasněji ukazuje rozdíl, který reflektovali již antičtí filozofové, totiž rozdíl mezi nalézáním pravdy a dáním za pravdu.³⁷¹

V kontradiktorním řízení je výsledek dokazování do jisté míry závislý na argumentačních schopnostech stran. Pokud argumentační výbava stran a argumenty

³⁶⁹ BRTNÍK, S. *Materiální a formální pravda v současném soudním procesu*, Bulletin advokacie č. 10/2010.42-45 s. ISBN 1210-6348.

³⁷⁰ ŠÁMAL, P. *Provádění dokazování v hlavním líčení*. *Trestněprávní revue* č. 12/2008, s. 349.

³⁷¹ BRTNÍK, S. *Materiální a formální pravda v současném soudním procesu*, Bulletin advokacie č. 10/2010. 42-45 s. ISBN 1210-6348.

jimi předložené nepřesvědčí soud o průběhu dějů minulých, pak se dle doktríny i praxe jedná o důkazní nouzi. Takový stav lze připisovat jak procesním stranám, tak i soudu. Přitom pochybnosti soudu existují a dále mohou přetrvávat ve dvou směrech. Jsou to pochybnosti o vině obžalovaného nebo jeho nevině. Obě tyto pochybnosti mohou vést k chybnému výroku. Vzniká však otázka, zda při nedostatku důkazů a argumentů procesních stran má soud tento nedostatečný stav doplňovat. V tomto směru dospěl k negativnímu závěru Ústavní soud, který řekl, že „*Odsouzení pachatele trestné činnosti je v souladu s čl. 80 Ústavy České republiky primárně věcí státního zastupitelství. Je to tedy státní zastupitelství, kdo nese odpovědnost za to, aby soudu předložená trestní věc byla podložena procesně použitelnými důkazy potřebnými k rozhodnutí o vině a trestu v souladu s podanou obžalobou. Obecné soudy se proto nikdy nesmějí stavět do pozice pomocníka veřejné žaloby usilujícího rovněž o odsouzení, a nelze k takovému výkladu rolí těchto institucí dospět ani výkladem § 2 odst. 5 alinea ultima trestního řádu. Posledně uvedené zákonné ustanovení totiž v souladu s ústavními principy spravedlivého procesu a z nich vyplývajícího rozvržení rolí jeho jednotlivých účastníků nutno vykládat tak, že je soud povinen doplňovat dokazování v rozsahu potřebném pro spravedlivé rozhodnutí, které nemusí být nutně odsuzující.*“³⁷² To znamená, že v souladu se zásadou kontradiktornosti v trestním řízení je, aby soud nenahrazoval chybějící aktivitu procesní strany, protože je to koneckonců ona a ne soud, kdo je odpovědný za výsledek dokazování.

Lze tedy dospět k závěru, že pro současný trestní proces je mnohem přiléhavější termín “soudcovská“, nebo tzv. “procesní pravda“.³⁷³ Tato pravda může být, ale nemusí, v souladu s objektivní pravdou. To ovšem nesmí znamenat rezignaci na její zjišťování. V případě, že je podkladem pro rozhodnutí soudu presumování poznatků, které ale nemají oporu v provedeném dokazování, jedná se o trestně procesní instituty, které zjednodušují a urychlují trestní proces tam, kde jim to právě procesní situace umožňuje.³⁷⁴ Takový postup je ovšem z hlediska spravedlivého výsledku nežádoucí.

³⁷² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 5. 2008, SbNU 86/49, sp.zn. II. ÚS 2014/07.

³⁷³ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. Praha: ASPI, 2009. Právní monografie (ASPI). 19 s. ISBN 978-80-7357-414-7.7

³⁷⁴ BRTNÍK, S. *Materiální a formální pravda v současném soudním procesu*, Bulletin advokacie č. 10/2010. 45 s. ISBN 1210-6348.

Závěr

Problematika dokazování je považována v trestním právu za jednu z nejdůležitějších. Bez dokazování by totiž OČTŘ, na což jsem se snažil v rámci této práce několikrát poukázat, nebyly schopny příslušnou trestní věc spolehlivě zjistit, vyšetřit veškeré její okolnosti, právně ji posoudit, ohodnotit a pochopitelně též dospět k celkovému výslednému rozhodnutí. Tedy tak, jak má na mysli ustanovení § 1 TrŘ. S ohledem na průběh rekodifikačních prací, vztahujících se právě k trestnímu řádu, se domnívám, že toto téma nabývá nyní zvláště na svém významu též pro současné legislativní účely. Zastávám názor, který není u všech právníků jednotný a stejný, a to že jsou to základní zásady trestního řízení, které tvoří nosné pilíře konstrukce skutkového děje, kterou vytváříme v celém průběhu trestní kauzy. To je hlavní důvod, proč jsem ve své práci věnoval tak rozsáhlou pozornost právě jim.

Práci jsem pojal tak, aby zachytila proces dokazování v českých podmínkách. Protože její těžiště spočívá především v posouzení současných poměrů a případných návrhů *de lege ferenda*, tak krátký historický exkurz posloužil pouze jako jakási výchozí úvaha, od které se pak odvíjí podoba trestního procesu do současnosti.

Domnívám se, že z logiky věci vyplynula nutnost rozdělit celý text do více kapitol, konkrétně osmi, které reflektují jednotlivé segmenty problematiky dokazování včetně právně-filozofických souvislostí.

Metody, které jsem zvolil pro zpracování jsou standardní. Zmíním-li jen velmi okrajově nejprve metodu historickou, pak půjde dále především o rozsáhlou analýzu, některé komparační techniky a pochopitelně též jsem vyvinul snahu o syntetizující závěry.

Již z rozsahu jednotlivých kapitol je zřejmé, jakým částem, institutům trestního práva procesního jsem věnoval samostatnou a větší pozornost. To proto, že je považuji právě za jednak významnější než některé jiné a jednak proto, že očekávám, že v připravované rekodifikaci trestního práva procesního zaujmou velice významné, jejich mimořádnému významu odpovídající, místo.

Již v průběhu zpracovávání jednotlivých kapitol jsem se pokusil naznačit některé dílčí závěry. To proto, abych za jejich pomoci mohl navrhnout též určité dílčí legislativní úpravy či změny a aby žádný z těchto nápadů nezanikl.

Nyní na závěr de facto shrnuji své analytické poznatky a připomínky, které by bylo možno v rámci úvah *de lege ferenda* na tomto místě označit.

Nepochybně klíčovou otázkou spojenou s rekodifikací českého procesního práva trestního představuje již zmíněná problematika základních zásad. Odborné debaty na dané téma probíhají již od počátku reformních prací a vyústily v ideový záměr z let 2014/2016. Takový, aby základní zásady trestního procesu byly vygenerovány samotnou koncepcí nového trestního řádu s tím, že pochopitelně tento zákon bude obsahovat jejich jednotlivé definice. Nedošlo však ke shodě o obsahu jednotlivých zásad, a nakonec ani ke konsenzu v jaké podobě a ve které části nového trestního řádu se budou základní zásady trestního řízení vlastně uvádět. Osobně se domnívám, že vzhledem k jejich významu by měly být v novém trestním řádu uvedeny opět v úvodních ustanoveních. Nicméně nepochybně lze uvažovat o jejich rozšíření, konkrétně například o zásadu kontradiktornosti. Nakonec její uplatňování v trestním řízení patří dlouhodobě mezi důležité otázky probíhající rekodifikace. V tomto směru se plně ztotožňuji se závěry Winterové v obecné rovině, podle které „*kontradiktornost jako princip je třeba připustit v každém řízení, bez ohledu na jeho povahu*“.³⁷⁵ Bylo by nepochybně žádoucí, aby tento princip byl v novém trestním řádu zakotven. Pochopitelně by jej zákonodárce měl zařadit mezi ostatní základní zásady trestního procesu.

V práci byla několikrát zmíněna důležitost dokazování. Dovoluji si proto připomenout některé možné návrhy, jenž by zákonodárce mohl promítnout do nové podoby trestního řádu. V rámci obecné právní úpravy týkající se dokazování, by v budoucnu mohla být zpřesněna formulace týkající se důkazních prostředků. Vymizely by tak totiž dohady o tom, co vše může být považováno za důkazní prostředek. K tomuto se vztahují i diskuse, zdali by nebylo příhodnější stanovit důkazní prostředky v trestním řádu taxativně.

Zákonodárce by též mohl výslovně stanovit procesní důsledky pro situace, kdy dojde k porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. Dle mého názoru je dlouhodobě žádoucí, aby v zákoně byla stanovena kritéria hodnocení zákonnosti důkazu.

Jako další lze navrhnout novou právní úpravu odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Nakonec i podle prof. Jelínka je nová právní úprava tohoto institutu velmi žádoucí. „*Současná právní úprava odposlechů a záznamu*

³⁷⁵ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). 68 s. ISBN 978-80-7502-076-5.

*telekomunikačního provozu v trestním řádu je z hlediska použité terminologie i jinak v oblasti komunikačních a informačních technologií zastaralá, a tím do jisté míry neoperativní*³⁷⁶

Již dlouhodobě se vede diskuze o nezbytnosti přijetí nového zákona o znalcích. To patrně vzhledem k tomu, že v řadě případů závisí výsledek procesu na kvalitě znaleckého posouzení. Nabízí se proto otázka, zda například do nového zákona o znalcích nezakotvit povinnost znalců podrobit se periodickému přezkušování.³⁷⁷ K problematice znaleckých posudků se bezprostředně vztahuje i otázka jejich správného a řádného hodnocení. Zastávám osobní názor, že v rámci procesu vyhodnocení důkazů, je hodnocení znaleckých posudků jednou z nejnáročnějších a nejsložitějších činností, kterou rozhodující orgán činný v trestním řízení provádí. Častá je též otázka, jak by měl soud postupovat, respektive podle čeho se rozhodovat, při kolizi znaleckých posudků. Tzn. pokud je např. soud nucen přibrat znalce k posouzení určité odborné otázky, neboť soud sám nemůže takovou otázku rozhodnout, pak je mimořádně složité, který z kolidujících znaleckých posudků a jeho závěry vezme za prokázané. To zejména pokud uvážíme, že mohou nastat situace, kdy ani revizní znalecký posudek, či posudek znaleckého ústavu nepřinesou jednoznačné závěry. Přestože v současné době do jisté míry poskytuje pro takové situace návod k řešení judikatura, mělo by v budoucnu nepochybně dojít k upřesnění toho, jakým způsobem by měl soud přistupovat ke znaleckému dokazování. Tzn. jak, resp. na základě čeho by měl takové znalecké posudky následně hodnotit.

Závěrem bych rád poukázal na nutnost zkvalitnění právní úpravy rovnoprávného postavení procesních stran. Tedy jak jsem již zmínil v úvodu. Pokud jde o vyhledání a provedení důkazu, tak v porovnání s OČTŘ obhajoba nedisponuje stejnými možnostmi, nicméně z ustanovení § 89 odst. 2 TrŘ. věta druhá vyplývá, že každá ze stran je oprávněna důkazy vyhledat, předložit či jejich provedení navrhnout. To že tyto důkazy nevyhledal, nebo nevyžádal OČTŘ pak není důvodem pro odmítnutí těchto důkazů.³⁷⁸ Toto zákonné ustanovení považuji za správné. Ke zrovnoprávnění by částečně mohlo vést například to, že by byla zákonem upravena

³⁷⁶ JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Vydání první-Praha: Leges, 2018. 22 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

³⁷⁷ JELÍNEK, JIŘÍ. *Trestní právo procesní minulost a budoucnost*. Vydání první-Praha: Leges, 2016. 21 s. ISBN 978-80-7502-185-4

³⁷⁸ Zákon číslo 141/1961, Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

možnost či povinnost předsedy senátu obligatorně řešit konflikt znaleckých posudků ve veřejném zasedání při předběžném projednání obžaloby, které by se pochopitelně obžalovaný či jeho obhájce a znalci zúčastnily. Vedlo by to nejen k posílení pozice obhajoby ve vztahu k obžalobě, ale též určitě ke zefektivnění a urychlení následného hlavního líčení.

Jsem přesvědčen, že se mi podařilo předsevzetí, která jsem si vytyčil na úvod této práce splnit. Pochopitelně nečiním si nárok na zcela vyčerpávající analýzy a k tomu zcela vyčerpávající odpovědi. O tom ale tato práce ani být nemá. Neboť ta má vyvolat především zamyšlení nad určitými problémy praxe, ale též legislativními souvislostmi, které by mohly sloužit kupříkladu jako náměty k chystaným rekodifikačním pracím.

Summary

I chose 'Selected issues of proving in criminal proceedings, and some of its legal-philosophical aspects' as the subject of my thesis. I made this choice since this subject undoubtedly remains very topical. The current situation in the Czech Republic in the area of criminal legislation and practice is topical due, in particular, to the fact that a reform of Czech criminal law has been underway in recent years or has been (at least halfway) implemented already. This means that a reform of Czech substantive criminal law has already taken place (Act No. 40/2009 Coll.). Even though a recodification of Czech substantive criminal law was adopted and came into force in 2010, no new code of criminal procedure has been adopted thus far, despite the fact that comprehensive and overall recodification to this effect would have been more logical and more desirable. Currently, one may regard the present situation as a half-performed recodification of criminal law. Due precisely to the fact that the contemplated reform is still being worked on, and will undoubtedly continue to be worked on for a couple of years, despite this situation, I decided to look into my choice of aspects of taking evidence.

Taking evidence is an essential part of criminal proceedings. Taking evidence is absolutely necessary and unique since it constitutes, apart from rendering decisions, the most important procedural activity conducted by law enforcement bodies in criminal proceedings; this is where other persons come in who are also a party to these criminal proceedings. Its essence is also derived from the fact that only by taking evidence is one capable of getting the findings right in a reliable manner, which constitutes an absolutely essential basis for the decision-making of law enforcement bodies when conducting criminal proceedings. The same applies to the individual steps of taking evidence and, of course, when a result has been decided. Only by taking evidence are law enforcement bodies able to achieve the ultimate goal of criminal proceedings, as set forth under Section 1 of the Code of Criminal Procedure. During the course of taking evidence, the essential impact of the fundamental principles affecting criminal proceedings is reflected as set forth, above all, in Section 2 of the Code of Criminal Procedure.

Taking evidence is a specific method laid down by law, through which law enforcement bodies reconstruct past events in criminal proceedings in order to find

the right piece or pieces of the findings, which are then, in all individual cases, the object of criminal proceedings.

In this thesis, I contemplate outlining the process of taking evidence in the Czech environment, exploring it from its historical roots to the present day. For this reason, I have divided my thesis into a number of chapters.

In Chapter One, I explore the history of taking evidence in the Czech lands. Chapter Two entails the theory of taking evidence, since this phenomenon of the law of criminal procedure is of a unique, stand-alone nature. This comprises its essence, a specific part of the respective set of rules and its own terminology. That is why I wished to handle this in a separate chapter.

Chapter Three is dedicated on one hand to all the fundamental principles to which Section 2 of the Code of Criminal Procedure refers and on the other hand, in particular, to the fundamental principles having a direct impact on the process of taking evidence.

In Chapter Four, I looked into the constitutional limitations, principles and related court rulings of criminal proceedings. Criminal proceedings must comply, in their entirety, with the constitutional limitations, which understandably also applies to taking evidence. The constitutional limitations are laid down by the Constitution, the Charta, and international treaties by which the Czech Republic is bound under Article 10 of the Constitution.

Chapter Five, as already mentioned, discusses the set of legal provisions governing the taking of evidence. In addition to the general procedural provisions governing taking evidence, I have discussed the individual types of evidence in the sub-chapters.

Chapter Six describes the individual stages of taking evidence. This chapter is, in particular, dedicated to the range of possibilities of which the law enforcement bodies can make use in taking evidence in criminal proceedings and which the defence may also secure.

Chapter Seven outlines the course of the process of taking evidence, stressing the individual stages of criminal proceedings and the taking of evidence in these proceedings. Some of the most important types of evidence are discussed in a separate sub-chapter. I have also made short reference to taking evidence in

appeals cases and in execution measures and to extraordinary legal remedies and the evidence taken during the course thereof.

In Chapter Eight, I discussed several thoughts regarding the legal-philosophical context, which is significant for taking evidence and which refers to terms such as ‘truth’ and ‘facts’ as well as the discussion of several opinions related to taking evidence.

In conclusion, I summarised my analytical findings and several factual comments I made in the individual chapters. I also attempted to make *de lege ferenda* hypothetically possible suggestions, and am convinced that these could be used when recodifying the Code of Criminal Procedure. I also tried to present answers to questions which, undoubtedly, the legislator should be tackling.

Seznam zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Listina	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
NS	Nejvyšší soud
NSZ	Nejvyšší státní zastupitelství
OČTR	orgány činné v trestním řízení
TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úmluva	Sdělení federální ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
ZSM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Seznam použité literatury:

a) Monografie a statě ve sbornících:

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Vyd. 3., V Portálu 2. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Portál, 2010., ISBN 978-80-7367-727-5.

BÍLÝ, Jiří. *Moc a právo v evropské politické tradici*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004., ISBN 80-86432-69-6.

BLOCH, M. *Obrana historie anebo historik a jeho řemeslo*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967, ISBN 978-80-257-04-03.

BONDY, Egon. *Filosofické dílo*. 3., opr. vyd. Praha: DharmaGaia, 2007., ISBN 978-80-8668-521-2.

BRTNÍK, S. *Materiální a formální pravda v současném soudním procesu*, Bulletin advokacie č. 10/2010., ISBN 1210-6348.

BRUNA, Eduard. *Otázky právního procesu*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-40-0.

BRUNA, Eduard. Kontradiktornost v našem trestním řízení. In *Straus J., E. Trestně právní a kriminalistické aspekty dokazování. Sborník vědeckých prací z 2 ročníku mezinárodní vědecké konference*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, z.ú., 2016., ISBN 978-80-7408-134-7.

BRUNOVÁ, M. *K volnému hodnocení nepřímých důkazů v kontextu práva na spravedlivý proces*. In: JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. 104 s. ISBN 978-80-7502-287-5.

CÍSAŘOVÁ, D.: *Předmět dokazování*, In *Stát a právo 13- Problémy dokazování*. Praha: Academia, 1967.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar, Jaroslav FENYK a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. Praha: ASPI, 2008., ISBN 978-80-73-57-348-5.

DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR)., ISBN 978-80-7552-600-7.

FENYK, Jaroslav, Tomáš GŘIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015., ISBN 978-80-7478-750-8.

FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽŽ, I. a POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Linde, 2010., ISBN 978-80-7201-802-4.

FIALA, J. *Pojem důkazu ve smyslu procesním*. In Stát a právo 13. Problémy dokazování Praha: Academia, 1967.

FRANCEK, J. *Hrdelní soudnictví v Čechách v 16.- 18. století*. In česká města v 16.- 18. století. Praha: Historický ústav ČSAV, 1991., ISBN 978-80-8526-80-5.

FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo procesní*. Vyd. 3., přeprac. Ostrava: Key Publishing, 2012., Právo (Key Publishing), ISBN 978-80-7418-160-3.

FRYŠTÁK, Marek a Petra POLIŠENSKÁ. *Dokazování v přípravném řízení: nejvýznamnější judikatura k vybraným tematickým okruhům*. Praha: Leges, 2014. Praktik (Leges), ISBN 978-80-87576-85-4.

FRYŠTÁK, M. *Procesní postavení svědka (poškozeného) a jeho výslech v přípravném řízení*. Trestněprávní revue č. 10/2014.

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL, Z NĚM. PŘEL. VLADIMÍR ŠPALEK PŘEDML. JAROSLAV KUDRNA. *Základy filosofie práva*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0296-0.

HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky., ISBN 978-80-7400-059-1.

CHMELÍK J., BRUNA, E. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-278-3.

JELÍNEK, Jiří a Zdeněk SOVÁK. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami*. 7. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2017., ISBN 978-80-7502-230-1.

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. zvláštní část* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, ISBN 978-80-7502-236-3.

JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*. Praha: Leges, 2011. Teoretik. ISBN 978-80-87212-88-2.

JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Vydání první-Praha: Leges, 2018., ISBN 978-80-7502-287-5.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní minulost a budoucnost*. Vydání první-Praha: Leges, 2016., ISBN 978-80-7502-185-4.

JELÍNEK, Jiří, ed. *Základní zásady trestního řízení - vůdčí ideje českého trestního procesu: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2016, trestní sekce*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-155-7.

JESTŘÁB, M. *Zásada objektivní pravdy v trestním řízení*, In *acta Universitatis Carolinae Iuridica Monographia XXXV*, Praha: UK 1981.

JESTŘÁB, M. *Zásada objektivní pravdy v trestním řízení*. In *Acta universitatis Carolinae. Iuridica Monographia XXXV*, Praha: UK, 1981.

HERCZEG, J. *Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení*. Bulletin advokacie, 2010, č. 1-2, ISBN 978-80-7400-388-2.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Biskup Jan IV. z Dražic, 1301-1343*. Praha: Univerzita Karlova, 1991. ISBN 8070666110.

CHMELÍK, Jan. *Trestní řízení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk)., ISBN 978-80-7380-488-6.

KANT, I. *Kritika praktického rozumu*. Praha: Nakladatelství Svoboda 1996, ISBN 80-205-0507-5.

KLABOUC, J. *Staré české soudnictví (jak se soudívalo)*. Praha: Orbis 1967.

KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině. 2., rozš. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009., ISBN 978-80-7380-140-3.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice., ISBN 80-7179-028-1.

KOLÁŘ, Petr. *Pravda a fakt*. Praha: Filosofía, 2002., ISBN 80-7007-168-0.

MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995., ISBN 80-85903-01-6.

MANDÁK, V. *Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek*. Bulletin advokacie, 2013, č. 10, ISBN 978-80-87576-44-1.

MANDÁK, V. *Pojetí výpovědi obviněného v našem trestním řádu*. Trestněprávní revue, 2002, č. 5, ISSN 1213-5313.

MARKOV, J. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení XII-XVII. století*. Praha: Academia 1967.

MATOUŠ, Václav. *Ortel podle práva*. Rychnov nad Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor, 1997., ISBN 80-86076-01-6.

MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-735-774-83.

MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 2. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy právnické učebnice., ISBN 80-7179-678-6.

NEJEDLÝ, J. *Zákonnost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013.

NOVÁK, Daniel. *Zákon o ochraně osobních údajů a předpisy související: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), ISBN 978-80-7478-665-5.

NOVOTNÝ, František. *Trestní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017., ISBN 978-80-7380-677-4.

PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges), ISBN 978-80-7502-084-0.

PORADA, Viktor. *Kriminalistika: (úvod, technika, taktika)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN isbn:978-80-7380-038-3.

PORADA, Viktor. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001., ISBN 80-7204-194-0.

POPPER, Karl R. *Logika vědeckého bádání*. Praha: OIKOYMENH, 1997. Oikúmené. ISBN 80-86005-45-3.

REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002. Výběrové texty. ISBN 80-86199-57-6.

SOKOL, Tomáš. *Kontradiktornost soudní fáze trestního řízení*. *Právní rádce*, 2003, roč. 11, č. 10. s. 59–60.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře., ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, DĚDIC, GŘIVNA, PÚRY, ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-116-1.

ŠÁMAL, Pavel. *Přípravné řízení trestní*. 2. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckovy příručky pro právní praxi., ISBN 80-7179-741-3.

ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUCHTA. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck)., ISBN 978-80-7400-496-4.

ŠÁMAL, P., Hrachovec, P., Sovák, Z., Púry, F. *Trestní řízení před soudem prvního stupně. I. vydání*. Praha, C. H. Beck 1996, ISBN 80-7179-049-4.

ŠÁMAL, P. *Provádění dokazování v hlavním líčení. Trestněprávní revue č. 12/2008*.

SCHELLE, K. *Zákoník českého městského práva Pavla Kristiána z Koldína "Práva městská království českého" z roku 1579 v československé historické literatuře. In Městské právo v16 - 18 století v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1982.

SCHELLE, K., KUCHTA, J. *Boží soudy jako důkazní prostředek v českém procesním právu za feudalismu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1981.

SCHELLE, Karel. *Právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007., ISBN 978-80-7380-043-7.

Trestně právní a kriminalistické aspekty dokazování: sborník vědeckých sdělení z 1. ročníku mezinárodní vědecké konference: Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015., ISBN 978-80-7408-112-5.

WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha, 2014., ISBN 978-80-7201-940-3.

ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-849-9.

b) právní předpisy:

Zákon číslo 40/2009, Sb., Trestní zákoník.

Zákon číslo 2/1993, Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon číslo 141/1961, Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon číslo 101/2000 Sb. *o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů*.

Zákon číslo 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon číslo 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)*.

Sdělení číslo 209/1992 Sb. *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a protokolů na tuto úmluvu navazujících*.

Sdělení číslo 209/1992 Sb., *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8*.

Sdělení číslo 209/1992 Sb. *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a protokolů na tuto úmluvu navazujících*.

Důvodová zpráva (volební období 1998-2002) -785/0. *Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 o trestním řízení soudním (trestní řád)*.

c) Použitá judikatura a stanoviska:

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 1. 1994, SbNU 3/1, sp.zn. Pl. ÚS 15/93.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 5. 1997. SbNU 59/8, sp.zn. IV: ÚS 153/96.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 6. 2000, SbNU 97/18, sp.zn. III. ÚS 597/99.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. 11. 2000, SbNU 177/20, sp.zn. IV. ÚS 289/2000.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 7. 2001, SbNU 104/23, sp.zn. III. ÚS 77/01.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 8. 2001, SbNU 121/23, sp.zn. IV. ÚS 282/2000.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 12. 2001. SbNU 197/24, sp.zn. III.ÚS 377/01.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 2. 2002, SbNU 12/25, sp.zn. III. ÚS 356/01.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. 3. 2002, SbNU 37/25, sp.zn. III: ÚS 256/01.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 6. 2002, SbNU 69/26, sp.zn. II. ÚS 291/2000.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 1. 2004. SbNU 10/32, sp.zn. Pl. ÚS 41/02.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 5. 2004, SbNU 73/33, sp.zn. II. ÚS 198/04.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 6. 2004, SbNU 80/33, sp.zn. III. ÚS 239/04.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 12. 2004, SbNU 196/35, sp.zn. II. ÚS 372/03.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. 3. 2005, SbNU 67/36, sp.zn. I. ÚS 554/04.

Nález pléna Ústavního soudu ČR ze dne 5. 4. 2005, SbNU 73/37, sp.zn. Pl ÚS 44/03.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 1. 2006, SbNU 2/40, sp.zn. II. ÚS 402/05.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 1. 2006, SbNU 12/40, sp.zn. II. ÚS 552/05.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 2. 2006, SbNU 41/40, sp.zn. I ÚS 671/05.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 6. 2006, SbNU 116/41, sp.zn. IV. ÚS 335/05.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 9. 2006, SbNU 156/42, sp.zn. II. ÚS 669/05.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 3. 2007, SbNU 56/44, sp.zn. II. ÚS 336/06-1.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2007, SbNU 73/45. sp.zn. III.ÚS 299/06.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 10. 2007, SbNU 159/47, sp.zn. III: ÚS 528/06.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 12. 2007, SbNU 225/47, sp.zn I. ÚS 375/06.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2008, SbNU 82/49, sp.zn. II. ÚS 2168/07.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 5. 2008, SbNU 86/49, sp.zn. II. ÚS 2014/07.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2. 7. 2008, SbNU 122/50, sp.zn. Pl. ÚS 1/07.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 8. 2008, SbNU 137/50, sp.zn. II. ÚS 881/08.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 3. 2009, SbNU 65/52, sp. zn. III. ÚS 1104/08-1.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 9. 2009, SbNU 164/54, sp.zn. II. ÚS 2152/08.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 11. 2009, SbNU 247/55, sp.zn. III. ÚS 2042/08.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 12. 2009, SbNU 254/55, sp.zn. I. ÚS 118/09.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 3. 2010, SbNU 43/56, sp.zn. III. ÚS 1624/09.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 4. 2010. SbNU 77/5, sp.zn. I. ÚS 22/10.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14.07.2010, SbNU 144/58, sp. zn. IV.ÚS 1235/09.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 2. 2011, SbNU 16/60, sp.zn. III. ÚS 2523/10-3.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 6. 2011, SbNU 116/61, sp.zn. I. ÚS 864/11.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 12. 2011, SbNU 43/2012, sp.zn. Pl. ÚS 24/11.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 11. 2013, SbNU 189/71, sp.zn. III. ÚS 566/13.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 1. 2014. SbNU 44/2014. sp.zn. Pl. ÚS 49/10.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 5. 2014, SbNU 76/73, sp. zn. Pl. ÚS 47/13.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 11. 2014, SbNU 206/75, sp.zn. Pl. II. ÚS 3780/13-1.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 2. 2015, SbNU 43/76, sp.zn. I ÚS 2852/14.

Nález Ústavní soudu ČR ze dne 27. 2. 2015. SbNU 448/76. sp.zn. I. ÚS 1206/14-1.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. 4. 2015, SbNU 67/77, sp.zn. I. ÚS 2726/14.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 6. 2015, SbNU 122/77, sp.zn. Pl. ÚS 21/14-1.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 7. 2015, SbNU 135/78, sp.zn. I. ÚS 1095/15.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. 1. 2016, SbNU 15/80, sp.zn. I. ÚS 1965/15-1.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 3. 2016, SbNU 47/80, sp.zn. IV. ÚS 1098/15.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. 3. 2016, SbNU 56/80, sp.zn. I. ÚS 4068/2015.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 1. 2017, sp.zn. I. ÚS 2201/16-1.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 27. 5. 2004, sp.zn. IV. ÚS 73/03.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne ze dne 15. 9. 2005, SbNU 21/38, sp.zn. III. ÚS 424/05.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 1. 6. 2007, sp.zn. I. ÚS 452/07.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 13. 9. 2007, sp.zn. III. ÚS 1285/07-1.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 10. 2011, sp.zn. II. ÚS 143/06.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 12. 7. 2012, SbNU 6/66, sp.zn. III. ÚS 1806/09.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 27. 11. 2013, sp.zn. III. ÚS 4244/12.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 25. 10. 2017, sp.zn. II. ÚS 2999/16-1.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 1. 1968, Rt 20/1968, sp.zn. 5 Tz 49/67.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 9. 1971, Rt 22/1972 Sb., sp.zn. 7 Tz 49/71.

Zhodnocení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 8. 12, 1981. sp.zn. Plsf 3/81, Rt 16/1982.

Rozsudek Nejvyššího soudu v Bratislavě ze dne 21. 11. 1982, Rc 45/1984 Sb., sp.zn. 4 Cz 13/82.

Rozsudek Nejvyššího soudu v Bratislavě ze dne 27. 2. 1989, Rt 53/1990, sp.zn. 5 Tz 4/89.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 16. 5. 1991, Rt 52/1992 Sb., sp.zn. 2 Tz 35/91.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 4. 2003, sp.zn. 4 Tz 17/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR 25. 3. 1992, Rt 8/1993 Sb., sp.zn. 6 To 12/92.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. 3 Tdo 110/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2006, sp.zn 6 Tdo 1055/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2007, sp.zn. 4 Tz 101/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2007, sp.zn. 4 Tz 113/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2007, sp.zn. 4 Tz 10/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp.zn. 6 Tdo 630/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 8. 2007, sp.zn. 8 Tdo 853/2007.

Usnesení nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 11. 2012, sp.zn. 6 Tdo 1096/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 4. 2013, sp.zn. 8 Tdo 337/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 11. 2013, sp.zn. 4 Tdo 1153/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 11. 2013, Rt 34/2014 Sb, sp.zn. 5 Tdo 1010/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 4. 2014, sp.zn. 6 Tdo 392/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 6. 2015, sp.zn. 23 Cdo 1141/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 7. 2014, Rt 5/2016 Sb., sp.zn. 8 Tdo.109/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 7. 2015, sp. zn. 11 Tdo 566/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2015, sp.zn. 5 Tdo 1488/2014-257.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 2. 2017, sp.zn. 5 Tdo 1230/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 11. 2017, sp.zn. 6 Tdo 12678/2017.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 4. 1997, sp. zn. 1 To 5/97.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 10. 2001, sp.zn. 2 To 123/2001.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 10. 2006, sp.zn. 3 To 115/2006.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 30. 8. 2010, sp.zn. 1 To 37/2010.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 11. 1. 2012, sp.zn. 3 To 94/2011.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10. 12. 2015, sp.zn. 3 To 112/2015.

Usnesení Městského soudu v Praze 14. 12. 2015, sp.zn. 67 To 390/2015.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 14. 5. 2018, č.j. 9 T 12/2013-4024.

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 15. 12. 2004, sp.zn. 3 To 561/2004.

Brandstetter proti Rakousku, Rozsudek ESLP, ze dne 28. srpna 1991, č. 11170/84.

Rozsudek ve věci S. N. proti Švédsku ze dne 2. 7. 2002. Dostupný v databázi ESLP [online].[cit.08112014]. Dostupné z:
<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60564>.

Andreescu proti Rumunsku, Rozsudek ESLP, ze dne 8. června 2010, č. 19452/02, bod 68.

Sbírka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství. SL 766/2004, *Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k postupu státních zástupců ohledně výkonu práva obhájce (advokáta) postupem podle § 89 odst. 2 věty druhé trestního řádu vyhledávat a předkládat důkazy nebo navrhopvat provedení důkazů*. Brno, 2004. poř. č. 9/2004.

d) Elektronické zdroje:

MUSIL, Jan. *Hodnocení znaleckého posudku*. Kriminalistika 2010, č. 3. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx>

VANTUCH, Pavel. *Kdy může obhajoba může důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení?* Bulletin advokacie, 2013. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kdy-muze-obhajoba-dukaz-vyhledat-kdy-predlozit-a-kdy-jen-navrhnout-jeho-provedeni?browser=mobi>

VANTUCH, Pavel. *K možností obhajoby obviněného po podání obžaloby.* Bulletin-advokacie, 2014. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-moznostem-obhajoby-obvineneho-po-podani-obzaloby?browser=mobi>.

PECH, Lukáš. *Vyhledávání důkazů advokátem v trestním řízení.* Epravo, 2009. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vyhledavani-dukazu-advokatem-v-trestnim-řízení-55563.html>

Usnesení představenstva České advokátní komory č. 13/2004 Věstníku *k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhopvat důkazy v trestním řízení.* Ze dne 12. října 2004. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/files/430/23_PPA_2005_CZ_33.pdf

Vlk, V. a TRUNEČEK, J. *Iluze kontradiktorního procesu trestního a co s ní?* Bulletin-advokacie, 2012. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/ceske-trestni-řízení-sporne-prozatim-iluze?browser=mobi>.

BÍLÝ, J. *Pravda v dějinách, In teologické texty 1993,* Praha, 1993. Dostupné z <https://www.teologicketexty.cz/casopis/1993-2/Pravda-v-dejinach/44>.

LUX, J. *K otázkám dokazování znaleckými posudky.* epravo.cz, 2015. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-otazkam-dokazovani-znaleckymi-posudky-97650.html>

Abstrakt

Tato rigorózní práce se zabývá procesem dokazování v trestním řízení, jeho analýzou a základními zásadami, též ústavními limity, v jejichž rámci by proces dokazování měl být uskutečňován. Stranou pozornosti nezůstaly ani některé další, zejména právně-filozofické otázky, které s dokazováním v trestním, resp. právním procesu bezprostředně souvisejí. Zvolené téma lze nepochybně považovat neustále za velice aktuální. To proto, že dokazování v trestním řízení je vedle samotného rozhodování tou nejdůležitější procesní činností, kterou provádějí OČTŘ a na které se podílejí též další subjekty, které se trestního řízení účastní.

Cílem této rigorózní práce je podat stručný a ucelený náhled na některé, za tímto účelem vybrané problémy dokazování v trestním řízení. Pochopitelně vzhledem ke zvolenému vymezení a uspořádání tématu, jeho rozsahu, nelze komplexně zpracovat vše co s problematikou dokazování souvisí. Za stěžejní pro předmětnou práci lze považovat kapitoly 5, 6 a 7, jelikož zejména právě ty poskytují analýzu stávající právní úpravy dokazování v trestním procesu. Svůj zásadní význam mají základní zásady dokazování a též jeho ústavní limity, kterým je věnována pozornost v kapitolách 3 a 4. Míra pozornosti věnována základním zásadám je pochopitelná, neboť to jsou právě ony, jimiž by měl být, mimo jiné, i proces dokazování ovládnán. Jejich význam se v současné době navíc stále zvyšuje, jelikož dle ustálené judikatury Ústavního soudu ČR lze za ústavně konformní trestní řízení považovat pouze takové, ve kterém obecné soudy zcela respektují platné zásady procesního práva. V kapitole 8 se pak práce zabývá některými právně-filozofickými otázkami, které se k procesu dokazování bezprostředně vztahují. Práce rozebírá pojmy jako je pravda a skutečnost, protože tyto jsou nepochybně právě pro proces dokazování a jeho výsledek klíčové. V rámci této kapitoly je pozornost věnována též některým názorům, které se vztahují k pojmu materiální pravda. Smyslem těchto posledních kapitol není poskytnout k dané problematice kategorické závěry a výstupy, ale spíše mohou eventuálně vést k diskuzi a zamyšlení.

V samotném závěru pak práce obsahuje stručné shrnutí dosažených poznatků. Na ně navazuje vlastní hodnocení stávající právní úpravy těchto institutů, na které se předmětná práce zaměřuje. Součástí závěru jsou též návrhy de lege ferenda, ne snad proto, že by autor považoval stávající právní úpravu za nedostačující, nebo nedokonalou. Ale nepochybně lze konstatovat, že vzhledem

k vývoji samotného trestního procesu, vývoji společnosti a jejích požadavků na zákonnou úpravu a v neposlední řadě též vzhledem k požadavkům ustálené judikatury a jejím výkladovým pravidlům, je nepochybně třeba některé jeho instituty kvalitnějším způsobem upravit či doplnit.

Abstract

This thesis deals in particular with the analysis of the process of presentation of evidence in penal proceedings, its basic principles, as well as the constitutional limitations within which the evidence-making process should be carried out. However, some other questions, especially legal and philosophical ones that are directly related to the presentation of evidence in the penal or legal proceedings cannot be ignored. The chosen topic can undoubtedly be considered to be very topical. This is because the presentation of evidence in penal proceedings is, besides the decision-making process itself, the most important procedural activity carried out by the bodies responsible for penal proceedings and participated by other entities involved in the penal proceedings.

The aim of this thesis is to give a brief and comprehensive overview of some specifically selected problems of presentation of evidence in penal proceedings. Naturally, with regard to the chosen topic and its scope, it is not possible to comprehensively process all the areas that are related to the issue of presentation of evidence. Chapter 5, 6 and 7 can be considered crucial to the thesis in question, as they provide, in particular, the analysis of existing evidence-making legislation in penal proceedings. The basic principles of presentation of evidence and its constitutional limits, as elaborated in chapters 3 and 4, are of the fundamental importance. The degree of attention paid to the basic principles is understandable, since they are the ones that should, among other things, govern the process of presentation of evidence. At present, their significance is even still increasing since according to the settled case law of the Constitutional Court of the Czech Republic, only such penal proceedings in which general courts fully respect the applicable principles of procedural law can be considered constitutionally conformable. Chapter 8 of the thesis deals with some legal and philosophical questions that are directly related to the process of presentation of evidence. The thesis analyzes concepts such as the truth and reality, since these are undoubtedly essential to the process of presentation of evidence. Within this chapter, attention is also paid to some of the views that relate to the notion of the material truth. The purpose of these

final chapters is not to provide categorical conclusions and outputs to the concerned issue, but rather to provoke thoughts.

At the very end, the thesis contains a brief summary of the findings. This is followed by the evaluation of the existing legal regulations of the institutes that the thesis in question is focused on. Part of the conclusion contains also the *de lege ferenda* proposals, however not because the author considers the existing legislation to be inadequate or imperfect. It is obviously possible to say that, given the development of the penal proceedings, the development of the society and its requirements for legal regulation, and last but not least, the requirements of settled case law and its interpretative rules, it is undoubtedly necessary to amend or improve some of the institutes.

Název rigorózní práce v anglickém jazyce:

Selected issues of proving in criminal proceedings

Klíčová slova:

dokazování, důkaz, důkazní prostředek, pravda, skutečnost

Key words:

proving, evidence, body of evidence, truth, fact